Dijalog vlasti i opozicije

SVE FORME RASTUĆE TENZIJE

Kosovo u očekivanju izbora

HIPOTEKE HARADINAJEVE VLADE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01462

9 770353 802002

VREME

broj 1493

15. avgust 2019.

TOP DESET NAPREDNJAČKIH AFERA

VUČIĆEVA ZAOSTAVŠTINA

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

VREME
BROJ 1493
15. avgust 2019.

04 Zoom: Digitalizacija i kanalizacija
06 Deset najvećih naprednjačkih afera: Nasleđe Aleksandra Vučića
09 Nuspojave: Zlatiborska psihodelija i Kosovo na lizing

12 **Afera prisluškivanje: Političke i ostale mere**

16 Dijalog vlasti i opozicije: Sve forme rastuće tenzije
20 Kosovo u očekivanju izbora: Naslednici hipoteke Haradinajeve vlade
22 Lični stav: Tajlandska veza
25 TV Manijak: "Narod pita" ili kako se uključuješ na Miloša Velikog
26 In memoriam: Predrag Ristić (1931-2019)
29 Putevi oko znakova: Brend Evropa (6)

KULTURA

30 Narodno pozorište: Sela je i sedeće
32 Pozorište: Teška vremena za lutajuće viteškinje

34 **Intervju: Enver Kazaz**

38 Televizija: Najjači glas

SVET

40 **Dvadeset godina vlasti Vladimira Putina: Čekajući Labudovo jezero**

45 Milioner na optuženičkoj klupi: Džefri Epstajn (1953-2019)
48 Igra prestola na ATP turu: Borba za moć

MOZAIK

50 Putopis: Preko Sibira i Kazahstana do Pakistana
54 Kultura sećanja: Iz knjige Jasmine Tomašević Veliki rat i mali čovek
59 Navigator: Zlatna ribica za ljude sa govornom manom
60 Strip: Turski tok
62 Vreme uživanja: Gašenje

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

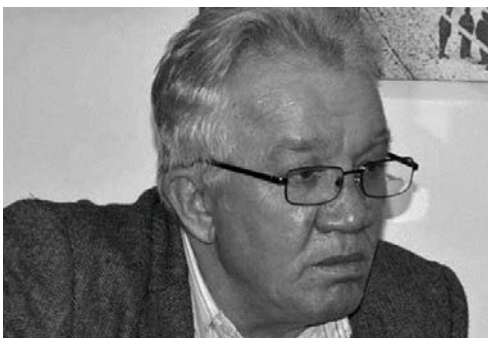
ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

Ukoliko se u roku od šest meseci ne pokrene postupak protiv osoba koje su nadzirane, prikupljeni materijal sudski se uništavaju. To se odnosi na materijal dostavljen sudu, ali ne mora da bude obaveza da BIA uništi svoje interne dokumente o tom slučaju, kao što je slučaj sa papirom kojim je mahao Vučić

PIŠE: DAVOR LUKAČ

"Preko granica nacionalističke mržnje nikla je književnost koja se sjeća svoje tradicijske multietničnosti i prezire granice koje je nametnuo nacionalizam"

RAZGOVARAO: IVAN MILENKOVIĆ

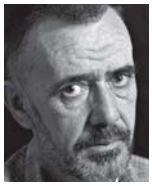

Kada ga je Boris Jeljcin 5. avgusta 1999. na iznenađenje mnogih izabrao za naslednika, Vladimir Vladimirovič Putin je bio u četrdeset sedmoj godini života. Dve decenije kasnije, star koliko Jeljcin kada mu je predao vlast, sadašnjem predsedniku Rusije ni na pamet ne pada da bi neko mogao da ga zameni

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Sava Radovanović/ Tanjug**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Digitalizacija i kanalizacija: Kako aktuelni predsednik uspeva da na srpskom političkom panađuru jednog te istog konja proda tri puta

Sudeći po istraživanjima javnog mnjenja, nedoslednosti i prenemaganja ne idu vidljivo na štetu rejtinga Aleksandra Vučića i to će, verovatno, biti tako dokle god on ima monopol nad medijima u Srbiji

VATERPOLO KLAUZULA: IZRAZI ZAHVALNOSTI I DOKAZI

Kome god država omogući da ne dobije proliv zbog prljave vode i još gorih klozeta taj će morati da pročita glasno, dakle i javno da istakne novouvedenu takozvanu "vaterpolo klauzulu" kojom se Vladi Srbije (čitaj Vučiću) ljube ruka i skuti, a udvorištvo dovodi do apsurda i dobija hladnu formu ugovorne obaveze podanika prema vlasti kad god ova uradi nešto za njih od, naravno, naših para.

Predsednik je navodno zamolio, savetovao ili šta već Vladu da donese uredbu da se odobre neke pare za popravljanje lošeg materijalnog položaja naših vaterpolo klubova. Rečeno – učinjeno.

"Vaterpolo klauzula" glasi: "Klub je obavezan da putem sredstava javnog informisanja (dnevne novine, TV, konferencije za štampu i dr.) jasno i nedvosmisleno izrazi zahvalnost Vladi Republike Srbije i Vaterpolo savezu Srbije za dodeljenu finansijsku pomoć, te da o istom dostavi dokaz Savezu u roku od 7 dana."

Posle ovog primera nije mi nemoguće da zamislim da svako onaj koga u Srbiji priključe na tekuću vodu i kanalizaciju tokom novog investicionog ciklusa koji su smislili Vučić i Siniša Mali, ministar finansija – oko 50 odsto domaćinstava još nije priključeno na mrežu – mora na slavi, vašaru, sahrani i u svakoj drugoj javnoj prigodi da "jasno i nedvosmisleno izrazi zahvalnost... te da o istom dostavi dokaz na glasačkom listiću".

Strah me je da će se ova vrsta "klauzula" umnožavati iz dana u dan jer ovde je već stvoreno uverenje da su sve pare Vučićeve (na jačanju tog uverenja on radi udarnički) i da samo od njegove volje zavisi koliko će ići u digitalizaciju, a koliko u kanalizaciju.

JA I MALI: ZAMAJAVATE SE OGRADOM, A MI BUDUĆNOŠĆU

Kad se u tu igru unesu i elementi tajanstvenosti, tobožnje nadljudske posvećenosti i podvižništva, nije nikakvo čudo što aktuelni predsednik uspeva da na srpskom političkom panađuru jednog te istog konja proda tri puta.

On građanstvu saopštava da nije ni znao za subotnji incident tokom protesta u Beogradu i da je za njega čuo iza ponoći jer je sedeo sa Sinišom Malim i pravio nešto što bi se moglo nazvati nacionalnim investicionim planom za koji će u narednih pet godina da izdvoje – on i Siniša – oko 12 milijardi evra ("jer para imamo").

Eto, građani, dok se ja bavim investicijama, sjajnim planovima i budućnošću, poručio je Vučić, vi me zamajavate preskakanjem ograde oko zgrade Predsedništva i odgovorom nadležnih na taj incident, pa je u tom smislu naredio uklanjanje ograde koja tu nikad ranije i nije postojala dok se on u tu zgradu nije uselio.

Stvar eskalira. Pre neki mesec je tvrdio da bi on sam tukao petoricu lidera opozicije (mada je pomenuo četiri imena), a sada je zamolio ove što ga čuvaju po službenoj dužnosti da ga više i ne čuvaju čak i ako ga neko napadne nožem.

Vrućine jesu bile velike, ali ipak ne ide da u utorak predsednik kaže da će sve učiniti da opozicija učestvuje na izborima, a samo tri dana pre toga da ga je baš briga da li će učestvovati.

Sudeći po istraživanjima javnog mnjenja, ove nedoslednosti i prenemaganja ne idu vidljivo na štetu rejtinga Aleksandra Vučića i to će, verovatno, biti tako dok god on ima monopol nad medijskim prostorom u Srbiji i bude mogao da proizvodi vanredne situacije, fabrikovane na dnevnom nivou, smišljene da zamagle suštinu i skrenu pažnju sa onog što je bilo koliko juče ako to danas Vučiću ne odgovara.

Foto: Tanjug

KO SE PRAVI ENGLEZ:
TU JE I MINISTAR STEFANOVIĆ

Prošle nedelje na istom ovom mestu pisao sam da se Aleksandar Vučić pojavio se na TV Pinku s hrpom papira s oznakom "državna tajna" i čitao ih, tumačio i komentarisao pred gledaocima. U suštini priznaje da je opozicija danas protivzakonito praćena i prisluškivana, ali je on još praćeniji i još prisluškivaniji, evo ako treba počiniće i krivično delo protiv države, odaće pred kamerama i državne tajne samo da nam pokaže kako je svako ko je ikada bio praćen i prisluškivan zapravo praćen i prisluškivan samo da bi se njemu ušlo u trag.

Još tada se moglo s razlogom spekulisati o tome da se čitava ideja iznenadne pojave nezgodnih transkripata, što je odigralo gotovo presudnu ulogu u padu Gruevskog u Makedoniji, unapred banalizuje i svi eventualni dokazi učine nerelevantnim, jer, pobogu, ovde svi svakog prisluškuju i ko će kome verovati.

Vučić veruje da bi, ukoliko neke afere isplivaju u predizbornom i izbornom ciklusu, njegove hartije imale najveću vrednost na političkoj berzi makar zbog državnog pečata na njima, dok bi svi drugi transkripti najpre o mutnim poslovima bili devalvirani u očima javnosti, jer je predsednik prvi viknuo: Ja sam žrtva!

Ove nedelje pojavio se u "Večernjim novostima" i intervju Nebojše Stefanovića, megatrend doktora i ministra policije, u narodu poznatog kao "Neša iz Beograda", koji je dao novi smisao ovoj teoriji.

Potpuno sam siguran, kaže ministar, da strane službe i danas pokušavaju da nadziru elektronske komunikacije ljudi u Srbiji koji su njima bezbednosno interesantni, na prvom mestu predsednika Aleksandra Vučića. To ne može lako da se dokaže, jer danas je tehnika toliko napredovala da strani obaveštajci, čak i ako nisu prisutni na teritoriji Srbije, mogu da ostvare uvid u nečije elektronske komunikacije.

On otkriva da službe velikih sila pojačavaju svoje aktivnosti i u Srbiji, a sa ciljem da se što bolje pozicioniraju na prostoru Jugoistočne Evrope:

– Oni štite interese svojih država, a mi se borimo da zaštitimo svoje. Jačamo našu policiju, vojsku i bezbednosne službe, ne zato što smo nekome pretnja ili zato što imamo agresorske namere i teritorijalne pretenzije, već da bismo mogli adekvatno da odgovorimo na sve izazove.

Naše službe, tvrdi ministar, imaju i određena saznanja, ali sa njima ne možemo da izlazimo u javnost, da strane službe pokazuju i povećani interes za decu Aleksandra Vučića. Ti ljudi nisu nimalo naivni. Naše službe imaju ozbiljan odgovor na to. Trudimo se da zaštitimo svako dete u Srbiji, a naravno, i decu predsednika, posebno kada su za nju zainteresovane neke strane službe.

Kako smo stigli do ovog zamešateljstva?

Nešto pre tri nedelje KRIK je objavio tekst o navodnim koruptivnim mahinacijama i trgovini uticajem. Predrag, Sinišin brat, uzgred i drug vođinog brata, godinama vozi auto firme Milenijum tim, dok je bivša devojka Sinišinog brata, dvadesetpetogodišnja direktorka Zavoda za izgradnju Beograda, u vreme kad je Predragov brat bio gradonačelnik boravila u luksuznom stanu iste firme.

Proreživimski mediji i čauši SNS-a osudili su novinare KRIK-a da su, primenjujući famozno "japansko praćenje", uhodili devojku Predraga Malog i njihovu bebu. Čak je i sam predsednik države priznao zaintrigiranost načinom na koji su novinari došli do informacija.

Kad je postalo izvesno da su optužbe predstavnika vlasti i tabloida na račun KRIK-a bile lažne, te da taj koji je pratio ženu i dete nije novinar, i kada je MUP raspisao nagradu za otkrivanje njegovog identiteta, pojavila se informacija iz Tužilaštva da je reč o nekakvom Englezu, i dalje – ni makac.

Koji Englez, ako je to uopšte tačno, i iz kog razloga je imao motiv da prati bivšu devojku brata ministra finansija i druga mlađeg brata Aleksandra Vučića?

Da li te strane službe koje pominje ministar Stefanović prave neki dosije kojim bi mogli da ucenjuju ove što su sada na vlasti ili će ih, možda, pustiti u opticaj kad procene da je vreme za to?

Korišćenje kola i stana zajednici brata Siniše Malog omogućio je Milenium tim, angažovan na važnim projektima pa i "Beogradu na vodi". Možda se baš odatle i rasplete konac u klupku opravdanih sumnji o korupciji i trgovini uticajem. ¶

NASLEĐE ALEKSANDRA VUČIĆA

U moru loših i nerazrešenih događaja koji su obeležili sedam godina vlasti Aleksandra Vučića, neki događaji zauzimaju značajnije mesto zbog obima kršenja zakona i činjenice da je Srbija zbog derogiranja institucija pala na gotovo svim listama koje mere demokratske slobode i demokratsko uređenje jedne države.
Na jednoj strani, Vučić je uspevao da stabilizuje javne finansije i da delimično iskoristi dobar period u ekonomiji Evrope držeći kurs dinara i inflaciju na gotovo identičnom nivou sve vreme, što mu je donelo pohvale različitih međunarodnih institucija. Takođe, uspevao je i da velike industrijske rupe poput Smedereva i Bora zakrpi dovođenjem kineskih kompanija. Međutim, Vučića od početka prate kontroverze i događaji koji ostaju nerazrešeni, a važni su po društvo.
On ih tumači kao zlonamerne pridike onih koji ga mrze, ali, s druge strane, neke postupci i izjave su zabeleženi, nesumnjivi i pokazuju da su i on lično i ljudi iz njegovog najbližeg okruženja bili direktno umešani u slučajeve koji su bili "na ivici zakona" i koji bi u nekoj budućnosti mogli da budu predmet ozbiljnih istraga i velikih slučajeva pred sudovima Srbije. Vučić voli da kaže da su već sada njegovo nasleđe auto-putevi i fabrike koje je otvorio. Ipak, nerešavanje ozbiljnih slučajeva koji "drmaju Srbiju" prete da prevagnu u budućoj istoriji ovoga perioda. Ona bi mogla da pokaže da Vučić nije izgradio i podigao novu Srbiju, nego da je satro i to što je postojalo svojom autokratskom vladavinom.
Nedeljnik "Vreme" predstavlja u formi liste deset najvećih afera iz prvih sedam godina Vučićeve vlasti. Sve one nam se čine kao najilustrativnije i sve pokazuju da je vladavina zakona "na istorijskom minimumu", a da su neki delovi državnog sistema potpuno uništeni i onemogućeni da sprovode svoje zakonom utvrđene funkcije.
Događaje na koje podsećamo povezuje mnogo toga, ali se čini da je jedno ključno: u svim situacijama Vučić bi "istupio" da zaštiti nekoga iz svog najbližeg okruženja, što je institucijama poslalo poruku da se tim događajima ne bave preterano revnosno ili da neke od njih potpuno "zatvore".
Ti "top događaji" danas postoje najviše zbog toga što deo javnosti i deo medija uporno na njih podseća i traži odgovore

Foto: AP Photo

NERASVETLJEN ZLOČIN: Ubistvo Olivera Ivanovića

1. UBISTVO OLIVERA IVANOVIĆA

Do trenutka kada je u Kosovskoj Mitrovici 16. januara 2018. likvidiran Oliver Ivanović, delovalo je da sukobi na srpskoj političkoj i medijskoj sceni ne prelaze ravan javno izrečenih uvreda i pretnji. Ta je likvidacija promenila sve i uvela srpsko društvo u novu dimenziju u kojoj je moguće očekivati i druga ubistva političkih neistomišljenika, bilo da su to opozicioni prvaci poput Ivanovića, bilo da su ljudi u javnom životu Srbije koji u ograničenom javnom prostoru kritikuju delovanje Vučićevog režima.

Oliver Ivanović je ubijen pod još uvek nerazjašnjenim okolnostima i postao je moneta za potkusurivanje između režima u Prištini i Beogradu. Vučić je ovaj komplikovani trenutak koji se poklopio sa početkom kampanje za izbore u Beogradu, veoma važne za njega, uspeo da neutrališe snažnom medijskom vatrom u čemu mu je svesrdno pomogla i Milena Popović, nevenčana supruga Olivera Ivanovića. Ako je deo javnosti ukazivao na činjenicu da se protiv Ivanovića vodila neviđena medijska i kampanja na samom terenu koja je kulminirala spotom u kome se on optužuje za izdaju Kosova u jesen 2017. godine, ako je BIRN objavio tonski zapis dela intervjua iz tog perioda u kome Ivanović markira Milana Radoičića kao opasnog čoveka koji kontroliše sever Kosova i njemu preti, ako je u intervjuu "Vremenu" rekao da se plaši za svoj život, ako su njegovoj likvidaciji prethodila druga ubistva na tom delu Kosova, sve to je Vučić uspeo da amortizuje snažnom upotrebom medija i kampanjom. Njen glavni cilj je bio da pokaže kako se ta likvidacija koristi za napad na Srbiju i da svi oni koji tvrde da je neko od Srba sa severa Kosova – neko od onih koji podržavaju Vučića – učestvovao u tom činu, zapravo su sami zaverenici što su sa drugim srpskim neprijateljima organizovali ovaj zločin.

U zbiru, Vučić se odlično nosio neprestano se pozivajući na ovaj zločin i najavljujući njegovo razrešenje (kao što obećava rušenje divljeg hotela na Pančićevom vrhu), koristeći Milenu Ivanović i njenog sina kada je to potrebno. S druge strane, napad na Borka Stefanovića u novembru 2018. u Kruševcu, kada je zadobio teške povrede potiljka glave, te napad na novinara lokalnog portala Žig info iz Grocke Milana Jovanovića nešto kasnije pokazuju da se ambijent promenio i da se nasilje sa TV ekrana i iz tabloida prenelo na ulice. Nijedan od ovih slučajeva nije do sada sudski razrešen, a otvorili su i teme bogaćenja i uticaja privrednika sa severa Kosova Zvonka Veselinovića i Milana Radoičića uprkos značajnom policijskom dosijeu koji svaki od njih ima. Pored toga, videlo se da na lokalu postoje "moćnici" koji pod zastavom sa slikom Vučića mogu da organizuju napade na one koji im se ne dopadaju.

»

SUSPENZIJA DRŽAVE: Hercegovačka ulica
Foto: M. Milenković

2. SAVAMALA

Rušenje 12 objekata u beogradskom naselju Savamala u Hercegovačkoj ulici 24. na 25. april 2016. najambelmatičniji je događaj za vreme Vučićeve vladavine. U njemu su se susrele neke od najvažnijih karakteristika ovog perioda u istoriji Srbije: suspenzija vlasti, angažovanje nepoznatih maskiranih osoba, nasilno privođenje ljudi zatečenih na tom mestu, rušenje za koje se ni danas ne zna ko ga je počinio.... Sve je urađeno noću, dok je Srbija prebrojavala glasove sa izbora 24. aprila i dok je u Beogradu padala laka prolećna kiša. Neko je isključio struju u tom delu grada, neki sa fantomkama su sklonili neželjene svedoke i neki tim građevinaca je sa teškim mašinama porušio objekte kao prepreku izgradnji Beograda na vodi.

Projekat Beograd na vodi je, kako sam Vučić kaže, ostvarenje njegovog sna i on se sprovodi uprkos svemu od 2014. Nikakve sugestije arhitekata, nikakva upozorenja na korupciju, nikakve priče o uzurpaciji javnog zemljišta u privatne svrhe i, na koncu, teroristički akt hapšenja ljudi i rušenja objekata nisu sprečili Vučića da radi na projektu. Jeste da se sa svim kasni, ali se zida i, uporedo s tim, jača kontroverza oko svega u vezi sa tim projektom.

Vučić je primenjivao različite tehnike u želji da zakopa priču, ali ništa mu ne uspeva: kao što pumpe ne mogu da isprazne vodu iz temelja zgrada koje se zidaju u Savamali, tako ni on i njegov tim ne uspevaju da ugase priču u višestrukom kršenju zakona. Ovaj slučaj je čvorište Vučićeve vladavine i mesto na kome će se verovatno sve okončati.

Na drugom kraju Srbije, na Pančićevom vrhu, nikao je hotel na mestu na kome je mogla da bude izgrađena drvena baraka. Dve godine nakon objavljivanja ove priče i svih koruptivnih i kriminalnih radnji u vezi sa tom "izgradnjom" Vučić nerado pominje da će zakon biti sproveden i da će objekat biti srušen "mada on više voli da zida nego da ruši", kako je sam rekao. To je promena u odnosu na Savamalu kada je tražio da se njemu daju buldožeri da on lično poruši sve te objekte na putu ostvarivanja njegovog sna.

3. PARADA PONOSA

U jesen 2014. godine dogodio se težak incident tokom Parade ponosa organizovane u Beogradu uz snažnu podršku specijalnih policijskih snaga: Vučić se, u to vreme premijer, trudio da pokaže Evropskoj uniji kako je sposoban da, za razliku od svojih prethodnika, omogući održavanje tog događaja pa je u samoj pripremi Parade uspeo da umiri brojne navijačke i desničarske grupe. Naime, one su ranijih godina izazivale nasilje na ulicama Beograda u pokušaju "da pobiju pedere".

Međutim, kao za baksuz, u incidentu koji je snimila tada TV stanica u formiranju, N1, videli smo prebijanje Andreja Vučića, mlađeg brata predsednika Vlade Srbije u tom trenutku i njegovog prijatelja Predraga Malog, brata Siniše Malog, u tom trenutku gradonačelnika Beograda. Vučić je odmah organizovao vanrednu konferenciju za medije. Tu je govorio o napadu na brata, ali i da se ta TV stanica trudi da što više puta emituje snimak koji je bolan za njegove roditelje. U tim prvim minutima uspeo je da javnosti "da istinu" po kojoj je njegov brat dobio jezive batine ni kriv ni dužan (samo zato što je njegov brat), ali je postupak koji se vodio na sudu u Beogradu i koji još uvek traje (u toku je ponovljeno suđenje) pokazao različite stvari: da je Andrej bio u pratnji pripadnika vojne jedinice Kobre, da se nije legitimisao kako treba, da se njegovi pratioci nisu legitimisali i da je kordon žandarma postupio po pravilima službe, ali i da su prekoračili upotrebu sile kada su tukli Andreja. Saznalo se još da, po svemu sudeći, Andrejeva misija toga dana nije bila da ide kod mame na sarme, kako su tvrdili na početku, nego da pronađe Vučićevog sina Danila u grupi huligana koji podržavaju FK Rad (Junajted fors) i koji su krenuli na Paradu sa namerom da je prekinu ili da bar "vređaju pedere". Ovo je sam Vučić potvrdio gostujući na TV Pink nekoliko godina docnije kada je pravdao ponašanje svog sina rečima da je valjda normalno da sa šesnaest godina budeš u takvoj grupi i vičeš protiv pedera.

BATINE U SUKOBU SA ŽANDARMIMA: A. Vučić

SVE JE SPORNO KOD MINISTRA: N. Stefanović
Foto: Tanjug

Iako to verovatno nije bila namera, suđenje je pokazalo šta se sve dešavalo toga dana kao i kakvi se sve pritisci i propusti dešavaju u sistemu bezbednosti Republike Srbije. To je drugi postupak u kome se pojavljuje Vučićev brat posle "slučaja Asomakum", gde je prvo bio osumnjičen za pranje novca, a docnije je sud utvrdio da on nikada nije osnovao tu firmu iako je tako pisalo u dokumentaciji iz APR-a – dokazano je da se on nije potpisivao na dokumentima nego da je to bio falsifikat.

4. DIPLOME

Ostaće upamćeno kako su značajni ljudi iz Vučićevog sistema vladavine skloni falsifikovanju najviših akademskih zvanja. Analizom doktorata ministara Nebojše Stefanovića i Siniše Malog, kao i guvernerke Jorgovanke Tabaković, utvrđeno je da su oni plagirali svoje doktorske teze, a navodno su ih pisali upravo u periodu kada su u najvećoj meri bili angažovani u obavljanju javnih funkcija.

Ovi nadljudi, zajedno sa master titulom nekadašnjeg predsednika Srbije Tomislava Nikolića, otvorili su temu uništavanja obrazovnog sistema Srbije, kao i pitanje odgovornosti onih za koje se dokaže da su se bavili takvom vrstom prevare. Na ovo treba dodati da je nedavno obelodanjeno kako Nebojša Stefanović nije ni osnovne studije završio kako treba, ali to, razume se, nije ostavilo nikakve posledice po njihovu političku karijeru. Lično ih je zaštitio Vučić pričom da je on uvek spreman da pokaže svoju diplomu. To mu je bio prvi argument. A drugi da nije važna diploma nego ono što znaš da radiš, kako je objasnio u autorskom tekstu "Elita i plebs" objavljenom u dnevnom listu Politika 10. jula 2019. godine.

Plagirani doktorati i falsifikovane diplome obeležiće ovaj period Vučićeve vladavine i pokazati ne samo na šta su razni ljudi spremni nego i koliko je krhka i korumpirana akademska zajednica u Srbiji, koja ni sa ovim slučajevima nije mogla do kraja da se izbori nego reaguje samo zbog velikog pritiska dela javnosti. Vučić je, s druge strane, svojim biračima uspeo da objasni kako se i tu radi o napadima na njega i da su svi koji rade sa njim čestiti ljudi nasuprot lopovima pre njih.

5. UGOVORI

Ako je pre dolaska Vučića na vlast bilo sporno kako se država dogovorila o prodaji NIS-a ruskom gigantu Gasprom ili na koji način će Vlada Srbije podržati projekat izgradnje Fabrike automobila u Kragujevcu, za sedam prethodnih godina to je postala norma: gotovo da nema nijednog velikog posla sa stranim kompanijama ili državama čije je ugovore Vučić želeo da objavi – od izgradnje Beograda na vodi, preko ugovora sa Etihadom i konsultantima koji su vodili Železaru Smederevo, do ugovora o prodaji Galenike i koncesije Aerodroma "Nikola Tesla".

Vučić je primenio princip "dogovora u četiri oka" i neprestano ponavlja da on ne prepričava ono o čemu govori sa ljudima kada je sam sa njima na sastancima. Ovakav pristup je primenjen kako bi se pokazalo da je on čovek koji drži reč, ali njega i tako nikada niko nije pitao o privatnim stvarima. Vučićev režim je na neki način poništio rezultate sistema javnih nabavki koji je u Srbiji bio građen od 2005. godine, tako da se danas veruje da su apsolutno svi poslovi države nameštени i dogovoreni.

Bes koji je pokazao u avgustu 2014. kada su BIRN i "Vreme" objavili nacrte ugovora sa Etihadom doveo je do promene u njegovom ponašanju: on će od tog trenutka gotovo neprestano biti u kampanji, držati ili vanredne konferencije za medije ili satima govoriti sa kanala sa nacionalnom frekvencijom. Postaće sveprisutan u želji da svoju verziju događaja nametne kao jedinu istinitu, a da sve koji se sa tim ne slože proglasi za plaćenike ili strane špijune ako su iz medija, ili za lopove i lažove ako su iz politike.

Foto: Tanjug
DOGOVOR U ČETIRI OKA: A. Vučić sa Etihadom

6. MEDIJI

Jedno od najuočljivijih nasleđa sedmogodišnjice Vučićeve vladavine jeste i stanje u medijskoj oblasti. Kao političar koji je dobro izučio zanat i shvatio da je bez uticaja na medije teško držati rejting u javnosti visoko, Vučić se potrudio da od početka uradi sve što može da uspostavi kontrolu u ovoj oblasti. Malo uz pomoć agencija za prodaju reklamnog prostora, »

SLUČAJ TAMNAVA: Nezavisni mediji u borbi za javni interes
Foto: FoNet

malo zbog same prirode medija koji nisu imali zdrav poslovni model, on je već u 2014. kada je i formalno zaseo na čelo Srbije, imao u svojim rukama gotovo sve što mu treba: sve tabloide i sve velike TV stanice. Sa medijskog neba je nestala B92, RTS se drži informativne anemije, TV PINK i TV Hepi su dragovoljno ustupile svoje resurse novom vladaru.

Kroz proces privatizacije lokalnih medija kupljeni su skoro svi na lokalu koji su nešto značili i ova oblast je stavljena pod kontrolu. Čitava vladajuća scena je dodatno osigurana spornom kupovinom Telekoma iz 2018. godine, koji je platio 200 miliona evra lokalnu distributivnu kompaniju Kopernikus, direktno povezanu sa SNS-om, a odmah zatim je Kopernikus za gotovo isti novac kupio TV Prva i TV O2, odnosno grčku Antena grupu.

No, na Vučićevu žalost, pojavili su se mediji – istraživački centri koji objavljuju svoj sadržaj na internetu i oni su uspevali da poslednjih godina naprave ozbiljnu pometnju koja je režim terala u očaj. Pojava KRIK-a, rad BIRN-a, CINS-a, Pištaljke i nekoliko jakih lokalnih redakcija – Voice, Južne vesti, obnavljanje Insajdera uz rad "Vremena", "Danasa", i NIN-a proizvelo je značajan otpor u javnosti prema lošim postupcima režima.

Priče o pravljenju Er Srbije, ispumpavanju kopa Tamnava, imovini Siniše Malog, veza ministara sa kriminalnim miljeom, imovini Aleksandra Vulina, ekspanziji izgradnje minihidroelektrana, korupciji u vezi sa izgradnjom hotela na Pančićevom vrhu i privatizaciji Galenike, korupciji u Vojvodini ili na jugu Srbije, pokazale su da u Vučićevom "zlatom dobu" postoje veliki problemi i da se iza velike priče o napredovanju Srbije krije ogromno bogaćenje ljudi iz vlasti i oko nje, kao i nemerljivom trošenju javnih resursa.

Iako je Vučić vodio i vodi kampanju protiv ovih medija, u čemu trenutno prednjače napadi na TV N1, objavljene priče ostaju svedočanstva jednog vremena, slika jedne vlasti i potencijalni putokaz za neke buduće istrage. Ma koliko se trudio da u svetu pokaže kako nema cenzure i napada na nezavisne medije, Vučiću je ovo ostala rak-rana i polje na kome uvek i iznova mora da se pravda i dokazuje.

ODBRANIO GA VUČIĆ: Z. Babić
Foto: Tanjug

7. AUTOMOBIL ZORANA BABIĆA

U zimu 2018. godine stigla je vest sa naplatne rampe Doljevac, na deonici autoputa E-75, da je jedna osoba poginula kada se u nju zakucalo vozilo u vlasništvu JP Koridori Srbija. Ubijena žena sedela je u kolima dok su njeni saputnici plaćali putarinu kada se u njih strahovitom brzinom zakucao automobil. Ubrzo se saznalo da je u kolima bio visoki funkcioner SNS-a Zoran Babić, direktor tog javnog preduzeća. Do danas nije dovršena istraga niti je pokazano da li je Babić vozio ili nije vozio taj automobil. Javnost je zahtevala i da bude smenjen i da se protiv njega vodi postupak, ali se ništa od toga nije dogodilo. Kako je Vučić sam rekao na junskoj sednici Izvršnog odbora SNS-a, on je jedini i lično branio Babića jer on zna da ovaj nema veze sa nesrećom, nego da je samo bio putnik koji je i sam povređen.

Ovaj slučaj je podsetio na pad helikoptera iz marta 2015. godine kada se nedaleko od aerodroma u Surčinu srušio helikopter ("vazduplohov", kako je govorio u skupštini tada poslanik Zoran Babić) Vojske Srbije angažovan da preveze u bolnicu bolesnu bebu iz Novog Pazara. Iako su postojale indicije da odgovornost za tragediju u kojoj je poginulo šest osoba i jedna beba snose ministar zdravlja Zlatibor Lončar i tadašnji ministar odbrane Bratislav Gašić, postupak koji je pokrenut nije doveo do ishoda: tužilac je odustao i zatvorio slučaj, a tabloidi su odlikovanog pilota Vojske Srbije Omera Mehića proglasili krivcem optuživši ga da je bio pijanac koji nije smeo da upravlja "vazduplohovom" tog dana.

8. UBISTVO SALETA MUTAVOG

Haos koji se dogodio u načinu upravljanja službama bezbednosti i policijom kao da je kulminirao sredinom oktobra 2016. godine kada je javljeno da je likvidiran Aleksandar Stanković zvani Sale Mutavi, osuđeni narko-diler i vođa huliganske grupe "janjičari". Ono što je usledilo – a to nije bilo otkrivanje ubica i rešavanje slučaja, već panična reakcija ministra policije Stefanovića i samog Vučića – pokazalo je da je taj kriminalac imao značajnije mesto u sistemu vlasti nego što bi smelo da se pretpostavi.

Njegovo ubistvo bila je žiža kroz koju su se prelamali ne samo odnosi unutar policije i BIA, koja ga je očigledno regrutovala da pomogne oko kontrole Partizanovih navijača, nego je otvorila temu postojanja posebne grupe "snažnih momaka" dovedenih da "završavaju" određene poslove kojima redovna policija nije mogla da se bavi. To je vratilo u "priču" Savamalu i "fantome", kao i brojne dru-

ZA KOGA JE RADIO:
A. Stanković

ge akte nasilja bilo po Beogradu u svetu čistog kriminala, bilo kao deo političke utakmice u kojoj ovakva jedinica služi "da pomogne u izbornom procesu". Previše je izveštaja o tipovima u džipovima dok obilaze sela i gradove da bi sve to bila izmišljotina, previše je svedoka.

Razume se, ovo nikada nije došlo na dnevni red tužilaštva jer zadire u samo srce "sistema". Navijačke grupe i njihove vođe bili su uvek predmet posebne manipulacije onih na vlasti i bezbednosnih agencija, ali je u tom panteonu zaslužnih "Sale Mutavi" imao posebno mesto. Neka istraga iz budućnosti moći će da pokaže koliko je on bio instrumentalizovan, da li je bio ucenjen i, na koncu, ko ga je onako surovo likvidirao.

9. KOMEMORACIJA U POTOČARIMA

Odlazak Aleksandra Vučića u svojstvu predsednika Vlade Srbije na komemoraciju srebreničkim žrtvama u Potočarima u julu 2015. godine izrodila se u, maltene, regionalni sukob. Premijer Srbije bio je kamenovan od dela posetilaca koji ga nisu želeli na tom mestu, pošto je kao generalni sekretar Srpske radikalne stranke devedesetih zagovarao politiku Velike Srbije. U prvom trenutku taj napad na Vučića prevazišao je činjenicu da se obeležavala dvadesetogodišnjica genocida u Srebrenici, a godinu dana docnije javnost u regionu je saznala da je tog dana, pored redovnog obezbeđenja predsednika Vlade Srbije (mada je i u vezi s tim bilo mnogo dilema ko su ljudi koji ga obezbeđuju) Srbija imala svoje "špijune" u Potočarima zadužene da kamerama snime događaj. I ne samo da su ga snimali, nego su tamo bili "kao novinari", a zapravo su pripadnici Uprave kriminalističke policije MUP-a Srbije, Sektora za posebne istražne metode.

Posle priloga TV Al džazira iz oktobra 2016. saznalo se kako je policija naterala svoje pripadnike da lažiraju izveštaje da se ne bi moglo potvrditi da su u leto 2015. bili u Potočarima na posebnom zadatku.

Postupak koji su pokrenuli policajci Milan Dumanović i Mladen Trbović pokazao je da unutar policije ne postoji hijerarhijsko odlučivanje, da je sve u rukama tadašnje sekretarke UKP-a Dijane Hrkalović i da su službenici naterani da postupaju protivno pravilima službe sa nejasnim ciljem. Zbog odavanja poverljivih informacija, policajci su suspendovani, premešteni, pritvoreni i trenutno se protiv njih vodi postupak zatvoren za javnost.

Delovanje ove službe UKP-a dodatno je dobilo na značaju ovog jula 2019. kada su predstavnici opozicionog Saveza za Srbiju optužili MUP da upravo koristi tu službu za praćenje i prisluškivanje političara.

10. DIJALOG

Pre svih opisanih događaja koji sve vreme izazivaju kontroverze i dižu tenziju i javnosti i režimu, potpisan je Briselski sporazum u aprilu 2013, kao korak napred u procesu finalizacije odnosa između Beograda i Prištine. Sporazum je u ime srpske Vlade potpisao tadašnji premijer Ivica Dačić, a vođen je pod pokroviteljstvom ministarke za bezbednost i spoljne poslove EU Keti Ešton. U prvom trenutku ocenjen je kao istorijski, ali šest godina docnije čini se kako je samo produbio nerazumevanje dveju strana.

Na unutrašnjem planu, o "pregovorima" koje su u Briselu vodili Dačić i Vučić, kao najvažniji sprski pregovarač sa prištinskom stranom, javnost i danas veoma malo zna. Isto vredi i za Narodnu skupštinu. Naime, uvedena je praksa da Vučić "to vodi" i tako je i ostalo. Kritičari ovog "dogovora", koji je dijalog Beograda i Prištine pomerio sa tehničkog na statusni nivo, osporavali su proces ocenjujući ga kao protivustavni. Međutim, uprkos inicijativi ocene ustavnosti, Ustavni sud se o tome nije oglašavao, za razliku od onog u Prištini koji je osporio neke delove sporazuma jer nisu bili u skladu sa Ustavom Republike Kosovo.

Tada započet dijalog sa ciljem da dovede do "pravno obavezujućeg sporazuma" nije okončan. Zapravo, u potpunosti je prekinut kada je Priština jednostrano uvela drakonske poreze na robu iz Srbije, besna pošto Kosovo nije ušlo u Interpol i druge međunarodne institucije, a što Srbija uspešno sprečava.

Reč dijalog je verovatno najčešće pominjana u Srbiji u poslednjih sedam godina, što zbog Kosova, što zbog unutrašnjih odnosa, ali se u tom pravcu nije daleko odmaklo. Niti je Vučić uspeo da uredi odnose sa Kosovom, naprotiv, niti je Srbija napredovala kao demokratsko društvo. Vučićev pokušaj da dijalog zameni razgraničenjem nije uspeo, kao što je propao pokušaj da se o Kosovu u Srbiji vodi "unutrašnji dijalog". ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Foto: AP Photo

SRPSKI POLICAJCI KAO LAŽNI NOVINARI: Napad na A. Vučića

Političke i ostale

Prema zakonu, primena posebnih mera koje primenjuje BIA može trajati tri meseca, pa potom biti produžavana još tri puta po tri meseca, a ukoliko se u roku od šest meseci ne pokrene postupak protiv osoba koje su nadzirane, prikupljeni materijal (video, tonski, prepisi razgovora, razni izveštaji, izjave saradnika) sudski se uništavaju. To se odnosi na materijal dostavljen sudu, ali ne mora da bude obaveza da BIA uništi svoje interne dokumente o tom slučaju, kao što je slučaj sa papirom kojim je mahao Vučić

KOGA SLUŠA I ŠTA SLUŠA: Direktor BIA B. Gašić

Svakog čuda za tri dana – tom narodnom izrekom mogla bi se nazvati prepucavanja preko medija predstavnika vlasti i opozicije oličene u Savezu za Srbiju (SZS), oko toga da li je, ko i kako prisluškivao političke protivnike. Takođe i da li je sve to zakonito ili nezakonito?

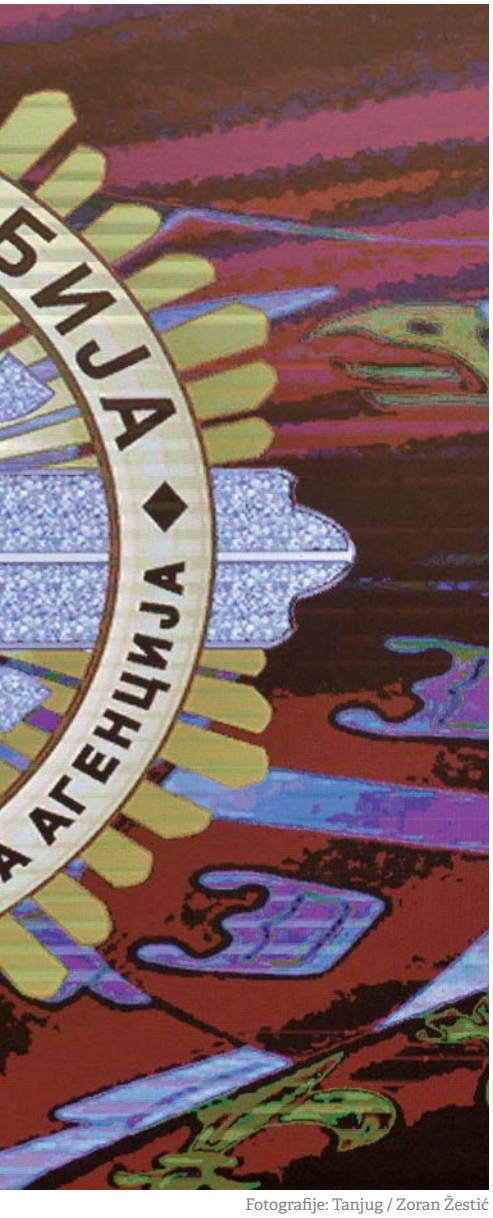
Sve je počelo kada je jedan od lidera SZS Dragan Đilas ukazao da su oni koji drugačije misle od septembra prošle godine "na merama" Službe za specijalne istražne metode Uprave kriminalističke policije bez naloga suda ili tužilaštva. Ta služba je jedna od tri koja ima savremenu opremu za prisluškivanje, ostale dve su BIA i Vojnobezbednosna agencija (VBA).

Potom je usledio žestok odgovor vlasti, prvo demanti ministra unutrašnjih poslova dr Nebojše Stefanovića, a potom i samog Aleksandra Vučića; on je, inače, mahao dokumentima BIA klasifikovanim kao "državna tajna" na TV Pink i tvrdio kako je on lično prisluškivan "na perfidan način". To je potom izazvalo novu polemiku i optužbe, sve uz pozivanje na "analitičare" koji otvoreno ili samo navijački rade za jednu ili drugu stranu.

IDEALNI ZA PRISLUŠKIVANJE

Da li je Vučić nezakonito praćen time što su slušani njegovi telefonski razgovori sa licima koja su bila "na merama" po nalogu suda, ili su, možda, na drugi način, prisluškivani susreti uživo? Odgovor znalaca, bivših pripadnika Resora državne bezbednosti ili BIA jednoglasan je: "Nije. Nas nije briga ko je osoba sa kojom 'objekat' – tako se u žargonu zove prisluškivano ili praćeno lice – razgovara, važan nam je sadržaj razgovora, on ukazuje na mnogo toga. Ako Vučić posle toga nije stavljen 'na mere' – a radi se o periodu od 2007–2012,

mere

Fotografije: Tanjug / Zoran Žestić

Ni Služba nije što je nekad bila

Među građanima Srbije proteklih decenija širena je fama da Služba sve prisluškuje, namerno je poturana dezinformacija da se to oseti po specifičnom krckanju u slušalici, pa su mnogi bili u uverenju da im se telefon sluša. To nikad nije dokazano, a bivši debeovci se na te priče smeju, objašnjavajući da su ti šumovi i krckanje bili zbog dotrajalosti "parica" na starim analognim centralama, a da je, u stvari, više trebalo da se zabrine onaj koji ima čist ton u slušalici.

Jedan od "veterana" se seća reakcije jednog starijeg čoveka koji je sebe nekad smatrao za disidenta, kada je 2001. došao u beogradski centar DB-a, da nakon što je dozvoljeno obelodanjivanje dosijea, pogleda svoj. I začudio se kad u njemu nije našao ništa o prisluškivanju telefona. Jer na čoveka jednostavno nisu hteli da troše resurse, nije im bio bitan. A dosije je imao zbog nekih potpuno marginalnih stvari.

BIA je, prema sopstvenim zvaničnim podacima, u prošloj godini prisluškivala 226 građana i telefone jedne firme, dok je u 2017. na "merama" bilo 276 fizičkih i nijedno pravno lice. Kako je došlo do objavljivanja te informacije? Institut za evropske studije tražio je podatke od BIA, oni ih nisu dali sa obrazloženjem da ugrožavaju bezbednost zemlje, pa se Institut obratio Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka koji je doneo rešenje da taj broj ne može biti tajna.

Inače, BIA je 2015. primenila posebne mere prema 360 fizičkih i osam pravnih lica, a u 2016. broj građana je povećan na 405, dok je broj pravnih lica ostao nepromenjen. Da li je to stvarno tako, da li su podaci tačni – stvar je do svakog pojedinačno; neko će poverovati, a neko neće.

Halo, halo

Vučićeve priče o privatnim prislušnim centrima koje je imao Boris Tadić dok je bio predsednik Srbije nisu od juče, kao što i inače, kad je o toj oblasti reč, to traje odavno.

Pre toga je, nakon cepanja Srpske radikalne stranke, Vojislav Šešelj optužio Vučića da je za 35.000 evra kupio opremu za prisluškivanje, a još ranije je, u vreme vlasti DOS-a, nastala afera sa optičkim kablovima, i optužbe da je tadašnji predsednik SRJ Vojislav Koštunica, navodno, naredio vojnoj bezbednosti da upadne u prostorije Biroa za komunikacije Vlade Srbije koji je vodio Vladimir Popović poznatiji pod nadimkom Beba. Radilo se, naime, o sumnji da se do tog Biroa dovode podzemni optički kablovi koji bi služili za povezivanje prislušne opreme. Vlada je to demantovala, ali sumnja je ostala.

Sa novom tehnološkom revolucijom mnoge stvari su postale dostupne svima, pa tako i oprema za prisluškivanje. Ona se može kupiti i na legalnom, a pogotovo nelegalnom, crnom tržištu – stvar je samo koliko novca neko želi da za to izdvoji. Prisluškivati mobilni telefon postala je prilično laka stvar, čak i kad njegov vlasnik ne razgovara sa nekim ili kada je ugašen. Dovoljno je da je u njemu baterija. DB je tu opremu nabavila još devedesetih, pa je ostalo zabeleženo da je Đinđić od svih članova Predsedništva DOS tražio 1999. i 2000. da na sastancima izvade baterije iz telefona.

kako tvrdi predsednik Srbije – onda šta ima da se buni", kaže jedan od sagovornika "Vremena".

On tvrdi i da bi, ne ulazeći u imena ostalih 12-14 lica, trojicu koje je Vučić imenovao – tadašnjeg novinara Radio Fokusa (a danas poslanika) Vladimira Đukanovića, funkcionera KK Crvena zvezda (danas faktičkog gradonačelnika) Gorana Vesića i vlasnika kafea (danas predsednika Fudbalskog saveza Srbije) Slavišu Kokezu – svaka ozbiljna služba u ozbiljnoj državi držala "na merama".

Na pitanje zašto, drugi sagovornik, penzionisani pripadnik BIA, objasnio je slučaj Đukanovića, koji se u dokumentima Službe vodio u odeljku "ekstremizam". "Evo jednog primera: bilo je to negde početkom 2008. kada je u javnost neko pustio lažnu informaciju, a Đukanović je satima ponavljao na Radio Fokusu pozivajući pri tom na rušenje ustavnog uređenja. Uglavnom, pozivao je 'braću Srbe' da se okupe i sruše 'izdajničku vlast', govorio otprilike u stilu 'ko noćas ne izađe na ulice i ne krene u borbu protiv izdajnika, taj nije Srbin', 'noćas se brani srpstvo' i slično. Svašta je on mnogo puta i pre i kasnije izgovarao i to je dovoljan razlog da se nadzire s kim komunicira i šta priča".

Što se Vesića tiče, ovaj sagovornik "Vremena" tvrdi da je bio prisluškivan zbog toga što je kao funkcioner KK Crvena zvezda bio svojevrstan koordinator navijača. A navijači su poznati kao "cvećke". Kako je istakao, ako se izuzmu mutni poslovi kojima se navijačke vođe bave i za to regrutuju potčinjene, huliganstvo na utakmicama je razlog što je i Vesić stavljen na listu jer je redovno komunicirao s njima i organizovao im kupovinu i distribuciju karata "na crno" kad je Zvezdinim navijačima »

Muk u kancelariji zaštitnika građana

ZA RAZLIKU OD SADAŠNJEG ZAŠTITNIKA GRAĐANA RADIO SVOJ POSAO: S. Janković

U svemu ovom zamešateljstvu interesantno je da se nije oglasio Skupštinski odbor za kontrolu službi bezbednosti niti Zaštitnik građana koji bi trebao naći za shodno da odu u BIA i provere čitav slučaj, kao i dokumentaciju, što im nije samo pravo, nego i obaveza. Raniji Zaštitnik Saša Janković je odlazio u kontrolu BIA i davano mu je sve što je od njih tražio, uvid u svaki zatraženi predmet, pa je objavljivao saopštenja o tome, kao i o činjenici kako nije našao da je kršen zakon, posebno kad se radi o tajnom nadzoru. I skupštinski Odbor je do sada to činio u više navrata, isto davao saopštenja, ali ovaj slučaj nikome nije interesantan iako su optužbe više nego ozbiljne. Druga stvar je koliko su članovi odbora stručni i kvalifikovani da se bave tom problematikom – od predsednika naniže. Janković je, međutim, u svom timu imao jednog ozbiljnog profesionalca, nekadašnjeg načelnika jedne važne uprave u BIA. A zašto je ceo slučaj prošao bez aktivnosti nadležnih za kontrolu BIA, nije teško zaključiti – afera "prisluškivanje" bila je isključivo za medijsku halabuku.

zabranjeno da dođu na neku utakmicu, pa do organizovanja "akcija" u samoj hali.

A za Kokezu je kratko objasnio: "Vlasnik kafića u kome se skupljaju razni likovi iz kriminalnog miljea i ne samo oni, nego i neka druga bezbednosno interesantna lica. Kokeza ih poznaje i šta više reći – idealan za prisluškivanje."

Vučić je optužio vlast da je prisluškivala i dvojicu stranih diplomata, zvaničnog predstavnika francuske službe bezbednosti Žorža Urioa i ruskog diplomatu Olega Dzizu, sekretara u ambasadi. Jedan od "stare garde" Državne bezbednosti objašnjava za "Vreme" da je to normalno u svakoj zemlji jer su diplomate bezbednosno interesantni ljudi. On smatra da nije bilo baš pametno priznati i to javno obelodaniti, pošto je to svojevrstan skandal bez obzira na to što diplomate, a posebno zvanični ili prikriveni obaveštajci (obično u formi raznih sekretara ili savetnika), znaju da su u svakoj zemlji pod nadzorom, ali se niko time ne hvali:

"Zašto se prate – pa ne zbog njih, nego zbog naših građana sa kojima dolaze u kontakt, a posao im je da stvaraju saradničku mrežu i izvuku što više informacija. Na primer, ako se neki od zaposlenih u BIA ili VBA ili u MUP sastaje sa stranim obaveštajcem, mimo zvaničnih susreta, a to unapred ne najavi ili bar kasnije ne prijavi svojim šefovima, postoji odmah sumnja. I zato se takvi nadziru. I ne samo telefonski, iako je sad tehnika napredovala, nego često i fizički, neposrednom pratnjom, stara dobra metoda. I stranci to znaju". Kao primer on navodi hapšenje 2002. godine tadašnjeg potpredsednika Vlade Srbije Momčila Perišića koji se tajno sastajao sa američkim obaveštajcem Džonom Nejborom. Da nije praćen Nejbor, ne bi se došlo do Perišića. Što se fizičke pratnje tiče, taj sagovornik ukazuje da običan čovek ili kontraobaveštajno neobučen političar nju teško može da primeti, (osim Vojislava Šešelja, dodaje). Tvrdnju "sveobaveštenog i sveznajućeg bivšeg funkcionera Državne bezbednosti Božidara Spasića, stalnog gosta režimskih medija, o nekakvoj "japanskoj metodi" praćenja koja se primenjuje, naziva jednom od nebuloza koju sad tabloidi nadgrađuju.

"NEKAD SE ZNALO..."

Kada je o prisluškivanju reč, to se sada radi savremenom opremom, preko centrala mobilnih operatera, a time se može pratiti i kretanje "objekta". Da li su moguće zloupotrebe? Upućeni kažu da jesu, ali je to sada mnogo teže uraditi nego nekad, pošto se radi o dvema stranim kompanijama operatera, te da je i u Telekomu to sad komplikovanije.

"Nekad se znalo – u pošti u gradu gde je bila glavna centrala za taj pozivni telefonski broj, postojala je soba pored takozvane kablovske glave, gde su paralelno bili izvodi i tu se montirala oprema za prisluškivanje. Zna se, recimo, da je Vuk Drašković prisluškivan iz pošte na Kalenić pijaci – tamo je bio najveći takav centar DB za Beograd, gde se radilo u tri smene", ilustruje raniji način prisluškivanja naš sagovornik, ukazujući da to postoji i sada, ali da je zbog nove tehnike posao ljudima iz BIA umnogome olakšan i potrebno ih je manje.

Što se tiče optužbi opozicije da je Vučić pokazivanjem dokumenta BIA odao državnu tajnu, pojedini pravnici – ali i oni koji su nekad bili zaduženi da brinu da se to ne desi – slažu se da nije prekršio zakon. Naime, on je na televiziji Pink pokazao samo papir sa sažetim izveštajem – zaključkom, što mu zakon omogućava.

Kako? Zato što mu i kao građaninu Zakonik o krivičnom postupku (ZKP) to omogućuje. Oni navode da član 286. ZKP predviđa da lice prema kome je preduzeta neka od posebnih mera, a nije podignuta optužnica, ima pravo da podnese pritužbu nadležnom sudiji za prethodni postupak i traži da bude upoznat sa svojim slučajem. Ipak, zakon je tu nedorečen pošto ne postoji obaveza sudije za prethodni postupak ili tužioca da obavesti građanina da je bio "na merama". No, ako on to sazna, moraju da mu daju informaciju.

Pošto Vučić nije obični građanin nego predsednik Srbije i jedno vreme je bio na čelu tela koje koordinira službama bezbednosti, lako je mogao saznati da je bio prisluškivan i morali su mu dati dokumenta o tome, navode ti izvori. Isto tako, imao je pravo i da kao predsednik države sa dokumenta skine oznaku državne tajne, što tvrdi da je uradio. Ali i da nije, ne radi se o kršenju zakona.

Prema zakonu, primena posebnih mera koje primenjuje BIA može trajati tri meseca, pa potom biti produžavana još tri puta po tri meseca, a ukoliko se u roku od šest meseci ne pokrene postupak protiv osoba koje su nadzirane, prikupljeni materijal (video, tonski, prepisi razgovora, razni izveštaji, izjave saradnika) sudski se uništavaju. To se odnosi na materijal dostavljen sudu, ali ne mora da bude obaveza da BIA uništi svoje interne dokumente o tom slučaju, kao što je slučaj sa papirom kojim je mahao Vučić. Državnom tajnom se štiti metodologija rada a ne podaci, objasnio je jedan bivši pripadnik te službe, uz konstataciju da nikad ne bi uradio to što je učinio Vučić i mahao papirima, jer je "politički neukusno". ¶

DAVOR LUKAČ

TEOFIL PANČIĆ

Zlatiborska psihodelija i Kosovo na lizing

To je razlika između običnog čoveka i vizionara: kad ovaj potonji smisli nešto, ostaje vam samo da razjapite usta u neverici i da se pitate "kako se samo setio"?

Da su ovo stara, dobra vremena, za medije i politiku važila bi letnja šema: ništa preterano ozbiljno, sve pomalo šašavo, ko da se napreže na ovu vrućinu? Letnje šeme, međutim, više zapravo nema ili, drugačije gledano, letnja šema traje u sva četiri godišnja doba, bar u Srbiji: zemlja kojom upravljaju likovi i dela poput Vučićevih, Dačićevih, Vulinovih, tzv. Đukinih i sličnih nije se baš preporučila za ozbiljno shvatanje sebe i drugih. Tako je bar kad je vlast u pitanju, ali srećom imamo i opoziciju, da bude uteg balansa i glas razuma. Eno, na primer, ima onaj neki Stamatović, gradonačelnik Čajetine i srpski patriota sa dna kace. Čovek je pouzdan moralni i intelektualni vodič kroz burna i smutna vremena: samo gledajte šta govori i čini pa odlučno krenite na suprotnu stranu, nema šanse da pogrešite.

Nakon paravojne obuke dece po putinovskom modelu i sličnih muka duhu, Čajetinac se ovih dana proslavio još jednom inicijativom mladih za nadljudska prava, još jednim sjajnim biserom iz letnje šeme na kristalno čistom kokainu: *spasonosnom* idejom da bi Srbija trebalo da ustupi Kosovo Rusiji na nekih dvadeset godina, nakon čega bi Rusija kanda Srbiji vratila Kosovo (poznata je sklonost Kremlja u svim njegovim alotropskim modifikacijama da nehajno vraća jednom zadobijene ili zaposednute teritorije), ali bitno unapređeno.

Eto, to je razlika između običnog čoveka i vizionara: kad ovaj potonji smisli nešto, ostaje vam samo da razjapite usta u neverici i da se pitate "kako se samo setio"? Nesputan konvencijama i ograničenjima tradicionalne logike i tzv. zdravog razuma, Stamatović je upotrebio tehniku zvanu thinking outside the box, i – rezultat nije izostao. Ovo ne da nije u kutiji, ovo bre nema nigde! Oni, naime, koji nisu prevazišli ograničavajuće faktore iz prethodne rečenice zapitali bi se, za početak, drži li Srbija uopšte Kosovo "u posedu", pa da ga nekome "ustupa"? Po svemu što znate i po svemu u šta se možete uveriti na najbližem graničnom prelazu, odgovor je rezolutno jok. Okej, možda je Stamatović mislio simbolički, aludirajući na legalna i moralna prava koja Srbija polaže na Kosovo? Ako je tako, onda bi i rusko "ulaženje u posed" bilo isključivo simboličke naravi, što prevedeno sa poezije zlatiborskog sanjarenja na proređenom planinskom vazduhu na trivijalnu prozu stvarnosti znači jednu od sledeće četiri stvari: mrka kapa, na vrbi svirala, trla baba lan, živ mi Todor da se čini govor. Jer tako bih i ja mogao da vam *ustupim* simboličkih sto miliona evra, s ljubaznom molbom da blagoizvolite da mi ih nekako pretvorite u stvarnih sto miliona – ne mora odmah, može i za dvadeset godina.

Sledeće pitanje koje bi, u svojoj sitničavosti, postavili nevizionari bilo bi: a zašto baš Rusiji? Da li zbog njenog legendarno visokog standarda života ili zbog još legendarnijih demokratskih principa na kojima tradicionalno funkcioniše? Ne, ozbiljno, da li je poznat makar jedan slučaj – pogotovo na evropskom tlu – da je Rusija, pod svojim imenom ili pod pseudonimom (Sovjetski savez i sl.), došla na neku teritoriju i zatim je posle izvesnog vremena napustila tako što bi je ostavila u bitno boljem stanju od onog koje je zatekla pri dolasku? Ako neko zna za takav slučaj, neka se javi, čeka ga Nobel (za hemiju, valjda).

Naravno, već vidim strogog čitaoca kako mi zamera što, sve tobož kroz sprdnju, ozbiljno tretiram Stamatovićevu izvalu i nastojim da dekonstruišem nešto što ne vredi ni načinjati, ni konstatovati čak, jer je zapravo Ništa s mašnicom. Verovatno ovakav prigovor nije bez osnova. Ali opet, kako odoleti? Najpre, ne bih uopšte bio sklon da potcenim zastupljenost i ukorenjenost ovakvog magijskog mišljenja "u Srba": ono jeste danajski dar odaslat iz pakla same suštine opasne iracionalnosti, ali to još nipošto ne znači da ne bi moglo da se "primi": prolazile su ovde i sumanutije ideje, naizgled ozbiljni ljudi su odobravajući klimali umnim glavama i na uvrnutije zamisli. Štaviše, pre samo tridesetak godina, Srbija je bila zahvaćena i poharana nekom vrstom kolektivnog psihotičnog transa, gomile obuzetih su bezglavo landrale okolo obožavajući Mesiju, izvesnog Miloševića, moleći ga da ih vremeplovom s ćiriličnom deklaracijom vrati u mitsku prapostojbinu, stanovito Kosovo. Da, baš ono koje bi veseli Stamatović sada da uvali Rusima na lizing.

I zato, u skladu s letnjom šemom, ako već ne možeš da pobediš epidemiju, možda je najbolje da joj se pridružiš i da joj daš svoj doprinos. Zašto, naime, stati s Kosovom? Imam i ja svoju listu želja... Beograd bih, recimo, dao na dvadeset godina londonskoj laburističkoj upravi Sadika Kana, pa kad ga upristoji i očisti od invazivnih predatora u vidu vesićevskih lišaja, neka nam ga vrati. Vojvodini takođe treba dobar staratelj, jer ovi očusi je urnisaše. Trebao bi joj neko naizgled sličan, a opet sasvim drugačiji, hmmm... Možda Bačku ustupiti Holandezima, Banat Dancima, a Srem, on je malo komplikovan – eno ga Ircima! Bar će biti veselo. Ako imate ideju kome biste na dve decenije ustupili svoj zavičaj, samo izvolite, konkurs je otvoren do daljeg, a biće i nagrada u vidu pršuta i sira, časti vredni i inventivni zlatiborski domaćin. Ako nije u međuvremenu sasvim prešao na piroge i peljmene, jesetru i boršč. ¶

Sve forme rastuće

BEZ PROMENE STAVA: Nebojša Zelenović
Foto: Tanjug / Zoran Žestić

U društvenom kontekstu koji svakodnevno boje nesumnjivo diktatorski maniri predsednika Aleksandra Vučića, sve više raspolućena Srbija na zagovornike i protivnike dijaloga, na zagovornike i protivnike bojkota, vidi za sada jedino vruću jesen

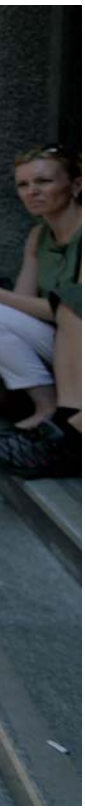
U vreme kada je letnja fijesta praktično svuda u svetu na vrhuncu, sred avgustovskih najvrelijih dana, u Srbiji se i dalje odigrava večito sudbonosni izborno-politički program, dok izraz "brčkanje u moru" služi samo za jetko i zlurado obračunavanje vlasti sa opozicijom. Gorući dani protekle nedelje zvanično su počeli u petak, dan kada su se naveliko iščekivali utisci, kako i nalaže pravilo Čatam hausa, sa druge runde dijaloga o izbornim uslovima između vlasti i opozicije. Sudbonosne odluke nisu donete, najavljen je nastavak pregovora, a u javnost je prenesen utisak o konstruktivnijoj atmosferi između dva suprotstavljena tabora nego što je to bilo tokom prve runde razgovora.

U subotu su se događaji ubrzali pošto su izbili incidenti na redovnim protestnim okupljanjima u Beogradu. U sukobu između obezbeđenja zgrade Predsedništva i demonstranata povređen je demonstrant i podignut nivo adrenalina – od opozicije se traži hitan prekid daljih pregovora sa vlašću, bojkot izbora, pa i ustanak (naravno, sve na društvenim mrežama, ali tu i leži deo javnog mnjenja).

Odmah sutradan, u nedelju, predsednik države obratio se javnosti.

Udarni, jednosatni termin koji je odabrao na nacionalnoj frekvenciji, naravno, iskoristio je i za svoje masovne narodne "blagovesti". Ipak, u najglasnijem i često ponavljanom refrenu upadljivo je stajalo to kako će posle ovog incidenta sa demonstrantima u obezbeđenju Predsedništva ubuduće biti samo žene i devojke. Žene, naravno, obučene za taj posao. Žene i devojke, kaže predsednik Vučić, pa da sad vidimo demonstrante, hoće li i na žene nasrnuti? Od građanskih protesta koji mesecima uporno traju i očito iritiraju predsednika, smicalica u vezi sa "fizičkim obračunom", pa još sa ženama isturenim u prvi plan, jeste jedino što je predsednika tim povodom zaintrigiralo. Demonstranti su u njegovom govoru "lažovi", degradirani na nivo uličnih nevaljalaca. Predsednik im je bacio rukavicu u lice i poručio da će im u inat dati još širi prostor za njihove mangupluke, da će i presedan napraviti i ukloniti ograde ispred Predsedništva kako bi mogli slobodno da priđu zgradi, da će moći i prozore da razbijaju ako žele, ali u zgradu

tenzije

neće moći da uđu, jer "kućni red" se poštovati mora.

Značajan prostor u svom govoru predsednik je ostavio i za svoja redovna predizborna obećanja i najavu novih velikih investicija za kanalizaciju, vantelesnu oplodnju, nove železnice i nove puteve, a za pažljive prebirače njegovih govora, ovoga puta sa ciljnom grupom smeštenom u Zapadnoj Srbiji. Pominjući Užice i poimence sva sela koja će jednoga dana biti povezana auto-putem i imati novu fabriku, Vučić je ovoga puta "podigao" Zapadnu Srbiju na noge. Opoziciji je dobacio da će im dati sve što traže, ako treba i sami da urede biračke spiskove po svojoj želji, daće im i novac za kampanju, ali šta im sve to vredi kad, kako on često voli da kaže, ta ista opozicija pobediti nikad neće.

GDE JE TU DIJALOG?

Višegodišnje iskustvo u vladavini Aleksandra Vučića dosad je pokazivalo da se dijalog u Srbiji uvek završi kao puka forma. Samo godinu dana nakon pokretanja unutrašnjeg dijaloga o Kosovu i Metohiji, u stručnoj javnosti se postavljalo pitanje da li je on uopšte postojao pošto nikakvi zaključci nisu proistekli iz njega. Tada se moglo čuti i mišljenje da reč dijalog više ne bi ni trebalo da se upotrebljava jer to što se pod njim podrazumeva pouzdano ne vodi ničemu.

S druge strane gledano, započeti dijalog između vlasti i opozicije o predstojećim izborima i postizanju fer izbornih uslova može se smatrati uspehom iako još uvek sasvim formalnim. "Dijalog je naš uspeh", rečeno je i na protestu "1 od 5 miliona" održanom nekoliko dana pošto je na Fakultetu političkih nauka započeo panel o izbornim uslovima između predstavnika vlasti i opozicije, uz posredstvo civilnog sektora. "To je dokaz da naša šetnja svake subote nije uzaludna, to je dokaz da popuštaju pod pritiskom i da su svesni da nam ne pada na pamet da odustanemo".

Na prvom panelu nije bilo očekivanih pregovora vlasti i opozicije, već je, kako »

Zoran Stojiljković, politikolog

Ovaj dijalog je igra živaca

"Primetimo i to da vlast nikad ne izlazi iz izborne kampanje, dok je jedina tema opozicije bojkot"

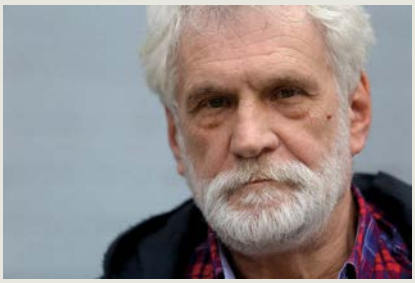

Foto: Vladimir Milovanović

Prilično sam razočaran razvojem situacije, zato što se ovde ne radi ni o kakvim promenama. Mene su uvek interesovale dominantno promene, sistem u kome imate jednak pristup medijima, jednak pristup novcu, ili da mi birači imamo barem onoliko uticaja na to kako će izgledati poslaničke liste koliko i vrhovi partija. Ovde, dakle, nema reformi, nema promena Zakona o finansiranju političkih stranaka, kao što nema ni toga da se uvode nove institucije koje kontrolišu i prate izbore ili da se stare, kao REM ili Agencija za borbu protiv korupcije, menjaju i drugačije definišu. Nema, dakle, priče o profesionalnim izbornim komisijama i administraciji. Kao što je nema ni o tome da imamo neku vrstu personalnog proporcionalnog izbornog sistema gde birate osobu sa imenom, prezimenom i biografijom. Ništa se od toga ne dira. I zbog toga je moj entuzijazam jako, jako pao.

Očito je da se ovde radi o taktičkoj igri i jedne i druge strane, o tome koliko će one izvući pred stavom međunarodne zajednice, pre svega Amerikanaca, kako bi se naredni koraci poput sporazuma o normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine ili načelni dalji činovi izveli u prihvatljivoj demokratskoj formi. Prihvatljiva demokratska forma očito nisu izbori koje bi značajan deo opozicije bojkotovao, kao i dobar deo građana, što je još važnije. Interes da ne odbiju ovu vrstu Čatam haus pravila koja organizuju nevladine organizacije i fakultet s rejtingom imaju i jedna i druga strana. Koliko je iskrena svaka strana u tome, to je veliko pitanje, to je stvar taktike. To je stvar toga koliko će vlast izmanipulisati tim pregovorima, a koliko će se nejedinstvena, fragmentirana i s različitim motivima opozicija držati dosledno.

Primetimo i to da vlast nikad ne izlazi iz izborne kampanje, dok je jedina tema opozicije bojkot. U opoziciji se nisu dogovorili da istovremeno, iako će najverovatnije bojkotovati izbore, imaju i paralelnu izbornu kampanju i da govore o izbornim temama, kao što su, na primer, radno i socijalno zakonodavstvo. Bojkot je ujedno i ogroman rizik zato što on uvek otvara prostor za marginalne grupe koje u regularnim okolnostima nikad ne bi mogle da dođu do parlamenta. Procena o uspešnosti bojkota takođe je veoma velika stvar, pri čemu nikad nemate garanciju da će uspeti.

Za sada, vlast kupuje vreme i taktički čeka opoziciju na greškama. Opozicija se opet previše čvrsto vezuje za rokove, pa kaže – ako ne bude ništa do kraja septembra, mi ćemo u bojkot. A on će taktizirati do kraja septembra tako da i ne bude ničega. Dijalog ove vrste je stvar umeća, igre, ali za to vreme život u Srbiji polako staje i svi se bave samo tom temom.

Dijalog je svakako nužno voditi, on vodi do kakve-takve normalizacije, jer kad s nekim razgovarate u toj formi, onda ipak morate manje da ga vređate. Morate da smanjite taj politički primitivizam i bahatluk, u kome mi sada živimo, taj jezik ulice jer predstavnici građana se gore ponašaju nego obični građani. Dijalog se nužno mora voditi, njega uslovljavaju strani faktori kojima se ne može reći ne, on će se završiti u korist onoga ko bude veštiji taktičar. Vučić za sada otvara marginalnije teme koje njemu odgovaraju, koje uslovno rečeno manje koštaju, a opozicija treba jasno da definiše minimum minimuma i da se bavi golom pragmatikom koja će izbore učiniti normalnim. Istovremeno, ona treba da pokuša da pokaže kako ima šta da ponudi baveći se i drugim velikim temama. A ovaj dijalog je svakako velika igra živaca u kojoj se moraju pokazati i taktička veština i izdržljivost.

Predizborna zvona i praporci ili srpski dijalog

Foto: Ivan Hrašovec

Današnja vlast i današnja opozicija imaju pred sobom iskustvo one druge strane. Ali, kod nas se uvek počinje od slova A i tu pomoći nema jer se u nas ne uči ni na greškama

Sadašnje predizborno stanje stvari obeležavaju bahato predizborno iživljavanje naprednjaka bez ikakvog smisla u sferi kolike-tolike političke normalnosti, na jednoj strani i na drugoj strani, predizborno nemoćna i nesposobna, opsednuta Vučićem, ćepenački "organizovana" opozicija koja stalno iščekuje boga iz mašine (*deus ex machina*) koji se iznenada pojavljuje i opozicijske partije postavlja na vladalački tron.

Slobodni i pošteni izbori su stari srpski san. Tačnije rečeno, o tome sanjaju sve partije svake opozicije sve dok ne dođu na vlast uprkos neslobodnim i nepoštenim izborima, a dok su na vlasti, nastoje da očuvaju dotadašnji stepen slobode i poštenja, a bogme i da sledeće izbore učine manje slobodnim i manje poštenim.

Da li postojeći zakonski okvir omogućava slobodne i poštene izbore? U velikoj meri odgovor je negativan. Da li je na dosadašnjim izborima vladajuća partija poštovala zakonski okvir u kojima su se dešavale izborne radnje? U velikoj meri izbori su bili nelegalni i nelegitimni. Da li se treba boriti za legalne i legitimne izbore? Naravno da treba. Da li je bojkot izbora od strane opozicionih partija primereni put da se dođe do legalnih i legitimnih izbora? Može da bude, ali je malo verovatno. Otuda nije baš primereno da se cela igra stavi na jednu kartu. Ako je opozicionim partijama stalo do izbornog uspeha, neophodno je da čini sve kako bi dobili izbore i u izbornim uslovima koji nisu legalni i nisu legitimni. No, opozicione partije to ne čine ili to slabo rade ili je baš nevidljivo to što rade. A da je moguće dobiti dovoljno glasova birača i u uslovima nelegalnih i nelegitimnih izbora, svedoče im Aleksandar Vučić i naprednjaci.

Ukratko, dovoljan broj glasova, a pogotovu izborna pobeda, u Srbiji se ne osvaja samo sedenjem u foteljama i stajanjem ispred kamera i slikanjem za prve strane čitanih novina. U Srbiji, pokazuje to svaka dublja analiza uspešnih izbornih kampanja, uspeli su oni koji su išli od čoveka do čoveka ili onomad "od vrata do vrata". U tom predizbornom poslu zastrašuju birače oni koji imaju čime da zaplaše, a razgovaraju i objašnjavaju oni koji znaju to da rade i imaju dovoljno aktivista koji znaju da razgovaraju i umeju da objasne (mislim na neposrednu komunikaciju, a ne onu preko interneta koja je samo prividno neposredna).

Da li bi opozicija dobila izbore za Skupštinu Srbije ili predsedničke izbore kada bi imala medije u svojim rukama onako kako i koliko ih imaju naprednjaci? Moguće, ali je malo verovatno. Da li bi naprednjački kartel izgubio pomenute izbore kada ne bi imao medije u svojim rukama onoliko i onako kako ih sada ima? Moguće, ali je malo verovatno. Drukčije je sa lokalnim izborima.

Na opštem nivou izbora biračka opredeljenja su gotovo potpuno posredovana s obzirom da birači nemaju neposredno iskustvo koje bi im svedočilo o verodostojnosti izborne ponude. U datom trenutku na ta opredeljenja utiče partijska identifikacija, medijska prezentacija i, u našim uslovima, imidž kandidata posredovan izbornim agitatorima. U osnovi dominiraju "emocionalni" argumenti, odnosno razlozi za izbornu orijentaciju. "Zavodnik" generiše ljubav "zavedenih"; "zavedeni" se zaljubljuju u "zavodnika" i tu je racionalna argumentacija od malog značaja. Ova vrsta "ljubavi" omogućava zavodniku da kontroliše percipiranu stvarnost (a ne stvarnost kao takvu).

Manipulacija biračkim telom se zasniva na proizvodnji nemoći da se razlikuje istina od laži, stvarnost od nade da će biti bolje, da se razlikuju oni koji su kreatori bedne sadašnjosti od onih kojima se ta uloga pripisuje...

Na lokalnom nivou manipulacija je teža jer se rad, prividni rad i nerad vlasti neposredno opaža i tu posrednici u kreiranju "izbornih slika sadašnjosti i budućnosti" imaju znatno težu ulogu jer biračima treba da dokažu da su ćoravi jer vide nešto što ne postoji. Nije lako ljude ubediti da je loša lokalna vlast u stvari dobra lokalna vlast, da nema korupcije i podmićivanja, da nema lopovluka, da su stručni oni koji pojma ni o čemu nemaju... Rečju politička patologija je na lokalu vidljivija, a njeni nosioci prepoznatljiviji nego na višim političkim nivoima. Na lokalu se zna ko je ko i kada je kum zaista i samo kum, a rođak zaista i samo rođak a ne akter raznoraznih korupcija.

Partije koje su sada na vlasti bile su u situaciji u kojoj su sada opozicione stranke, stranke koje su sada u opoziciji bile su u situaciji u kojoj su sada naprednjaci.

Naravno da ovo ne treba shvatiti doslovno, bez ostatka. Postoje neke razlike, kadrovske na primer, kod sadašnje opozicije i ondašnje vlasti. Poenta je u tome što današnja vlast i današnja opozicija imaju pred sobom iskustvo one druge strane. Ali, kod nas se uvek počinje od slova A i tu pomoći nema jer se u nas ne uči ni na greškama, a bogme ni na uspesima. Štono reče Dositej, samo "zvona i praporci".

je rečeno, opozicioni blok izneo svoje zahteve u skladu sa zaključcima Stručnog tima antivladinih protesta "‚1 od 5 miliona". Reč je o 42 preporuke u oblastima medija i izbornog procesa, koje bi narednе izbore, kako se smatra, učinile fer, slobodnim i poštenim.

Već posle te prve runde dijaloga, predsednik Stranke slobode i pravde Dragan Đilas obavestio je Milana Antonijevića i Fondaciju za otvoreno društvo, organizatore okruglog stola o izbornim uslovima na FPN-u, da on lično, kao i SSP, neće učestvovati na narednim sastancima ukoliko ne budu otvoreni za javnost. "Prihva-

tio sam da sedim sa ljudima koji su me stotine i hiljade puta optužili da sam kriminalac, lopov, fašista, nasilnik", rekao je tom prilikom Đilas, "sa ljudima koji svakog dana učestvuju u hajci na mene, zbog čega posledice trpim ne samo ja, već i moja deca i prijatelji. Prešao sam preko toga što niste obavestili javnost o skupu koji se održava na fakultetu i na kome učestvuje pedesetak ljudi, te je veliki deo javnosti zaključio da je u pitanju tajni skup na kome je opozicija odustala od zahteva definisanih tokom osmomesečnih građanskih protesta".

Nakon druge runde dijaloga, gradonačelnik Šapca Nebojša Zelenović, u ime Saveza za Srbiju, rekao je da će Savez bojkotovati izbore ukoliko oni ne budu slobodni. Izneo je i tri konkretna predloga opozicije: hitna smena svih članova REM-a i izbor novih članova, saglasnost oko novih članova RIK-a i smena direktora Agencije za borbu protiv korupcije i članova odbora.

Nemanja Nenadić iz organizacije Transparentnost Srbija, takođe učesnik dijaloga, ocenio je da ima vremena za popravku uslova za izbore: "Ako govorimo o izbornim uslovima, treba da govorimo o propisima i njihovoj primeni. Ako je vlast spremna da nešto menja, trebalo bi da promeni zakone. (...) Svi drugi razgovori o tome da neko nešto prihvata ili ne prihvata su neozbiljni dok ne bude načisto da li postoji spremnost da se zakoni menjaju, dopunjuju".

Nasuprot opoziciji koja je aktivni učesnik dijaloga i koja pokušava da pre eventualne odluke o bojkotu iscedi sve mogućnosti koje on nudi, nalaze se analitičari, stručnjaci i deo javnosti koji dijalogu sa vlašću ne daju nikakvu šansu. Sociološkinja Vesna Pešić je u intervjuu "Danasu" izjavila kako je dijalog o izbornim uslovima vlasti i opozicije obmana naprosto zato što u Srbiji već postoji izborno zakonodavstvo, ali se ono ne poštuje i ne primenjuje.

"Ništa od zahteva se neće ispuniti", naglasila je Vesna Pešić. "Dok je na vlasti Aleksandar Vučić, nema i neće biti fer izbora, jer u diktaturi slobodnih izbora nema. Očekivati da će on da odustane od kršenja zakona, izbornog 'mešetarenja' i već uvežbanih metoda 'nepobedivosti' naivno je i pomisliti".

I jedni i drugi se slažu ("iz aviona se vidi") da je do dijaloga vlasti i opozicije došlo na inicijativu spoljašnjih faktora, sve zarad postizanja sporazuma sa Kosovom. Bojkot izbora jednog dela opozicije nikome ne bi odgovarao, ni stranom faktoru ni Aleksandru Vučiću, pa bi bojkot za njega, kaže Vesna Pešić, predstavljao "moralni šamar".

U društvenom kontekstu koji svakodnevno boje nesumnjivo diktatorski maniri predsednika Aleksandra Vučića, sve više raspolućena Srbija na zagovornike i protivnike dijaloga, na zagovornike i protivnike bojkota, na zagovornike i protivnike uvažavanja međunarodnog faktora, kivna ujedno i na vlast i na opoziciju, za sada jedino pred sobom vidi neku novu, vruću jesen. Tenzije među neistomišljenicima na svim stranama nesumnjivo rastu, a "vruća jesen" ovoga puta nimalo ne liči na ispraznu frazu kojom se maše svakog leta. Ako ništa drugo, ono zato što konačna odluka o izborima mora pasti, samo je pitanje kada i na koju stranu. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Coca-Cola HBC Srbija

Stižemo sa juga

U partnerstvu sa Privrednom komorom Srbije i Smart kolektivom, Coca-Cola sistem pokrenuo je jedinstveni program "Stižemo sa juga", kojim će podržati razvoj poslovanja malih proizvođača hrane sa juga naše zemlje

Ukupno devet odabranih preduzetnika će kroz novu *online* platformu *www.stizemosajuga.rs*, kao i u okviru karavana u 10 gradova Srbije, direktno promovisati i prodavati svoje proizvode. Takođe, učesnici će dobiti četvoromesečnu razvojnu podršku, kao i mentorsku pomoć eksperata Coca-Cola sistema u oblastima marketinga, prodaje, tehnologije proizvodnje i finansija.

"Sjajna energija ovih vrednih ljudi, njihova posvećenost, privrženost tradiciji i kvalitetu, za nas su bile velika inspiracija i motiv da im pružimo podršku. Iako imaju izvanredan potencijal, mali preduzetnici juga Srbije svakodnevno se susreću sa brojnim izazovima, među kojima je ključan – razvoj biznisa na dugoročnom planu. To nas je zapravo i motivisalo da, zajedno sa našim partnerima, osmislimo program koji će omogućiti preduzećima iz lokalnih sredina da steknu nova znanja i ugrade u svoje poslovanje iskustva koja mi kao kompanija imamo i delimo sa njima. Na taj način ćemo još jednom podržati razvoj biznisa, time svakako i celokupnu privredu, baš kao što to Coca-Cola čini duže od pola veka u Srbiji", rekla je u svom obraćanju Jovana Paljić, predstavnica kompanije Coca-Cola HBC Srbija.

Preduzeća koja učestvuju u programu "Stižemo sa juga" proizvode domaće džemove, marmelade, slatka, ajvare, sušeno voće, brašna, začine i čajeve, i to su: Jastrebačka priča (Jastrebac), Vinarija Status (Svrljig), Agro Iris – Zadruga (Šabac), FIŠEK (Varvarin), Organic Tea Serbia (Niš), Chrono (Leskovac), Radanska RUŽA (Lebane), Polo d.o.o.(Čačak) i Nanin recept s juga (Vranje). Svi oni su razvili inovativne i kvalitetne prehrambene proizvode, koristili lokalne sirovine i tradicionalne recepture, poseduju HACCP sertifikat, deklaraciju i specifikaciju proizvoda prema pravilniku. ¶

Naslednici hipoteke Haradin

Sasvim je izvesno da će jesenji izbori na Kosovu i prolećni redovni izbori u Srbiji odložiti mogućnost nastavka pregovora do proleća iduće godine

Lakše je formirati novu vladu u Prištini, koja će dovršiti mandat do redovnih izbora 2021, nego raspisati nove izbore na Kosovu. Tako bi u jednoj rečenici mogle da se objasne filigranski složene okolnosti na kosovskoj političkoj sceni u ovom trenutku.

Na iznenadnoj konferenciji za štampu 19. jula Ramuš Haradinaj je saopštio da daje ostavku jer će po treći put otići u Hag. Zgrnuo je još jednom političke poene rečenicom koju je i na srpskom izgovorio: "Podneo sam ostavku na dužnost premijera Kosova, razlog tome je poziv za ispitivanje koji sam dobio kao osumnjičen od Specijalnog suda za Kosovo u Hagu. Hteo sam da tu situaciju odvojim od časti moje države i časti premijera. Ne ide premijer Kosova pred sud, i ne ide država Kosovo, nego ide Ramuš Haradinaj."

To da ne ide Kosovo pred sud, već pojedinac, jasno je svakom ko iole razume šta rade specijalizovana veća za ratne zločine. Ali je dobar populistički trik koji na ovim prostorima i dalje "uspešno" deluje. Uz Haradinajevo ime je tih dana, kako se čitalo po društvenim mrežama i prenosilo od usta do usta, moglo da se dopiše: "Onaj koji se žrtvuje za Kosovo u nepravednoj borbi."

Međutim, oreol žrtve Haradinaj je ugrozio u trenutku kada je odmah po povratku iz Haga pokušao da nastavi da aktivno obavlja funkciju premijera – u ostavci.

"Kad mogu da mu ministri mesecima budu u ostavci, što ne bi mogao i sam premijer", aludiralo se u komentarima na njegove srpske koalicione partnere. Tako je oduševljenje javnosti još jednim patriotskim činom bivšeg komandanta OVK pre odlaska u Hag, posle Haga naglo splaslo. Stranka koju predvodi AAK svoju jedinu snagu inače crpi iz lika i dela svog lidera i do sada je na popularnosti dobijala jedino u trenucima kada je njihov lider bio u problemu sa sudovima

IZBORI NA REČIMA, BEZ ODLUKE I DALJE

Skoro mesec dana nakon ostavke premijera u Prištini, datum raspisivanja vanrednih parlamentarnih izbora još uvek nije poznat. Istovremeno, i dalje postoji mogućnost formiranja nove vlade u istom sazivu skupštine, koja bi okončala redovni mandat do 2021. godine, koliko je trebalo da potraje ova.

Nijedna od dosadašnjih šest vlada na Kosovu, koliko ih je bilo za dve decenije, nije ispunila svoj četvorogodišnji mandat. Na pola puta bi se prelomilo; obično, kao što je sada slučaj, uz prethodnu godinu praktičnog nefunkcionisanja skupštine i same vlade, političkih natezanja, nameštanja, ali suštinski – mrcvarenja građana predizbornim i postizbornim kombinatorikama.

To da li će se kosovska skupština i konačno raspustiti moglo bi da se sazna 22. avgusta, za kada je zakazana njena sednica na kojoj će se razmatrati ovo pitanje. Sudeći po izjavama političkih predstavnika, mnogi i očekuju da do raspuštanja skupštine zaista i dođe. Ipak, do zakazivanja sednice na kojoj bi se glasalo za raspuštanje parlamenta, uprkos snažnoj plimi izjava opozicionih stranaka – uz vladajuće AAK i PDK – o tome da izbori nemaju alternativu, došlo je skoro 20 dana nakon ostavke kosovskog premijera. Istovremeno, sednica je zakazana tek za kraj avgusta, a razlog za ovakvo odugovlačenje i pored brojnih izjava o hitnosti izbora, nije jasan.

U trenucima pisanja ovog teksta, iz Prištine stiže vest da je prikupljeno dovoljno glasova za pokretanje zvanične procedure o održavanju ove sednice 22. avgusta.

Za raspuštanje kosovske skupštine potrebno je dve trećina glasova svih poslanika, odnosno 80 glasova, što je za 19 više od potrebnog broja poslaničkih glasova za formiranje nove vlade za koju je potrebna prosta većina – 61 glas.

NIJE SVE KAKO IZGLEDA

Pošto je Haradinaj formalno podneo ostavku a kosovska vlada sada funkcioniše u ostavci (čak ne ni u tehničkom mandatu jer Zakon o vladi nikad nije usvojen), i predsednik Kosova Hašim Tači je iskoristio početkom avgusta svoje prvo od dva ustavna ovlašćenja – da predloži imenovanje mandatara za formiranje vlade iz političke stranke ili koalicije koja predstavlja većinu u Skupštini, a to je koalicija PAN (Demokratska stranka Kosova, Alijansa za budućnost Kosova, Inicijativa za Kosovo i Nova Alijansa za Kosovo).

Lider PDK Kadri Veselji je brže-bolje odgovorio svom partijskom kolegi i bivšem vođi ove stranke da PAN koalicija nema predlog za novog premijera, već da su hitni izbori jedini način da se politički ćorsokak prevaziđe. Ostale partije u koaliciji se nisu izjasnile na poziv kosovskog predsednika.

Upravo je Kadri Veselji mogao da bude taj novi mandatar, ali je on to odbio, kako je sam rekao u jednom intervjuu. Time je načinio još jedan potez suštinski važan za raspisivanje izbora – on je taj koji je umesto opozicionih stranaka, kako se očekivalo s obzirom na njihovu glasnost o tome da hoće izbore, pokrenuo inicijativu za raspisivanje ove skupštinske sednice.

IZBORNI KLJUČ U RUKAMA LDK I SAMOOPREDELJENJA?

Za to vreme, osim što se grleno izjašnjavaju za izbore, uz današnje prikupljanje potpisa, kosovska opozicija u mandatu ove vlade nije, međutim, do sada uspevala da načini poteze vredne veće pažnje na kosovskoj političkoj sceni.

Kako mesecima nisu uspevali da prikupe 80 potpisa da smene Ramuša Haradinaja, a onda kada su bili blizu, Haradinaj je to sam učinio i nastavio da vodi političku utakmicu, a potom je dalji tok igre preuzeo Veselji, tako na drugoj strani, mesec dana po ostavci vlade, opozicija "liže unutrašnje rane". Usitnjena najpre u sopstvenim redovima, a potom i sa kombinacijama u vezi sa tim ko sve sa kim ne može, odnosno šta traži koja strana da bi ukrupnili front.

Popularno je reći, još od trenutka formiranja poslednje vlade u jesen 2017, da je ključ u rukama Samoopredeljenja i LDK. Prva baštini svoju moć kao nova, dolazeća snaga, koja reflektuje nacionalistički duh mladih *Kosovara*, bez političkog taloga izgleda neminovnih afera kada ste dugo na vlasti i u političkom životu na Balkanu, i još važnije – repova rata. Druga svoju snagu potvrđuje pre svega nasleđem dr Ibrahima Rugove, zaslugama u borbi za, kako se to u Prištini

ajeve vlade

doživljava, uvođenje demokratije na Kosovu i njegovoj borbi *za slobodu*.

Nakon što je u Prištini formirana sada već odlazeća vlada, nije bilo nijednog analitičara koji joj nije predvideo krah za najviše pola godine. To je bilo usled toga što je vlada tada formirana uz potpuno nesaglasje sa izbornom voljom građana. Prognozu je pratila još jedna – da će već na proleće 2018, Samoopredeljenje biti u novoj vladi, pre svega zbog svog sjajnog i iznenadnog izbornog rezultata, uz LDK.

Ništa se od toga nije dogodilo, osim što se od Samoopredeljenja odvojila frakcija od 12 funkcionera sa gradonačelnikom Prištine Špendom Ahmetijem na čelu i osnovala se kao Socijaldemokratska stranka Kosova.

LDK sa druge strane je godinama oslabljena stranka, takođe svojim unutarstranačkim raskusurivanjima o predvodniku stranke, i više nema onaj značaj kao u prvoj deceniji nakon rata, a izgleda da ih je i samo povlačenje Ramuša Haradinaja, odnosno predizborno zauzimanje pozicija, u potpunosti zateklo nespremne.

Ipak, ponešto je kosovska opozicija uspela da uradi od zaostalih poslova za ovih mesec dana. Pre svega je Isa Mustafa izabran po treći put za lidera stranke. Iako ostareo i bolestan, njegov reizbor su mnogi dočekali sa olakšanjem, posebno oni koji traže izbore, a nisu bili spremni ni da rizikuju.

Sada su na red došle inicijative o mogućim predizbornim koalicijama, a tu su osovina upravo razgovori Samoopredeljenje–LDK. Oni se vode, ali su prognoze za sada krajnje neizvesne. Štaviše, osim programskih, najveći zalogaj koji će teško obe partije progutati jeste dogovor o kandidatima za premijera, s obzirom na to da obe insistiraju baš na tome da njihov kandidat bude mandatar u novoj vladi posle pobede na izborima kojoj se nadaju. Pominju se pre svega dva imena – mlada, ali sa zavidnim političkim iskustvom i prethodno sjajnim izbornim rezultatom, Vjosa Osmani iz LDK i Aljbin Kurti iz Samoopredeljenja. Uz Osmani, u kosovskim medijima se spekulisalo sa još jednim imenom – gradonačelnik Gnjilana Ljutfi Haziri, političar sa jakim parlamentarnim iskustvom u protekle dve decenije. Haziri je odbacio tu mogućnost, tvrdi

SA NAJDRAŽIM GOSTIMA: R. Haradinaj i H. Tači sa M. Olbrajt i B. Klintonom
Foto: AP / Visar Kryeziu

da već obavlja političku funkciju za koju je zainteresovan.

"Ni u kom slučaju LDK ne može da napravi koaliciju sa nekim i da kaže da će odustati od mesta premijera", zabeležena je, međutim, izjava Ise Mustafe, koji tvrdi da na to LDK polaže pravo kao najveća opoziciona partija.

S druge strane, Samoopredeljenje, koje sve vreme insistira na premijerskoj poziciji u slučaju izborne pobede, odbacuje bilo kakvu mogućnost koalicije sa svojim dojučerašnjim partijskim saborcima, sada poslanicima PSD, ali i PDK.

HARADINAJ I TAČI

Za to vreme kosovska vlada, iako u ostavci, sa Haradinajem, pokušava da funkcioniše kao da do ostavke nije ni došlo, posebno kada je u pitanju trošenje budžetskih sredstava za velike infrastrukturne projekte.

Samu vladu do njenog kraja pratiće zloglasna hipoteka – trećina ministara je pod optužnicama za različita krivična dela – od saobraćajnih nesreća, preko upotrebe oružja, do korupcije. Ovom impresivnom broju pridružuju se i drugi visoki funkcioneri vlade, ali i lokalne samouprave.

Iako bez stvarnog političko-partijskog kapitala, Haradinajeva AAK je, suprotno svemu ovome, uveliko u naletu i već se koristi svaki dan za očiglednu predizbornu kampanju. Haradinaj u nečemu već duže vreme veoma podseća na srpskog predsednika – dokumentuje kamerom sve što uradi u toku dana i kuda god krene, bilo da je to ostavka, izjavljivanje saučešća ili poseta daidži u Gusinju.

Što se drugog najmoćnijeg čoveka na Kosovu tiče, iako deluje da je trenutno van fokusa živih stranačkih događaja, predsedniku Hašimu Tačiju (uz pojedine međunarodne diplomate) javnost najviše pripisuje nastojanje da se do nove vlade dođe bez izbora, te da je upravo on neko ko, uz očiglednu nespremnost opozicije, doprinosi odugovlačenju novog izbornog procesa.

On ima još jednu mogućnost da pozove, odnosno predloži mandatara za sastav nove vlade. Ukoliko vlada ni drugi put ne bude izabrana, onda predsednik Kosova raspisuje izbore a isti će biti zakazani ne ranije od 30 i ne kasnije od 45 dana od raspuštanja kosovske skupštine. Tako se, ukoliko dođe do novih izbora, spekuliše sa tri datuma: 22. septembar, 29. septembar ili 6. oktobar, kao poslednji dan roka.

U KAKVOJ SU VEZI IZBORI I PREGOVORI SA BEOGRADOM

Jesenji izbori na Kosovu i prolećni redovni izbori u Srbiji odložiće mogućnost nastavka pregovora do proleća iduće godine, sasvim je izvesno.

Nasuprot tome, formiranjem nove vlade u Prištini i davanjem podrške novom mandataru, a potom i ukidanjem odluke o taksama, stvorili bi se uslovi za brz nastavak pregovora koji su obustavljeni u novembru 2018, ali mnogo ranije pre toga iskočili iz šina iz koje su 2013. krenuli – o čemu se takođe govori.

U poslednje vreme stiže više najava da bi ova 2019. (teoretski) mogla da bude godina onog što *polisimejkeri* nazivaju *sveobuhvatni pravno-obavezujući sporazum*. Po novinarskim i diplomatskim kuloarima se stidljivo rasturaju informacije da se nacrt sporazuma koji je proletos imao samo jedan anemičan pasus, u poslednje vreme izgleda da ispisuje dalje, ponovo van očiju javnosti. Ako je to tačno, saopštenje Kvinte, osim već isprave poruke koju strane diplomate pojedinačno svako malo ponavljaju, ipak se može pročitati i kao poziv da se još jednom preskoče izbori vlade i skupštine u Prištini koje praktično nisu ni funkcionisale od svog početka. ¶

TATJANA LAZAREVIĆ

Tajlandska veza

Zašto je bivša premijerka Tajlanda povlašćenija u pogledu sticanja državljanstva Republike Srbije od izbeglica kojima je dodeljena međunarodna zaštita u Srbiji? I drugo, ne manje bitno, zašto je poželjno njeno nastanjivanje u Srbiji u situaciji kada hiljade mladih i obrazovanih ljudi, državljana Republike Srbije, napušta svoju zemlju? Da li je ovo adekvatna zamena za jedan tako veliki gubitak

Piše:
Bojan Stojanović

Autor je stručnjak za međunarodno pravo i saradnik Beogradskog centra za ljudska prava

Vest da je Jingluk Šinavatra, bivša premijerka Tajlanda, po odluci Vlade primljena u državljanstvo Republike Srbije, sa punim pravom je izazvalo burne reakcije u javnosti. Naime, rešenje o prijemu u državljanstvo je usvojeno na sednici Vlade od 27. juna 2019. godine, koje je objavljeno u "Službenom glasniku" broj 47, od 28. juna 2019. godine. To rešenje je zasnovano na članu 19, stavovi 1 i 3 Zakona o državljanstvu Republike Srbije, kojim je propisano da "u državljanstvo Republike Srbije može biti primljen i stranac čiji bi prijem u državljanstvo Republike Srbije predstavljao interes za Republiku Srbiju". O prijemu u državljanstvo odlučuje Vlada, a na predlog nadležnog ministarstva. Osnov sticanja državljanstva Republike Srbije u ovom slučaju nije sporan u pogledu procedure sticanja državljanstva. Taj čin je legalan, međutim, sporna je legitimnost ove odluke.

Važnost preispitivanja legitimiteta rešenja o prijemu u državljanstvo Jingluk Šinavatre je upitna i iz ugla drugih koji bi želeli da dobiju državljanstvo Republike Srbije. Naime, njoj je omogućeno da bude izuzeta od uslova postavljenih u članu 14 Zakona o državljanstvu Republike Srbije, kojim su propisani uslovi za "redovno" sticanje državljanstva prijemom, koji, inače, nisu laki za ispunjenje. Tako se u pomenutom članu od podnosioca zahteva za državljanstvo traži da je navršio 18 godina života i da mu nije oduzeta poslovna sposobnost, da ima otpust iz stranog državljanstva ili da podnese dokaz da će otpust dobiti ako bude primljen u državljanstvo Republike Srbije, da je do podnošenja zahteva najmanje tri godine neprekidno imao prijavljeno prebivalište na teritoriji Republike Srbije i da podnese pismenu izjavu da Republiku Srbiju smatra svojom državom. Navedene uslove bivša premijerka Tajlanda nije morala da ispuni jer ju je Vlada Republike Srbije smatrala dovoljno bitnom da predstavlja "interes za Republiku Srbiju".

Zašto bi osoba koja je u državi porekla osuđena za krivično delo korupcije bila podobna, odnosno, u ovom slučaju, poželjna za srpsko društvo? Šta je to što kvalifikuje bivšu premijerku Tajlanda da postane državljanka Republike Srbije, ostaje nejasno. Nepoznate su javnosti njene "zasluge", odnosno šta u ovom konkretnom slučaju predstavlja "interes za Republiku Srbiju". Koji je njen doprinos srpskom društvu? Ona nije zatražila azil, niti dobila utočište u Republici Srbiji zbog progona iz države porekla, jer ona i nije politički progonjena na Tajlandu, već je osuđena za nepolitičko delo.

Nije manje važna ni činjenica da jedna osoba koja je osuđena za dela korupcije u državi porekla bude primljena u državljanstvo Republike Srbije, i tako uživa privilegije koje joj donosi novostečeno državljanstvo – putna isprava, sloboda kretanja (putovanje u bezviznom režimu, pravo na vraćanje u Srbiju itd.). Kakav se utisak o Republici Srbiji može steći u međunarodnoj javnosti, odnosno kako jedna ovakva odluka deluje na ugled Srbije? Da li Srbija tako postaje mesto utočišta za učinioce krivičnih dela?

Brat bivše premijerke Tajlanda, Taksin Šinavatra, takođe bivši premijer Tajlanda, svrgnut je 2006. godine sa vlasti. Ove godine je osuđen u odsustvu, a već godinama se nalazi van zemlje. On je 2009. godine stekao državljanstvo Crne Gore, što je propraćeno burnom reakcijom u javnosti zbog legitimnosti odluke Vlade Crne Gore o prijemu u državljanstvo čoveka sa problematičnom prošlošću.

Vredno je pažnje i podsećanje na probleme oko jugoslovenskog državljanstva (tadašnja Savezna Republika Jugoslavija – Srbija i Crna Gora), na koje su nailazile stotine hiljada izbeglica iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine koje su godinama čekale na državljanstvo SRJ, iako su, do momenta raspada SFRJ, bili jugoslovenski državljani. Tadašnja politika Vlade u Beogradu je bila da je SRJ nosilac kontinuiteta SFRJ, odnosno pravna sledbenica SFRJ. Ali, to nije značilo da dotadašnji jugoslovenski državljani iz drugih republika, u ovom slučaju ratom zahvaćenih, novonastalih država – Hrvatske i BiH, (p)ostaju državljani Jugoslavije. To je, dalje, značilo da su ti ljudi morali godinama da čekaju na državljanstvo SRJ, iako su imali "jaču" vezu sa SRJ od bivše premijerke Tajlanda (nije zabeleženo da je ikada posetila Srbiju, a u susednoj Crnoj Gori je boravila u zvaničnoj poseti 2013. godine). Time se opravdanost rešenja o sticanju državljanstva Republike Srbije, u slučaju bivše premijerke Tajlanda, i na ovaj način može dovesti u pitanje, imajući u vidu da je sadašnja vladajuća garnitura zapravo ista ona koja je devedesetih godina prošlog veka stotine hiljada izbe-

U TAJLANDU OSUĐENA ZBOG KORUPCIJE, U SRBIJI DOBILA PASOŠ ZBOG INTERESA DRŽAVE: Jingluk Šinavatra
Foto: AP / Sakchai Lalit

glica iz Hrvatske i BiH dovela i zadržavala u *de facto*, ali i *de iure*, bezdržavljanskom stanju.

Takođe, čudi i činjenica da se Vlada Republike Srbije odlučuje na ovaj čin, i da se povlašćeno, "preko reda" dodeljuje državljanstvo nekoj osobi, a da se stotinama ljudi kojima je dodeljena međunarodna zaštita u Republici Srbiji ne omogućava pristup pravu na državljanstvo. Tačnije, od početka primene tadašnjeg Zakona o azilu (1. april 2008), koji je 2018. godine zamenjen Zakonom o azilu i privremenoj zaštiti, u Republici Srbiji je dodeljeno ukupno 156 azila, od čega 68 utočišta, a 88 supsidijarnih zaštita. Tim ljudima je onemogućeno sticanje državljanstva Republike Srbije, jer zakonodavstvo Republike Srbije ne prepoznaje ovu kategoriju ljudi kao podobnu za sticanje državljanstva. Tako su ovi ljudi neopravdano stavljeni u nepovoljniji položaj, iako se među njima nalaze i ljudi koji uživaju zaštitu Republike Srbije čak deset godina, a pritom su se samostalno integrisali u srpsko društvo, naučili srpski jezik, stvorili porodične veze, zaposlili se, odnosno u potpunosti premestili centar životnih aktivnosti u Srbiju.

I, na kraju, ostaju dve nerazjašnjene činjenice. Zašto je bivša premijerka Tajlanda povlašćenija u pogledu sticanja državljanstva Republike Srbije od izbeglica kojima je dodeljena međunarodna zaštita u Srbiji? I drugo, ne manje bitno, zašto je poželjno njeno nastanjivanje u Srbiji u situaciji kada hiljade mladih i obrazovanih ljudi, državljana Republike Srbije, napušta svoju zemlju? Da li je ovo adekvatna zamena za jedan tako veliki gubitak? ¶

"Zlatni pasoš" i "zlatna viza"

Poslednjih godina, u mnogim državama sveta postao je trend dodeljivanja takozvanog "zlatnog pasoša", odnosno prijem u državljanstvo i odobravanje boravka velikim investitorima koji bi uložili kapital u državu prijema – "zlatna viza". To su učinile i neke evropske države, a među članicama EU tu su se našli Bugarska, Kipar i Malta. Sticanjem državljanstva ove tri države, automatski se stiče i građanstvo EU, koje pruža brojne beneficije, a između ostalih slobodu kretanja i nastanjivanja na teritoriji EU. Ove tri države, kao i još 17 država članica EU, uključujući tu i Ujedinjeno Kraljevstvo, odobravaju boravak strancima (državljanima država nečlanica EU), što predstavlja stepenik ka državljanstvu. Evropska komisija, u cilju izbegavanja rizikâ koje za sobom povlače "zlatni pasoš" i "zlatna viza" (bezbednosni rizici, pranje novca, korupcija, infiltriranje kriminalnih grupa iz država nečlanica EU, poreska evazija), izradila je u januaru ove godine izveštaj o dodeli državljanstva investitorima i omogućavanju njihovog nastanjivanja u EU. U njemu je konstatovano da su države kandidati i potencijalni kandidati za učlanjenje u EU postale privlačne investitorima iz trećih država. To je posledica sve bližih veza između država kandidata za učlanjenje u EU i same EU, imajući u vidu da se državljanima tih država omogućava pristup teritoriji EU u bezviznom režimu. Zbog toga je Evropska komisija odlučila da vrši nadzor nad politikama o dodeli državljanstva država kandidata za članstvo u EU, što se odnosi i na Republiku Srbiju, a sve u kontekstu evrointegracija.

Republika Srbija, međutim, svojim zakonodavstvom nije propisala mogućnost sticanja tzv. "zlatnog pasoša", ali Zakonom o državljanstvu i članom 19 ostavljen je prostor u pogledu diskrecionog odlučivanja Vlade o prijemu u državljanstvo stranaca, pod izgovorom da im se državljanstvo dodeljuje zbog "interesa za Republiku Srbiju". To za posledicu može imati faktičko uvođenje "zlatnog pasoša" u praksu dodeljivanja državljanstva Republike Srbije. Zato je od velike važnosti da rešenje o dodeljivanju državljanstva zbog "interesa Republike Srbije" bude valjano obrazloženo i dostupno javnosti. U suprotnom, može doći do zloupotreba i obmana javnosti, što je nedopustivo u demokratskom društvu i u suprotnosti je sa vladavinom prava.

Piši, briši

Podatak da je Vlada Republike Srbije na sednici od 27. juna 2019. godine usvojila rešenje o prijemu u državljanstvo Republike Srbije nekadašnje premijerke Tajlanda, uklonjen je sa sajta Vlade. To je ostavilo javnost u Srbiji uskraćenom za obrazloženje jednog ovakvog čina. U javnosti još uvek nije bilo zvaničnih reakcija čelnika Vlade Republike Srbije po ovom pitanju, kao ni o razlozima dodeljivanja državljanstva Jingluk Šinavatri.

ADRIS
GENERALNI POKROVITELJ

DVANAESTI
WEEKEND

ROVINJ 19–22.09.2019.

TRI DANA MIRA, LJUBAVI I KOMUNIKACIJE

weekend.hr

DRAGAN ILIĆ

Foto: Printscreen Zadruga

“Narod pita” ili kako se uključuješ na Miloša Velikog

Lepota ovog koncepta je u tome što gledaocima dajete privid da utiču na sudbine aktera. Svaka sličnost sa aktuelnim pregovorima o izbornim uslovima je evidentna i upadljiva

Jedan od genijalnih TV formata na ovim prostorima nastao je u okviru nadmetanja za “Zvezde Granda”. Saša Popović je još dok su Grand i Pink bili u ljubavi patentirao populistički slogan koji glasi “Narod pita”. Pink je ovaj naziv zadržao do danas koristeći ga za svedočenja učesnika “Zadruge”.

Lepota ovog koncepta je u tome što gledaocima dajete privid da utiču na sudbine aktera. Prvo ste im dali mogućnost da biraju pobednika ili pobednicu rijaliti programa. Taj izborni proces je samo naizgled demokratski, jer narod nije birao kandidate, a produkcija režira stvarnost u rijalitiju i selektivno prikazuje i izveštava o događajima u “Zadruzi”. Celim izbornim postupkom upravlja nedodirljivo telo, čiji sastav ne znamo, famozna Produkcija, a na čelu tog vrhovnog organa stoji Veliki Šef, kojeg većina poistovećuje sa Željkom Mitrovićem. Svaka sličnost sa aktuelnim pregovorima o izbornim uslovima je evidentna i upadljiva. Narod glasa SMS porukama od kojih zarađuje Veliki Šef.

Onda slede emisije u kojima učesnici rijalitija, u pauzi između dva izborna ciklusa (između dve sezone Zadruge), dan-noćno ordiniraju na Pink televiziji.

Tu imate kvaziprofesionalne “novinare”, što je pogrdno ime za ljude koji u tabloidima u štampanom i digitalnom formatu dan-noćno prate ponašanje selebritija između mandata “Zadruge”.

Narod ponovo dobija priliku da se obrati svojim kandidatima, bilo da ih voli ili mrzi, i to se zove “Narod pita”. U ovom otvorenom formatu postoje, baš kao i u političkoj stvarnosti Srbije, eksperti i analitičari koji daju svoje stručno mišljenje o autentičnosti ponašanja i emocija učesnika, njihovim strategijama i stvarnim motivima. Narod satima pita marginalne likove iz rijaliti polusveta sitne detalje iz sezone koja je trajala gotovo godinu dana. Siguran sam da u Srbiji nema gledaoca koji bi sa takvom preciznošću mogao da se seti izjava i obećanja političara od pre godinu dana. Naše pamćenje je selektivno, a pažnja trajno pomerena ka bizarnim sadržajima daleko od suštinskih problema.

Ipak, postoje momenti kada stvarnost prodre do TV gledalaca omamljenih rijaliti trešom. Kroz otvorene prozore Beograđana ovih vrelih letnjih dana umesto večernje svežine ulazio je miris govana. Ne preterujem, dragi moji, na momente je izgledalo kao da smo do guše u izmetu, neko će reći stajskom đubrivu, neko u septičkoj jami. U svakom slučaju, bazdilo je toliko da se smrad nije mogao ignorisati. Znate, kada ovako zasmrdi, ljudi se malo sustežu da komentarišu javno, jer ako u društvu kažete kako nešto smrdi na govna, možete ispasti bela vrana, jer će se ostali praviti da ne znaju o čemu govorite. Kao, samo vama smrdi, pa il’ se femkate i glumite nobles, il’ ste kod kuće popustili sa ličnom i kolektivnom higijenom. Ali ovoga puta smrad je bio prejak, stigao je do medija i Vesti, kao legitimna tema.

Do ovog momenta, a smrdi više od nedelju dana, samo se oglasio Zavod za javno zdravlje jednim prilično neobičnim saopštenjem. Kao, žalili se građani, (jer institucijama nikada ne smrdi, pa da same provere o čemu se radi), pa su neki stručnjaci pošli u potragu za izvorima smrada i posle par dana otkrili nizak vodostaj Save i Dunava. Neš ti stručnjaka. Otkriveno je takođe da se kanalizacija uliva u reke, što dodatno smrdi, što je takođe neverovatno otkriće, a treći izvor smrada je đubrivo, iliti stajnjak sa poljoprivrednih dobara u okolini Beograda.

Najviše sam bio iznenađen krajem saopštenja gde se smrad tretira kao neka vrsta elementarne nepogode, neumitna činjenica koju je nemoguće promeniti, gotovo kao klimatska anomalija – tornado ili monsun. Zato nam se savetuje da budemo strpljivi, jer će smrad, ovde sam osetio i dašak poezije – proći sa prvom kišom.

Neverovatno je što ovo saopštenje smrad tretira polušaljivo, kao da se neko upuvao u društvu, pa će smrdeti do prve kišice. U suštini reč je o posledici ljudskog nemara i o ekološkom problemu zagađenja vazduha, incident koji utiče na zdravlje ogromnog broja ljudi. Nemamo fabrike za preradu otpadnih voda, nemamo kanalizaciju, a niko ne kontroliše ponašanje poljoprivrednika na farmama. Smrad je, dragi prijatelji, ekološki problem, a ne puvanjak!

Na kraju, narod se pita kada li će biti puštena poslednja faza auto-puta ka Preljini. Neko je žarko želeo da tih dvadeset kilometara bude spektakularno otvoreno. Zato je valjda pred početak Sabora u Guči zatvoren auto-put i sav saobraćaj preusmeren na Ibarsku magistralu, što je opet za posledicu imalo niz saobraćajnih udesa. Kao po diktatu, u svim novinama i na svim televizijama svakog dana imate izveštaje kao da Srbija nikada do sada nije imala ni metar auto-puta. Te vidi asfalt, gle tri trake, uuu tunel, pa bankine – čudo neviđeno. Danas sam u svim medijima video uputstvo kako se iz Zagreba, Novog Sada ili Beograda možete uključiti na novu deonicu i svuda isti izlaz na obilaznici. Na kraju, ovo je, koliko znam, jedina deonica auto-puta sa imenom “Miloš Veliki”. Okej, prolazi kroz Takovski kraj, a glupo je zvučalo da se uključuješ u Knjaza Miloša, što bi možda bio fantastičan marketinški potez.

Rečima Velikoga Knjaza koji je umeo s parama – u letnjoj sezoni: Braćo, evo mene, eto vas, auto-put Turcima! ¶

Predrag Ristić – Peđa Isus (1931–2019)

Smrću Peđe Ristića kulturna, umetnička, duhovna i politička scena Srbije ostala je bez jedne od svojih najosebujnijih ličnosti koja je u različitim sferama svojih interesovanja obeležila drugu polovinu 20. i početak 21. veka. Ta osebujnost ličnosti teško je iskaziva samo kroz popis onoga što je Peđa stvorio i pobrojavanje činjenica vezanih uz njegovo delo, jer kako je i sam govorio, porodično poreklo umnogome je odredilo njegovo razumevanje stvarnosti, kako političke tako i kulturne, ali i njegov temeljni interes za arhitekturu.

Rođen je u Beogradu 1931. godine, od oca Petra, mašinskog inženjera, i majke Marije, rođene Tabaković, po čijoj liniji je Peđa sa završetkom svog školovanja postao četvrto pokolenje arhitekata u familiji. Mnogi su mu preci u familiji bili slavni arhitekte i umetnici, a nekoliko njegovih dedova i deda-stričeva bili su ugledni masoni. Iz takvog okruženja Peđa je verovatno poneo sklonost prema vizuelnim, ali i prema drugim umetnostima, kao i prema društvenom angažmanu, koji će ga obeležiti u celom posleratnom periodu. U Beogradu je osnovnu nemačko-srpsku školu završio 1941. a gimnaziju 1949. godine. Diplomirao je 1956. godine na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu, a doktorirao je 1980. godine u Gracu sa tezom "Rekonstrukcija praistorijske arhitekture Lepenskog vira".

Iz ovako nabrojanih činjenica proizlazi da je tako započela jedna sasvim uobičajena akademska karijera, ali uz svaki period Peđinog obrazovnog razvoja vezane su različite egzistencijalne muke. Otac mu je završio u zatvoru kao narodni neprijatelj, a Peđa je na različite načine bio prisiljen da se snalazi, završava svoje obaveze, neprestano pomaže majci i potpuno konsekventno ne pristaje na takozvano "oslobođenje", te razvija svoje antikomunističke stavove. Čitavo to vreme Peđa se uporno bavi sportom, plivanjem i atletikom, a o tome kaže: "Do kraja rata, uprkos gladi, izrastao sam do visine od 184 centimetra i bio izrazito mršav, tako da mi se ocrtavao svaki mišić na rebrima... Zahvaljujući pobedama u plivanju postao sam popularan, ovakvog neubedljivog izgleda (...) pa je red bio da dobijem podsmešljiv nadimak. U ono doba nije mi još rasla brada, ali sam zaista izgledao toliko izmučen i žilav, kao da sam malopre skinut sa krsta. Od tada na štrafti, korzou, na fakultetu znali su me samo pod nadimkom 'Isus' i to me ceo život prati."

Četrdesetih i pedesetih godina, kad nije bilo nijednog kafića, mladi su se vrteli ukrug na štrafti, "momci i devojke kibicovali su se kao na stočnoj pijaci". Ipak u tom čoporu nisu bili svi isti... "u ovoj masi bilo je i onih koji nisu govorili o fudbalu, već o višoj matematici, a odlazili smo isključivo na klasičnu muziku na Kolarčev univerzitet, na operu, u pozorište, Kinoteku, na izložbe, u crkvu. Nismo odlazili na utakmice." Peđa i njegovi prijatelji nisu pristajali na kolektivističku atmosferu stadiona. Ovakvim stavom u to mračno vreme, kad su se mladi delili na one koji su već bili i one koji će tek biti u zatvoru, Peđa i njegovo društvo pružali su otpor neslobodi prisutnoj u svakom segmentu.

Peđa 1956. godine brani diplomski rad na Arhitektonskom fakultetu i svoju sopstvenu teoriju o akustici dvorana: "Nominalno sam branio tezu o akustici dvorane, međutim svima, a naročito komunistima, bilo je jasno da je moj projekat crkva, skinuo sam krst, ubacio fotelje..." Narodna omladina pokrenula je akciju da mu se diplomski rad poništi, ali dva časna profesora uspela su, bez obzira na pritiske, da ipak Peđin diplomski rad bude priznat i ocenili ga desetkom, a Peđa je dobio zvanje diplomiranog inženjera arhitekture.

Peđinim roditeljima konfiskovana je sva imovina, bili su u vlastitoj kući stešnjeni u dve sobe, i Peđa je kao odrastao momak bio prisiljen da u vlastitoj kući provali na svoj tavan, preuredi ga i u tom potkrovlju formira svoje, i ne samo svoje utočište. Naime, to potkrovlje na Senjaku postaje okupljalište najrazličitijih slobodnomislećih momaka i devojaka Beograda, a često su tu boravili i mnogi stranci koji su iz različitih kulturno-umetničkih razloga posećivali Beograd. Dolazila su tu i deca poznatih komunističkih rukovodilaca, npr. Kardelja i Vilfana. U potkrovlju je snimljeno i nekoliko filmova... Predrag Ristić kaže:

"U mom potkrovlju dogodila se danas poznata Mediala. Danas se Mediala smatra možda jedinim našim autentičnim, umetničkim pokretom. Tu su dolazili često, ponekad svakodnevno Leonid Šejka sa svojom ženom Marijom Čudinom, pesnikinjom; Dado Đurić, slikar; Vukota Vukotić, arhitekta; Uroš Tošković, slikar; Vlada Veličković, arhitekta i slikar; Olja Ivanjicki, slikarka; Sveta Samurović, pravnik i slikar; Ilija Savić, psiholog; Miro Glavurtić, pisac i slikar; Slobodan Mašić, arhitekta i izdavač; Dolores Ćaće, psiholog; Slobodan Šijan, režiser; Mihajlo Đoković, slikar; Milosav Lazarević, slikar; Milovan Vidak, slikar; Danilo Kiš, književnik; akademik Dimitrije Bogdanović; Vasko Popa, pesnik; slepa, izuzetno obrazovana Ljiljana Ristić, poliglota; bračni par Žeslavski iz Poljske, arhitekti; Josip Sever, pesnik iz Zagreba; Miša Radivojević, režiser... Tu je jednom s Dimitrijem Bogdanovićem bio i mladi maturant Risto Radović, današnji mitropolit crnogorsko-primorski g. Amfilohije, ali i drugi manje poznati sveštenici i kaluđeri. (...) To je, naravno, izazivalo sumnju komunističkih vlasti koje su htele da o svemu znaju i da nad svim imaju kontrolu, šta se bilo gde radi, a naročito šta se misli, iako je sve što se radilo, bilo veoma čedno. Za droge uopšte nismo znali, najmanje se pilo, a najviše filozofiralo, sviralo na klaviru, a na kraju su Leonid Šejka i Aleksandar Ćirković pevali uz gitaru divne ruske narodne pesme koje su nam cepale dušu. Zabavna muzika, pa čak i recimo

Foto: Milena Anđela

Bitlsi, uopšte nas nije doticala, ali je zato Kolarčev univerzitet bio naša produžena kuća, kao i klasična i avangardna muzika Šemberga i drugih."

Naravno, nisu navedena sva imena ljudi koji su dolazili u Peđino potkrovlje.

Uz Leonida Šejku posebno mesto među ljudima koji su dolazili Peđi pripada Mihajlu Mihajlovu, jer su upravo tu njih trojica započeli ideju 1966. godine o stvaranju i pokretanju prvog nezavisnog časopisa iz oblasti kulture u tadašnjoj Jugoslaviji. Njihovoj ideji priključilo se još nekoliko intelektualaca, Daniel Ivin i Nikola Čolak iz Zagreba i Franjo Zenko iz Zadra. No, policija je uhapsila Mihajla Mihajlova pre same promocije ideje o časopisu u Zadru, a nedugo zatim, nakon promocije, uhapšeni su Daniel Ivin, Nikola Čolak, Franjo Zenko i Peđa Ristić i odvedeni su u Centralni zatvor u Beogradu. Po završetku istrage, iz zatvora su pušteni svi izuzev Mihajla Mihajlova, koji je osuđivan više puta i izdržao kaznu zatvora od gotovo sedam godina. Ova epizoda neraskidivo je vezala Mihajlova i Peđu, bez obzira na sve njihove razlike, do Mihajlove smrti.

Kako Peđa nakon diplomiranja nije mogao da projektuje crkve, u tom periodu uradio je veliki broj rekonstrukcija kuća i potkrovlja u Beogradu, i za to je kasnije dobio i nagradu ULUPUDUS-a. Kako svoja znanja o akustici nije imao gde primenjivati, počeo je da konstruiše i izrađuje muzički instrument koji je nazvao drndafon. Za drndafon se naročito zainteresovao kompozitor Zoran Hristić, koji je zajedno sa Peđom na njemu izvodio čuda. Sve je zvučalo kao da kompozicije izvodi mnogobrojni orkestar, a svirao je samo Peđa. Sa Zoranom Hristićem i drndafonom nastupali su na Muzičkom bijenalu mladih u Parizu, Bijenalu moderne muzike 1973. godine u Zagrebu, Jugoslavenskoj muzičkoj tribini u Opatiji, a kako kaže Peđa "možda je vrhunac bio dobijanje dve Zlatne arene u Puli za muziku u filmovima *Hasanaginica* i *Horoskop*."

Drndafon je upotrebljavao i u TV filmu o rekonstrukciji Lepenskog vira, koji inače u sveukupnom radu Peđe Ristića zauzima posebno mesto.

Peđa se od mladalačkih dana interesuje za kulturu Lepenskog vira i dolazi do otkrića i zaključaka koji se kose sa zvaničnim naučnim istraživanjima koja je ustanovio profesor Dragoslav Srejović. Oblik kuće iz Lepenskog vira bio je predmet spora. Po Ristiću kuća je imala oblik isečka, a po profesoru Srejoviću oblik trapeza. Peđa je bio svestan da će svoju teoriju teško moći da odbrani u Jugoslaviji, pa je to učinio na Univerzitetu u Gracu 1980. godine sa tezom "Rekonstrukcija preistorijske arhitekture Lepenskog vira" i postao doktor arhitekture, a disertacija je nostrifikovana i u Beogradu. Njegova kućica na drvetu na Adi Međici imala je oblik isečka.

Sredinom osamdesetih godina komunizam popušta, a Peđi se otvaraju mogućnosti za ostvarenje sna da projektuje i gradi pravoslavne crkve i živi sa njima. Godine 1984. Peđa je započeo rekonstrukciju kompleksa manastira Kaona. Nakon toga otvorile su se nove mogućnosti. Od tada projektovao je i restaurirao preko 100 crkava u regionu i inostranstvu, a posebno možemo izdvojiti Hram Kralja Jovana Vladimira u Baru, hercegovačku Gračanicu u Trebinju, Crkvu Svetog kneza Lazara u Čačku, Saborni hram u Podgorici, crkvu Lazaricu u Bermingemu sa Parohijskim domom za koju je dobio Nagradu za arhitekturu "Princ Čarls". Nažalost, 14 crkava koje je projektovao i izveo, u poslednjem građanskom ratu je do temelja uništeno, pritom i njemu možda najdraža, crkva u Slavonskom Brodu, koja je bila, kako je rekao akademik Stefanović, savršeno akustična. Ponekad su arhitektonska rešenja za crkve bila i predmet polemika, što je za jednog umetnika sasvim normalno, a za polemički Peđin duh izazovno i potrebno. Za svoj doprinos Srpskoj pravoslavnoj crkvi Peđa je odlikovan Ordenom Svetog Save.

Peđa Ristić svojim životom i delom posvedočio je da istinski stvaralac mora pre svega biti individua koja nigde neće podleći zahtevima i nasilju gomile, a da svoju individualnost može čuvati i unapređivati u dijalogu s drugima i kroz sabornost pravoslavlja.

Hvala, Peđa! ¶

PETAR LAĐEVIĆ

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

KOMENTAR DANA
urednika i novinara
nedeljnika "Vreme"
samo na www.vreme.com

nedeljnik
VREME

LAZAR DŽAMIĆ

Brend Evropa (6)

Upravljanje brendovima i lekcije za budućnost Evrope

Činjenice malo znače u našim glavama, višedecenijski zbunjenim nemilosrdnom državnom propagandom, ratovima i faktičkim neiskustvom sa civilnim društvom. Priča nam je uvek bila važnija od stvarnosti

Prvi put dosad, Evropa se za svoju dušu bori u medijskim platformama koje su globalne, van njene kontrole, i koje su konkurenti pretvorili u oružje. Svako sada ima trenutan domet do bilo koga, na mnogo načina, s digitalnim ekranom kao meta-medijem i pikselima kao mecima.

Brend EU je napadnut na razne načine: skrivene, sofisticirane i nelegalne strategije upotrebe podataka za hiperindividualizovano ciljanje publike i profilisanje poruka sa ličnom emotivnom rezonancom; industrijsko kreiranje lažnih korisničkih profila iza kojih stoje "trol farme", vođene od strane obaveštajnih službi i propagandnih biroa, kojima se sada pridružuje i armija sve inteligentnijih automatskih "botova"; emotivne i senzacionalističke "vesti" s lažnim ili obmanjivačkim sadržajima; portali štampanih medija i TV kanala, strogo kontrolisani od strane političkih faktora i s isključivim ciljem pumpanja propagande i konfuzije u svetski i domaći informativni prostor.

"Ovde se ne radi o tome da će jedan onlajn nalog da promeni nečiji pogled na svet", kaže Pomerancev, "već da masa takvih naloga kreira novu veštačku (erzac) normalnost." Tako se razbija informativni prostor, publika odustaje od traženja istine u haosu, u napadnutim zemljama se pojačavaju socijalne i političke tenzije i društvo se cepa u frakcije. "Ništa nije istina, i sve je moguće", kako kaže naslov druge Pomerancevljeve knjige...

Tehnologija ove nove propagande je usavršavana godinama, ali Pomerancev navodi jedan ključni momenat. "Izvor Života" (Lifespring) je bio popularan američki program za "životni trening" koji je bankrotirao devedesetih godina prošlog veka kada su ga bivši polaznici tužili za manipulaciju i psihološku štetu. Baziran na kombinaciji NLP-a i Geštalt terapije, program je postao omiljena "modla" za kreiranje državnih TV programa u mnogim zemljama EU periferije, kao i u samoj Rusiji. Sekvenca je interesantna: ljudi se prvo masivno zbune kako bi im palo kritičko razmišljanje, stare traume (u ovom slučaju, kolektivne) se beskrajno ponavljaju da bi se razvio strah i osećanje poniženja, a onda se "podignu" i programiraju za poslušnost obećanjem uspeha i podsećanjem na to ko taj uspeh može da im donese.

To je, naravno, u državnom slučaju, Vođa. "Vesti su tamjan kojim mi blagosiljamo Putinove akcije", citira Pomerancev reči nekih državnih TV producenata, "čineći ga predsednikom." Jedna velika emocija koja vezuje sve, "jedan prsten da vlada svima"...

Brend rečnikom: konkurenti imaju bolju komunikacionu strategiju za svoj "proizvod", ne zato što je bolji, već što su našli način da podriju narativnu koherentnost Brenda EU. Konkurentski "mentalni udeo" (share of mind) počeo je da raste, a sudeći po rastu populizma u EU, i "tržišni udeo" (market share). Jedino strateška, orkestrirana, koncentrisana i dobro finansirana akcija čitavog Brenda EU može da napravi branu ovom rastakanju percepcije.

Brendu EU treba bolji "proizvod", bolje ispričan.

Naivno iskušenje, već pokazano nekoliko puta u reakcijama raznih EU zvaničnika, jeste da se lažima i obmanama suprotstavi samo činjenicama. Da je "istina dovoljna sama po sebi". Iako za poštovanje, to je razmišljanje 20. veka. Istina jeste najbolje oružje, ali samo ako je emocionalizovana i dramatizovana. Ako je bolje ispričana. Ali Brend EU to trenutno ne radi.

Balkanski narodi su narodi priče. Činjenice malo znače u našim glavama, višedecenijski zbunjenim nemilosrdnom državnom propagandom, ratovima i faktičkim neiskustvom sa civilnim društvom. Priča nam je uvek bila važnija od stvarnosti. Zoran Đinđić je tragičan primer: ispljuvan od svog naroda ranih 2000-ih, uprkos povećanju penzija 18 odsto i plata 30 odsto. Priča uvek pobeđuje informaciju, fantazija uvek pobeđuje stvarnost, jer se bazira na emociji.

Šta Brend EU, onda, može da uradi na tu temu, u praksi, na svakodnevnom nivou? O tome, u sledećem nastavku. ¶

(nastavak u sledećem broju)

Kadrovanje: Narodno pozorište

Sela je i sedeće

Vlada Republike Srbije imenovala je 8. avgusta Ivanu Vujić Kominac za upravnicu Narodnog pozorišta u Beogradu, a ne njenog jedinog protivkandidata Nebojšu Bradića, što je retko koga iznenadilo. Naime, ako je novembra prošle godine Vlada ocenila da Ivana Vujić treba da vodi nacionalni teatar te ju je postavila da vrši dužnost upravnika, i ako se u međuvremenu pokazalo da se ona lepo uklopila u novu sredinu i da na pravi način sarađuje sa Ministarstvom kulture i informisanja, osnivačem nacionalnog teatra, ako se zna da su njeni umetnički kvaliteti dokazani, zašto bi Vlada naprasno menjala sve to zbog nekog drugog? Ko god da je taj drugi. Eto, zato nikog nije iznenadila vest da je Ivana Vujić ostala u Narodnom pozorištu.

Podsetimo se: u želji da spreči štrajk ansambla Drame zakazan za dan obeležavanja 150. godišnjice pozorišta i da okonča jednomesečnu krizu, Vlada Srbije je udovoljila štrajkačima i otpustila, istina na njegov zahtev, dotadašnjeg upravnika Dejana Savića, a na njegovo mesto postavila rediteljku i profesorku Fakulteta dramskih umetnosti Ivanu Vujić da vrši dužnost upravnika. Rečeno je – samo dok Upravni odbor za tri meseca ne raspiše konkurs, kojim će biti izabran upravnik Narodnog pozorišta.

Ivana Vujić se već od prvog dana svog postavljenja za v.d. upravnicu ponašala kao da će u Narodnom pozorištu ostati mnogo, mnogo duže. Predstavljajući se medijima prvi put u novoj ulozi, krajem decembra, najavila je, na primer, projekat koji će se baviti razvojem publike, zatim podršku mladima, pričala je o planovima da se Narodno pozorište pozicionira na evropskoj sceni, najavila je osnivanje fondacije Narodnog pozorišta kako bi se kroz integraciju privatnog i

Ovo nije tekst protiv izbora Ivane Vujić za upravnicu Narodnog pozorišta u Beogradu. Ovo je samo mali prilog činjenici da nismo glupi a ni ludi

IZABRANA: Ivana Vujić

Narodno pozorište

Fotografije: Iz dokumentacije Narodnog pozorišta

državnog preduzetništva osnažili fondovi teatra, zatim osnivanje nove scene u prostoru radionice na Donjem Dorćolu, i slične dugoročne stvari. Krajem juna, družeći se sa novinarima na jednom brodu povodom kraja pozorišne sezone, Ivana Vujić je nabrojala već ostvarene rezultate i one koji će tek biti realizovani. Na tom spisku je, osim projekata koji su započeti u vreme njenog prethodnika, bilo i onih koje je inicirala Ivana Vujić i planira da ih realizuje. Evo nekoliko iz te druge grupe. Edukativna radionica dramaturga Imanuela Šipera iz "Rimini protokola" održana u novootvorenoj sceni "Radionica" na Dorćolu bila je povod dogovoru zajedničkog projekta za naredni april. Tri gostovanja Sergeja Polunjina, svetski afirmisanog baletskog igrača, rasprodata su za nekoliko sati, pa se očekuje ista reakcija publike prilikom njegovog gostovanja u *Labudovom jezeru* ove jeseni. U toku je realizacija ideje da Narodno pozorište svakog meseca ima izuzetan događaj koji će privući ceo region, pa je u tom smislu u pregovorima sa Izabel Iper, koja bi gostovala sa predstavom Boba Vilsona *Mary said what she said*. U planu je i projekat kamernih opera koje bi gostovale po Srbiji, i još mnogo toga što se može samo pohvaliti.

U to vreme Ivana Vujić je još uvek bila v.d. upravnica, a konkurs za upravnika Narodnog pozorišta, koji je krajem maja raspisao Upravni odbor, bio je u toku. Kao konkurent Ivani Vujić pojavio se reditelj Nebojša Bradić, u tom momentu još uvek urednik Kulturno-umetničkog programa RTS-a, sa zavidnom profesionalnom biografijom i iskustvom ministra kulture, upravnika Kruševačkog pozorišta, Ateljea 212 i Beogradskog dramskog pozorišta u kome je bio i umetnički direktor, pa i upravnika Narodnog pozorišta gde je sad, iz samo njemu znanih razloga, osetio potrebu da se vrati. Upravni odbor Narodnog pozorišta je ustanovio da Bradić nije dostavio potvrdu o znanju jednog stranog jezika, pa je njegovu kandidaturu odbio. Bradić se žalio Ministarstvu, i ono mu je dozvolilo da priključi dokument kojim će dokazati ono što je već svojim radom dokazao, i tako zadovoljiti uslove konkursa.

Nakon obavljenih razgovora na kojima su kandidati izložili šta nameravaju da naprave od Narodnog pozorišta, Upravni odbor je zaključio da oboje "poznaju poslovanje pozorišnih ustanova i poseduju rukovodeće iskustvo u oblasti kulture", te ih i preporučio Ministarstvu da izabere koga ono hoće. To je u redu, podsetimo da upravni odbori imaju samo ulogu kontrolora, odnosno da ne biraju upravnike ustanova kulture kao što su to nekad činili, a da to sad radi Ministarstvo. Pretpostavlja se, mada je nemoguće dokazati, da ovoj fazi demokratskog konkursnog procesa prethode konsultacije sa »

Vladom, odnosno da ni Ministarstvo nikog ne bira samostalno. Zato je bilo očekivano da će Ministarstvo proslediti Vladi baš Ivanu Vujić, a ne Nebojšu Bradića.

Odluku Vlade nije pratilo nikakvo objašnjenje, a još manje argument. Čak nisu objavljene ni njihove biografije. Ima ih na internetu, pa koga zanima neka pretražuje. Elem: Ivana Vujić je, kao što je već navedeno, rediteljka i profesorka Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu, bila je umetnički direktor Bitef teatra, festivala FIAT u Podgorici, Belefa, osnivač i umetnički direktor festivala "Aeroplan bez motora" i pozorišta "Beton hala teatar", postavila je više od 80 predstava u zemlji i inostranstvu, od kojih pet u Narodnom pozorištu.

Plan i program koji će Ivana Vujić sprovoditi naredne četiri godine nisu objavljeni. I, recimo to tako, nedostupni su čak i sad. U vreme trajanja konkursa čulo se samo da joj je glavni repertoarski adut Drame dramatizacija proze Dobrice Ćosića, te da se oslanjala na već dogovorene projekte u cilju poštovanja kontinuiteta.

Navešćemo naslove iz predloga dramskog repertoara koji se nalazi u Ministarstvu kulture (priča se da je poslat Ministarstvu pre nego što ga je Upravni odbor i pogledao), kao nagoveštaj u kom pravcu, po Ivani Vujić, treba da nastavi srpski nacionalni teatar. *Kaligula* Albera Kamija, drama o autokratskoj vlasti, tiraniji i sociopatskom apsolutizmu, u režiji Snežane Trišić, premijerno će biti prikazana na Velikoj sceni u januaru. Za maj je planirana *Greška*, po tekstovima Dobrice Ćosića u režiji Ane Miljanić, projekat nastao po predlogu v.d. direktorke Drame Tanje Šljivar a nakon višegodišnjeg istraživanja Ane Miljanić literarne građe ključnog pisca nacionalne književnosti – kako je ocenjeno u predlogu. Sledi *Rat i mir* Tolstoja u režiji Borisa Liješevića, kao nastavak tradicije igranja ruskih klasika na Velikoj sceni, i na kraju *Madam Bovari* Gistava Flobera ili *Bratstvo licemera* Mihaila Bulgakova, u zavisnosti od ishoda pregovora sa rediteljkom Tatjanom Mandić Rigonat. Ponuđena je, kao poseban projekat, manjinska koprodukcija sa nemačkim pozorištem Theater Bremen, *Život i sudbina* u režiji Armina Petersa po istoimenom romanu V.S. Grosmana, čija je tema Staljingradska bitka. Za repertoar scene "Raša Plaović" predložen je *Orlando* Virdžinije Vulf u režiji Bojana Đorđeva, zatim *Ljubav i borba*, dramatizacija Olge Dimitrijević više romana naših autorki u režiji Sandre Šidekoph kao koprodukcija sa festivalom Dramatikertnnen iz Graca, i na kraju *Banović Strahinja* Borislava Mihailovića Mihiza u režiji Jagoša Markovića.

Do sada, Ivana Vujić nije uspela da završi renoviranje sedišta, koje je započeo pa napustio njen prethodnik. Nije okrečena ni četvrta fasada zgrade. Tapaciran je njen kabinet, sudeći po nalozima radionici, novcem koji je namenjen za repertoar. Nije plaćena članarina Evropskoj teatarskoj konvenciji gde je Narodno pozorište primljeno pre tri godine, 5500 evra. Čuje se da je gostovanje Dojčes teatra iz Berlina na sceni "Raša Plaović" sa predstavom *Neustrašive – kao i sve slobodne djevojke* po tekstu Tanje Šljivar, v.d. direktorke Drame, i u režiji Salome Dastmalči, koje se u Novom Sadu takmičilo na Sterijinom pozorju, koštalo duplo više. Pomenuta članarina, stolice, fasada, a pre svega sedmomesečna pauza u produkciji, bile su razlozi prošlogodišnje krize i najave štrajka. Ondašnjim štrajkačima i njihovoj inicijativi "Nije ljudski ćutati" kao da više ne smeta što ništa od toga još nije rešeno.

Prve premijere jesenje sezone Narodnog pozorišta, u oktobru, jesu Šekspirov *San letnje noći* u režiji Kokana Mladenovića sa kompletno ženskom podelom u kojoj je 16 glumica, i opera *Na uranku* Stanislava Biničkog a u režiji Ane Grigorović, pod dirigentskom upravom Stefana Zekića. Nakon toga radiće se novi komad Milene Marković specijalno pisan za Narodno pozorište i Pučinijiva opera *Manon Lesko* u koprodukciji s Madlenianumom. Pre toga, 7. septembra, Narodno pozorište će učestvovati u otvaranju obnovljenog Trga Republike. Početkom avgusta, a u cilju podrške novom izgledu Trga, redizajnirani su izlozi zgrade pozorišta sa reklamnim fotografijama i plakatima predstava.

Ovo nije tekst protiv izbora Ivane Vujić za upravnicu Narodnog pozorišta u Beogradu, sudeći po onome što je do sada uradila i šta najavljuje, ona deluje kao neko ko zna kako se upravlja kulturnom institucijom u zadatim okolnostima trenutne Srbije. Ovo je samo mali prilog činjenici da nismo glupi a ni ludi. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Pozorište:
Don Kihot Andraša Urbana

Teška vre

Urbanov je princip da vas sa scene snažno pogodi u glavu i u stomak i da to, svidelo vam se ili ne, ne možete da izbegnete. Možete eventualno, ako vam je tako lakše, da se branite rezignacijom

Na festivalu "Barski ljetopis" premijerno je ovog leta izvedena predstava *Don Kihot* nastala prema motivima istoimenog Servantesovog romana, a u režiji Andraša Urbana.

Nevesta je sedam na sceni. U raskošnim venčanicama. I pred njima sedam mikrofona jer mora biti glasno to što kažu. A na samom početku, jedna mlada u levom uglu scene, gledano iz publike, govori Servanteso-

emena za lutajuće viteškinje

Foto: Duško Miljanić

vog *Don Kihota* koji jeste čista poezija. Nakon toga igra može da počne.

U predstavi igraju: Branka Femić Šćekić, Kristina Obradović, Branka Stanić, Jelena Simić, Sanja Popović, Vanja Jovićević i Anđelija Rondović – igraju, naravno, kao tim pošto je kod Urbana često, a tako je i u ovom slučaju, ansambl – lik. Igraju kao žene koje na sceni izgovaraju ono što se itekako tiče svih, tako da je ova predstava svojevrstan *statement*. Igraju kao jedan čovek i jedno telo, kao da su jedva dočekale tu priliku, a sa druge strane, kao da su tokom procesa osvestile određene stvari koje su tinjale ispod površine i upravo su im uvidi stečeni tokom procesa dali snagu i slobodu da na sceni budu toliko odlučne. Branka Femić Šćekić igra sa posebnom mešavinom snage, osetljivosti i odlučnosti da kaže neizgovoreno.

Urban koristi metaforu priče o lutajućem vitezu kao metaforu pozicije čoveka, odnosno žene u ovom slučaju. Žene u Crnoj Gori, žene na Balkanu, Žene koja stoji naspram zemlje / sistema / sveta, i valja se naspram toga referisati.

Komad nastaje velikim delom na osnovu dokumentarne građe iskustava glumica, zatim, od onoga što leži u crnogorskom / srpskom / balkanskom / slovenskom / nasleđu, tako da ga akteri (a to se iz publike oseti) doživljavaju lično negde između rane i cveta koji nam otvaraju sa scene, uvek uz urbanovsku dozu opore duhovitosti (jer pozorište, da ga parafraziram, ne treba doživeti previše ozbiljno, ako želimo da ima učinka).

Reditelj koristi svoj prepoznatljivi postupak i predstavu slaže poput mozaika iz slike u sliku u mešavini ispovednih iskaza, igre u igri i snažnih songova koji su čvrsto tkivo ovog narativa. I song koji je molitva žene Bogorodici nabijen je besom (kao pokretačem) i željom za promenom. Urbanov je princip da vas sa scene snažno pogodi u glavu i u stomak i da to, svidelo vam se ili ne, ne možete da izbegnete. Možete, eventualno, ako vam je tako lakše, da se branite rezignacijom. Proces kroz koji ansambl prolazi podrazumeva otvaranja i suočavanja sa ličnim uvidima aktera koji, kako vidimo kroz ono dokumentarno u predstavi, kroz ono što je ispovest, daju snagu i suverenost u igri, jer: "govorim vam istinu i ništa me ne može pokolebati u tome", poručuju nam glumice. Kod Urbana uvek govorimo o podizanju energetskog potencijala glumca koji svoju silinu prenosi u publiku. Ukratko, on ima nameru da raskrinka tabu grubo vas sa njim suočavajući: eto, vidite koliko i vi tome robujete, poručuje.

Dramaturškinja Vedrana Božinović kreira otvorenu formu teksta koji je u jasnom dijalogu sa Servantesovim romanom, jednako sa glumicama i sa publikom. Tekst svoje uporište nalazi kako u naslovima iz dnevne štampe, u knjigama zakona koliko i u slovenskoj mitologiji. Ovaj *Don Kihot* se dotiče velikih crnogorskih tema: Njegoša, uloge oca, brata, majke, obraza u svetu u kojem živimo, jer naposletku – svet jeste naša volja i predstava. Samo je pitanje koliki prtljag su nam »

u amanet ostavili da ga nosimo i kroz njega kreiramo sliku, a da tog tovara do kraja nismo svesni. Vedrana Božinović pazi da tekst ostavi dovoljno prostora za asocijacije kroz koje u velikoj meri korespondira sa publikom.

Ovo je pripovest o lutajućim viteškinjama sa primesom persiflaže, slepstika, ironije, a unutar tog melanža svoje mesto nalaze nežnost i otvorenost, koje su tu da naprave ravnotežu.

Brutalno razbijanje tabua ima cilj da vas suoči sa njima i pokaže koliko su prisutni. *Don Kihot* Andraša Urbana vadi prljavo rublje gurnuto ispod tepiha i iznosi ga pred vas. Koje je mesto žene? Zašto su sinovi i danas važniji? Na koju od uloga žene pristajete? Kakav je odnos prema arhetipu majke? Koji je odnos prema društvenoj ulozi žene? Odnos prema ženskoj seksualnosti? To je niz tema koje ova predstava otvara, a čije propitivanje je ovaj autorski tim (Urban / Božinović / Popović) započeo u *Hasanaginici*.

Posebno je važna scena paljenja knjiga koja markira mesto čoveka u današnjem svetu koji je na podmukao način postao dehumanizovan. U uvodnoj reči za predstavu *M.I.R.A* Urban, između ostalog, kaže "jebao vas lik", jer je svestan da se svet raspao na hiljade komadića.

Muzika Irene Popović Dragović na najosebujniji način markira narativ, ona je narativ iza narativa, zaumna pripovest koja prati onu na sceni, ona daje naboj igri i priči u finoj a ubojitoj mešavini melodramske osetljivosti i spremnosti na pobunu makar čovek išao sam protiv svih. Muzika Irene Popović raskošno budi ono ljudsko u nama i pokreće empatiju. Kostim Line Leković je u bogatoj dihotomiji mlade i udovice, dvema rolama koje umnogome određuju balkansko tlo. Scenografija Smiljke Šeparović Radonjić jeste vrsta kosmosa i materice istovremeno. Dovoljno široka da se u njoj može dogoditi sve ključno. Rođenje, i ljubav i smrt.

Don Kihot u režiji Andraša Urbana i produkciji Barskog ljetopisa podseća da je bes veliki pokretač i da bez suočavanja sa neizgovorenim nema puta dalje. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Jezički nomadizam

"Preko granica nacionalističke mržnje nikla je književnost koja se sjeća svoje tradicijske multietničnosti i prezire granice koje je nametnuo nacionalizam"

Sarajevski teoretičar književnosti, univerzitetski profesor i pesnik Enver Kazaz nikada nije pristao na faktičko stanje stvari u Bosni i Hercegovini, a još manje na uzroke tog i takvog stanja: ako nezreli, pokvareni ili makar samo glupi nosioci vlasti nameću granice, onda je potrebno takve granice rušiti. Ako nezreli, pokvareni ili samo glupi nosioci vlasti nastoje od jednog jezika stvoriti makar tri, onda je potrebno boriti se protiv takvih podela. Ako isti ti nastoje od univerziteta napraviti osinje gnezdo sopstvenih ideoloških mahnitosti, onda nam ne preostaje drugo do otpor, kaže Kazaz. I on se, decenijama već, opire. Jer, kaže, drugačije postupanje je nezamislivo. Odličan saveznik u toj borbi upravo je

i etika prijateljstva

savremena bosanskohercegovačka književnost koja s lakoćom odbija nacionalističke ucene, gluposti i uslovljavanja te, kako stvari stoje, krči jedinstven put na ovome jeziku i u ovoj kulturi, kako god, u međuvremenu, "ovo" nazvali.

"VREME": Nismo svikli na dobre vesti iz Bosne, pa sad s nevericom posmatramo veliki talas (gotovo cunami) savremene bosanskohercegovačke književnosti koji se preliva i po susednim (hrvatskim, srpskim, crnogorskim) kulturnim prostorima. Da li delite taj osećaj?

ENVER KAZAZ: Da, bosanskohercegovačka književnost je, bez sumnje, dobra i uistinu se preliva preko granica države u isti, zajednički jezik, centralni južnoslavenski, štokovaski, kako god ga nazivali. Ali je pitanje šta pod bosanskohercegovačkom književnošću podrazumijevamo, jer ona ne nastaje isključivo u granicama države, već velikim dijelom i u inostranstvu. Hemon, Jergović, Semezdin Mehmedinović, Dragoslav Dedović ili Saša Stanišić su po svemu bosanskohercegovački pisci, ali i pisci država u kojima žive. To je posljedica rata koji je porušio jednu i stvorio novu BiH, razorivši njeno multietničko društvo. Na njegovim ruševinama niklo je troetničko, na nacionalističkoj ideologiji zasnovano društvo u kojem se etnički susjed u pravilu poima kao svepovijesni neprijatelj u kući. Ali, preko granica nacionalističke mržnje nikla je književnost koja se sjeća svoje tradicijske multietničnosti i prezire granice koje je nametnuo nacionalizam. Istodobno, izbjeglička situacija u kojoj su se našli mnogi bosanskohercegovački pisci u ratu i nakon njega omogućila je polijezičnu komunikaciju koja književnosti nije dozvolila da se zatvori u nacionalistički zamišljen kulturni geto. Tako je povijesna tragedija omogućila stvaranje nove književne situacije, susret lokalnog i globalnog, jezički nomadizam koji odbacuje nacionalistički imaginarij, a zasniva posttragičku etiku prijateljstva, empatije i utopijski čezne za obnavljanjem univerzalnog humanizma. BiH ponekad liči na veliku književnu radionicu, pri čemu ne treba zaboraviti da uz književnost ovdje cvjeta i slikarstvo, dobro kao i književnost, a unekoliko i film.

To je spoljašnji okvir. A šta bi bili unutarknjiževni razlozi?

Nikla na ratnim zgarištima i nacionalističkoj praksi zločina, književnost je u otporu ideološkom zlu počela ispredati svoje priče odozdo, iz perspektive pojedinca razvijajući osobitu poetiku svjedočenja. Naravno, nalazeći se u funkciji svjedoka u nekoj imaginarnoj etičkoj sudnici, ona je usred ratnog užasa otvorila pitanje traumatizirane budućnosti. Zagledana u nju, naslonila se na kiševsku poetiku, odnosno dokumentarizam kao postupak. Gledajući iz neke opšte perspektive, ona govori u ime individue, odozdo, iz podnožja društvene vertikale, a vanjski užas preseljava unutra, slikajući ga i kao nutarnju moru. A to znači da su iskustvo rata i poratne društvene traume nikad završenog rata i tranzicijskog beznađa – njen kreativni izvor i etičko polazište.

Na koju se tradiciju oslanjaju savremeni pisci?

BiH je zemlja andrićevskih priča, ali ne samo njegovih, jer se svaka, pa i »

bosanskohercegovačka književnost, danas ne može zamisliti bez oslanjanja na južnoslovensku književnu tradiciju. Kiš je ključ njene poetike, Kovač dokumentarističke naracije, Pekić antropološke tradicije, Marinković osjećanja povijesti kao stanja zoo-polisa sa čovjetinom kojom se hrane vampirske institucije, a potom i američka izgubljena generacija, prekrasna poljska poezija sa Milošem, Herbertom, Ruževičem, Šimborskom itd. Poetički opseg na koji se oslanja savremena bosanskohercegovačka književnost širok je onoliko kolika je kreativna sposobnost svakog pojedinog pisca, odnosno spisateljice.

Govorite o zajedničkoj kulturnoj osnovi?

Za razliku od nacionalistički iscrtanih linija, uvjeren sam da za bosanskohercegovačku, srpsku, hrvatsku, crnogorsku, pa i makedonsku i slovenačku književnost nema granica koje ih dijele. Taj stepen poetičkog jedinstva pokazuje da im je književno nasljeđe zajedničko, baš kao i jezički, odnosno kulturni prostor. Zato rado govorim o postjugoslovenskoj književnosti koja dokida svaki oblik granica, nakon što se ta prekrasna zemlja raspala na krvav način. Ne vidim bitne razlike između Elvedina Nezirovića, na primer i Vladimira Pištala, Sretena Ugričića i Damira Ovčine, Bojana Krivokapića i Benjamina Bajramovića, koji će postati nova književna zvijezda kad iz štampe izađe njegov čudesni roman *Itake,* a da ne govorim o podudarnostima Feride Duraković i Mirjane Stefanović. Mogao bih u beskraj nabrajati dokaze o poetičkim sličnostima i istorodnostima u postjugoslovenskoj književnosti. Ali, moji književni favoriti, uz one regionalno poznate, Jergovića, Lovrenovića, Vešovića, ili Josipa Mlakića, jesu vrhunski pjesnici Amir Brka, Asmir Kujović i Almin Kaplan, potom prozaistkinje Lana Bastašić, Lamija Begagić i Lejla Kalamujić, te niz drugih spisatelja i spisateljica.

Nedavno ste objavili zbirku pesama *Glasovi* (Tešanj, 2018). Silne ste glasove sabrali u neobičnu formu u kojoj su rečenice, često, samo jedna reč. Šta rade ti glasovi, čemu služe, šta vam kažu? Zašto *glasovi*?

Glas uz bezbroj značenja koje nosi u jeziku jeste signal života, ali i prostor postojanja, baš kao i topos samoosvješćenja, pa me zanimalo kako se takvi glasovi zbiraju u kosmičkom sveprostranstvu. Istodobno s tim, glas je i signal uobličavanja jezika kao komunikacijskog sistema, a to znači da oko nas, ako odbijemo pristati na vladajući antropocentrizam na potezu od filozofije preko religije do kulture, kruži mnoštvo jezika, to jest komunikacijskih sistema, kao u slučaju pčela ili mrava, možda i savršenijih od naših, ljudskih. *Glasovi* su, uz ostalo, zbirka, odnosno poema sastavljena iz 63 odjeljka, o tome. Poema koja ne pristaje ne to da je *gravitacija uma / drži/ za gole kostureriječi* / I koja *čezne / beskrajni neznan / iza tijela elektrona / njihov orkestar na dlanu / u kojem svira vasiona.* Zanimao me i prostor stiha, pa otud i eliptičnost, jedna riječ kao stih, što nije moje otkriće, već nasljeđe poezije, zatim unutarnja, pa skrivena, pa metrički organizirana pravilna rima. Jednom riječju, *Glasovi* su igra u jeziku s koncentriranjem na stih čije se mogućnosti ispituju u poetskoj zbirci koja hoće da bude duga poema.

Za razliku od nacionalistički iscrtanih linija, uvjeren sam da za bosanskohercegovačku, srpsku, hrvatsku, crnogorsku, pa i makedonsku i slovenačku književnost nema granica koje ih dijele. Taj stepen poetičkog jedinstva pokazuje da im je književno nasljeđe zajedničko, baš kao i jezički, odnosno kulturni prostor

Postoji tendencija u savremenoj književnosti da se pisci okreću svome *ja*, vraćaju se "malim pričama". Kako razumete taj povratak "malim stvarima"?

Pa, male stvari, odnosno male povijesti odražavaju beskraj drame postojanja, od koje književnost i živi. U isto vrijeme, te male priče, odnosno priče odozdo su otpor povijesti odozgo, povijesti institucija moći. Zato su takve priče Jergovićeve, Šnajderove, Knausgorove itd. uz sve svoje razlike u romanesknim izvedbama, a one su bitne koliko i razlike u biografijama junaka, po logici fikcije tačne slike života, dok su one institucionalne samo ideološka tumačenja koja ubijaju te razlike, svodeći život na jednoobrazne formule svoje moći. Taj povratak, ako je uopšte povratak – ako nije, zapravo, kontinuitet pričanja malih priča – pokazuje da književnost nikad neće prestati ispredati svoje priče bazirane na moru ljudskih razlika u potrazi za filozofijom postojanja.

I dalje "nacionalno svesne" i klerikalno obojene ekipe u Bosni ne mogu očima da vas vide. Nikome niste po volji. Kako podnosite sve to? Sa strane gledano pritisci su strahoviti.

Da, kleronacionalističke ekipe me mrze nasmrt, naročito bošnjačke i naročito one na sarajevskom univerzitetu. Sve sam borbe protiv njih dobio, i one sudske, i one polemičke, i one naučne. Dijelim sudbinu s drugim kritičkim intelektualcima i intelektualkama i neću prestati voditi borbu protiv univerzitetskih nacionalističkih mediokriteta i drugih ideoloških hulja. Inače, nedavno je moj prijatelj Nenad Veličković, vrsni pisac i književni historičar, objavio odličnu knjigu *Akademsko šarlatanstvo, nauka o književnosti i univerzitet u tranziciji – etnografski pristup.* U toj knjizi Veličković je naprosto raspakovao mediokritetsku vertikalu od pozicije šefa odsjeka na kojem radim, preko fakultetskog dekana do rektora i dokazao da njihov cilj studija književnosti nije nauka, već nacionalizam, kapilarno širenje nacionalizma u društvenom polju. Na tom cilju u akademskom prostoru BiH skupa rade profesori, dekani, rektori, džamijska i crkvena vjerska birokra-

tija, politički moćnici i njihova akademska služinčad. Takvi su me proglašavali *četnikom, ustašom, komunistom, narkomanom, alkoholičarem, lažno me optužili za mobing, prijetili smrću* itd. Sve njih sam dobio nedavno u sudskom postupku, pred tijelima univerziteta, i razorio njihovu lohotnu, ideološku mržnju. Borba se nastavlja, jer ta gamad niče iz urušenog univerzitetskog prostora i nacionalističkih ideoloških institucija, a gmiže iz (z)vjerskih ustanova.

Jasno je da sa ovakvim političkim ekipama (na vlasti) u Bosni, ali i u regionu (izuzmimo Makedoniju i Sloveniju), stvari ne mogu da krenu nabolje: njima odgovaraju zidovi i neprijateljstva, oni upravo funkcionišu u diskriminatornom ključu. Da li je uopšte moguće u Bosni, danas, zamisliti drugačiji raspored karata?

Naravno da je moguće, ali je za to potrebna nova ideološka naracija. BiH je propustila šansu da je razvije od rata naovamo. Nova BiH moguća je kao posttragičko multietničko društvo i država koja će priznati svoje unutrašnje razlike i prevazići ih dekonstrukcijom kleronacionalizma kao ideologije odgovorne za zločine, na koncu genocidne ideologije. To podrazumijeva i suočavanje s institucionalnom odgovornošću za praksu zločina, vojnom, političkom, a ne samo ideološkom i to, da se razumijemo, na svim stranama, bez obzira što opseg zločina nije moguće izjednačiti. Ta šansa je propuštena u Dejtonskom sporazumu u kojem je BiH konstruirana u skladu s kleronacionalističkom ideologijom kao složena, u osnovi podijeljena država i društvo bazirano na ratnim traumama. Drugim riječima, kleronacionalizam je legitimiran na međunarodnom planu u američkoj vojnoj bazi 1995, postavši moralno prihvatljiva ideologija. Zato je njegov trijumf u društvenom polju tako snažan, a otud i tranzicija kao kleronacionalistička pljačka društvene imovine unutar tajkunskog obrasca prvobitne akumulacije kapitala. Menadžeri čistih formi identiteta, akademski, vjerski i politički nacionalisti, vratili su svojim naracijama ovdašnje etničke skupine u predmoderno doba, vjerujući da se tamo njihove nacije i njihove vjere nisu miješale, komunicirale i dijelile istu povijesnu sudbinu. Dodatno su se rasplamsale stare mržnje, umnožile viktimološke fantazme prepokrivši društveni horizont, ratni zločinci postali su nacionalni heroji, a privatizacija kao pljačka društvene imovine proizvela je BiH, kao i susjedne zemlje, u prostore demografske katastrofe. Drukčije rečno, na etnički čistim teritorijama za koje je ratovao kleronacionalizam većina ljudi ne može da živi i hrpimice odlazi u inostranstvo. Dugoročno gledano, budućnost BiH je kleronacionalizam, samo je pitanje koliko će njegovim naracijama trebati da se potroše. Ali, to ne znači da otpor njemu neće rasti. Naprotiv.

Talas "desničarske kontrarevolucije" preplavio je kako Balkan i Srednju Evropu, tako i neke važne velike igrače. Verujete li da će taj talas da raste i da se širi, ili ima naznaka da bi ta kužna poplava mogla da se povuče?

Dok je 20. vijek, bez obzira na dva svjetska rata u njemu, holokaust i koncentracione logore, uspijevao razvijati i duh integracije, 21. je otpočeo krizama, ekonomskom, klimatskom i krizom neoliberalizma u cjelini. Nezamisliv je danas, dok čovječanstvo i naša planeta kliže u klimatsku katastrofu, na primer hipi pokret i njegov antimilitarizam, baš kao rokenrol i njegov globalni san o pobuni, a da o ujedinjujućem duhu studentskih pobuna iz 1968. i ne govorimo. Talas desničarske kontrarevolucije, kako kažete, zahvatio je zapadne zemlje prije svega jer se iscrpio narativni potencijal neoliberalizma, a nije proizvedena nikakva nova ideološka alternativa koja bi se nosila s krizama koje je on proizveo nakon pada real socijalizma. Drugim riječima, ekološke politike nisu prerasle u ozbiljne ideološke naracije, baš kao što je ljudskopravaška retorika onemogućila ozbiljnu ljevičarsku kritiku globalizacije i multinacionalnog kapitalizma.

Živimo, dakle, krizu idejnih koncepata i ideologija, a u nju je nahrupio rasizam, nacionalizam i ur-fašizam. No, to je, bez obzira na snagu autoritarnih vođa, zvali se oni Tramp, Putin, ili Erdogan i bez obzira na to što su "balkanizirali" čovječanstvo vodeći ga onim tragom koje su postavili lokalni autoritarni očevi nacija kakvi su bili Tuđman, Milošević, Izetbegović i slični, razlog za borbu, ma koliko nada u pobjedu bila mala. Uostalom, Tramp ili Putin neće otići sami s vlastodržačkog trona, baš kao što nove ljevičarske ideološke naracije neće proizvesti niko do oni koji sanjaju utopijske konfiguracije čovječanstva suočenog s krajnjom opasnošću – nestanka života na planeti uslijed ubrzanja klimatskih promjena. Mi koji smo preživjeli krvave ratove i vidjeli kako jedna prekrasna zemlja, koju su u svom antiimperijalističkom utopijskom stavu sanjali najbolji umovi u uzničkoj povijesti južnoslavenskih naroda, nestaje u kravom ratu zbog toga što su bijedne vlastodržačke kreature rukovale ogromnom moći – znamo da je borba jedini oblik dostojanstvenog života u takvim uslovima. Zato je nužna nova utopijska lijeva ideja, koja će odbaciti staljinističku ili maoističku interpretativnu strategiju.

Tu novu ljevičarsku utopiju neće donijeti neki božanski duh, već pobunjeni čovjek, makar i onaj u Kamijevoj verziji. Sanders ili Korbin najavljuju puteve te utopije, baš kao i Erdoganov poraz na nedavnim lokalnim izborima ili socijaldemokratski oporavak u Španiji. Zašto ne snivati utopiju jedinstva čovječanstva pred klimatskom katastrofom. Možda smo danas u težoj situaciji od onih u Evropi koji su ustali protiv Hitlerove čizme. Kažem možda, jer nauka tek iskušava klimatsku katastrofu. Možda u skladu s tim ta nova ljevičarska utopija mora s antropocentrične preći na bioetiku. Ostaje nam, dakle, da konceptualiziramo nove lijeve ideje pred slutnjom kraja čovječanstva. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Lukava lisica tvrde desnice

Televizija je danas uistinu u velikoj meri ono što oličava Rodžer Ejls. Ali, televizija je i ono što je snimilo ovu odličnu seriju o njemu, i mnoge druge koje su poslednjih godina bacile u zasenak dugo estetski superiornu filmsku produkciju

Ljudi ne žele da budu informisani. Žele da se osećaju informisano.

***

Ako im govoriš šta da misle, izgubio si ih. Ali, ako im govoriš šta da osećaju, tvoji su.

Možda će i Amerika jednog dana dosegnuti srpski demokratski i civilizacijski standard: da jedan jedini čovek, doduše kloniran u nekoliko nijansi, uređuje sve televizije, zbog čega sve one liče – ne toliko jedna na drugu, koliko na njega. Ima, štaviše, relevantnih mišljenja da je Amerika nekako i krenula u tom pravcu, ali za sada je to i dalje ekstravagantan stav, ili barem preteran, ili svakako preuranjen. Tako će po svoj prilici i ostati. U protivnom, ugasili smo ga načisto: uz globalno zagrevanje, dobićemo i globalnu Srbiju. Ovo potonje će biti mnogo opasnije.

Rodžer Ejls (Roger Ailes) bio je čovek televizije, jedan od onih koji su istovremeno i krojili i eksploatisali epohu kao "civilizaciju slike", nemajući ni moralni ni estetski problem s tim da učestvuju, ili čak predvode, u vizuelizaciji, simplifikaciji i stereotipizaciji predstave o svetu svojih gledalaca. Naprotiv, tipovi poput Ejlsa smatraju da je tu obostrano čist račun: njihov je gledalac sasvim zadovoljan u svom skučenom svetu, a oni će se sa svoje strane pobrinuti da se taj svet ni greškom ili nepažnjom ne proširi, naprotiv: zakrpiće i slučajno ili pukim habanjem nastale rupe u njihovim amovima. Utoliko je Ejls bio onakav mag(nat) televizije kakvi su u nekim prethodnim erama žurnalizma-na-kilo bili beskrupulozni, cinični, ali unutar koordinata svog sumornog zanata vrhunski urednici tabloida.

Pređimo, dakle, na stvar: nakon na izvestan način impresivne "pretkarijere", Ejls je stvorio vlastito životno delo nazvano Fox News, svakodnevnu i celodnevnu predikaonicu i ispovedaonicu konzervativne, zatucane, latentno rasističke Amerike hrišćanske bele više i srednje klase, one malovaroške Amerike koja predstavlja kič prizor samog sukusa "američkih vrednosti", bazično istih kao i "porodične i tradicionalne vrednosti" u Evropi, samo obojenih jenkijevskim naglaskom i zastavom posutom zvezdicama.

Fox News je, dakako, još jedan poslovno-politički medijski mega projekat Ruperta Mardoka, transkontinentalnog gigatajkuna i nekovrsnog simboličkog anti-Soroša. Ejls bi trebalo da je samo prvi među njegovim uposlenicima. Međutim, Ejls je imao sasvim drugačiju agendu: izgleda kao da je više on iskoristio Mardoka kao finansijera za vlastiti životni projekat, nego što je Mardok izmuzao njega – osim što su obojica izmuzli bezbrojne milione dolara od svoje zahvalne publike, ali bože moj.

U prvoj od sedam epizoda mini serije *Najjači glas* (Loudest Voice), posvećene Ejlsovom životu i (ne)delu, vidimo Ejlsa kako razgovara s Mardokovim saradnicima i medijskim ekspertima dok razmatraju postavke nove televizije u osnivanju; među njima nema pravog razumevanja i oni su samo formalno na istoj strani: u poređenju s Ejlsovim političkim, ali profesionalnim shvatanjima i standardima, svi ovi kicoši s britanskim i australskim akcentom deluju kao da bi mogli da pišu kolumne za *The Guardian*. Jer, oni su ipak pripadnici stare škole, one u kojoj se, bez obzira na opredeljenja, podrazumeva ne samo bar neka minimalna doza profesionalne korektnosti i standarda, nego i to da svi, naposletku, delimo istu stvarnost, samo je različito interpretiramo. To je jedan takoreći filozofski nesporazum i Ejls ih zato gleda sa sažaljenjem rezervisanim za izgubljene duše: ono što on želi da stvori, i što će i stvoriti, televizija je koja će ograditi svoje parče stvarnosti i braniće ga ne pitajući za cenu, ne primajući zarobljenike. To je vreme velikog uspona kablovske televizije, koji ujedno znači neograničenu ekspanziju ponude; Ejls odlično njuši šta to znači: ne treba pretendovati na svekoliku postojeću publiku nego treba pronaći svoju "nišu" i držati je se. Fox se, dakle, neće obraćati *svima*, jer Fox polazi od toga da ima onih kojima Fox nikada neće biti iz-

bor: neka ih, neka trunu u paklu. S druge strane, postoji cela jedna velika, zaturena Amerika koja hoće da gleda i sluša nešto drugo od onoga što su nazori i ukus kosmopolitanskih elita sa Istočne i Zapadne obale; e, toj Americi, naoružanoj, opasnoj i iz nekog više kulturno-identitarnog nego ekonomskog skupa motiva besnoj, podozrivoj prema "obojenima", useljenicima, "pederima", feministkinjama i uopšte svemu što ne razume jer svet ne bi trebalo da je krojen po mustri u kojoj su oni mogući, kamoli poželjni, nego bi trebalo da je sazdan po Bibliji za idiote, u manijakalnom tumačenju kakvog histeričnog radio propovednika iz neke od ljupkih država Konfederacije, po mogućnosti.

Ono što je Ejls svojom mračnom briljantnošću shvatio kada je kablovska televizija u pitanju, još je mnogo više i radikalnije došlo do izražaja u svetu interneta 2.0 i društvenih mreža: javni prostor je konsekventno atomizovan, od famozne Agore nije ostalo gotovo ništa. Danas svi žive svako u svom mehuru u kojem normalno komuniciraju jedino sa istomišljenicima, dok kod "onih drugih" gostuju samo zato da bi ostavili neki "hejterski" komentar, najčešće bez udubljivanja u ono na šta se referiše. Fox News je jedan od preteča, ali i kreatora takvog sveta: "info" kanal koji je svesno redefinisao svoju informativnu ulogu tako da je postala sasvim "opinionizovana", u svakom trenutku nameštena tako da svet i prikazuje i tumači iz ugla desnice i "patriotskih vrednosti" midl-američkog ultrakonzervativizma.

Serija *Najjači glas* vruća je roba i upravo se prikazuje na HBO. I u tome ima neke amblematske podele uloga: nije li HBO kao mitska razbibriga umereno progresivnih urbanih elita pravo mesto za "ogovaranje" Fox Newsa i čoveka koji ga je oblikovao, suštinski mu odredio karakter iliti *ton*? Serija je bazirana na knjizi, ali i magazinskim člancima koje je o Ejlsu i Foxu napisao Gabrijel Šerman, a među rediteljima se pojavljuje i veliki Stiven Frirs, koji potpisuje šestu epizodu. Ejlsa igra Kameron Krou i čini to maestralno (u sadejstvu s pre svega sjajnim partnerkama, među kojima su Siena Miler, Anabel Valis, Naomi Vots i Aleksa Paladino), toliko da deluje kako u svakom kadru brani lik koji je veoma teško braniti i s kojim privatno teško da ima ičega zajedničkog. Osim toga, moć transformacije je takva da bi vam trebalo neko vreme da ga prepoznate, ako slučajno niste unapred znali da je u podeli.

Najjači glas funkcioniše sasvim dobro vozeći na dva paralelna koloseka: s jedne strane, to je Ejlsova životna priča, ispričana iz nimalo laskavog ugla, ali i bez "stripovskih" klišea, mada će pred kraj Ejls već početi da dobija neke karakteristike negativca iz Zlatne serije ili tako nekog štiva; s druge strane, to je priča ne toliko o Foxu koliko o tome kako su preko njega svoj iznova legitimizovani i više nego sveprisutni javni glas dobili upravo oni koji bi u nekim prethodnim decenijama bili označeni kao besprizorni, to jest kako je – sve navodno u otporu prema smaračkom mentalnom terorizmu "političke korektnosti" – diskurs "američkih vrednosti" kao zgodnog utočišta za svako mračnjaštvo ponovo postao srce mejnstrima, taman nakon što smo olako pomislili da su ga svingujuće šezdesete trajno oterale u prašnjavi, poluzamračeni ugao gde je trebalo da tavori čekajući prirodno izumiranje.

Ko je, naposletku, bio Rodžer Ejls? Genije jedne branše koja prosperira na slavljenju prosečnosti i promovisanju niskosti, dakle, velemajstor populističke televizije, ali i s protokom godina sve izrazitiji ideološki fanatik, krstaš ultrakonzervativne desnice, pred kraj već otvoreni paranoik od one sorte kakve je u našim "bednim, malim istočnoevropskim državicama" odavno kanonizovana kao najplemenitija sorta "nacionalnih radnika", Televizija je, dakle, istovremeno i igračka njegove fahidiotske genijalnosti i sredstvo koje ima služiti pre i iznad svega njegovoj političkoj agendi, a ova, pak, prirodno doživljava svoju apoteozu u pojavi Spasioca u vidu jednog opasnog zevzeka narandžaste kose. Treba li reći da su Ejls i Fox i njega "stvorili", to jest, da je Ejls bio visoko među onima koji su izgurali na svojim leđima njegovu kandidaturu?

S druge strane, i ne znam zašto bismo u nečemu što se stalno dešava uopšte još videli nekakav tobožnji paradoks, pobožni propovednik "porodičnih vrednosti" bio je ujedno serijski seksualni predator, koji je svoju moć koristio za razne otvorene i implicitne iznude nad svojim zaposlenicama. Jednoj od njih, koja je imala izvesne dileme, lepo će objasniti šta radi: "Ja sam univerzalan čovek, porodica je samo deo mog spektra". To bi bilo OK da je pravo na tu univerzalnost priznavao i drugima...

I šta ćemo mi, na koncu, s tom šejtanskom spravom? Televizija je danas uistinu u velikoj meri ono što oličava Rodžer Ejls. Ali, televizija je i ono što je snimilo ovu odličnu seriju, i mnoge druge koje su poslednjih godina bacile u zasenak dugo estetski superiornu filmsku produkciju. Nema, dakle, jednostavnih odgovora, reći ćemo mi. Ako i nema, izmislićemo ih, rekao bi na to Ejls u interpretaciji Kamerona Kroua, zaljubljeno se nasmešivši vlastitoj pokvarenosti. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Dvadeset godina vlasti Vladimira Putina

ČEKAJUĆI LABU

Kada ga je Boris Jeljcin 5. avgusta 1999. na iznenađenje mnogih izabrao za naslednika, Vladimir Vladimirovič Putin je bio u četrdeset sedmoj godini života. Dve decenije kasnije, star koliko Jeljcin kada mu je predao vlast, sadašnjem predsedniku Rusije ni na pamet ne pada da bi neko mogao da ga zameni

ŠPIJUN KOJI JE POSTAO PREMIJER, PREMIJER KOJI JE POSTAO PREDSEDNIK: V. Putin sa Anatolijem Sobčekom 1994; sa Borisom Jeljcinom 1999...

Na neformalnom *street-art* festivalu u Jekaterinburgu početkom godine, umetnik Filip Kozlov naslikao je balerinu koja igra u *Labudovom jezeru*, što je aluzija na balet koji je emitovan na televiziji tokom puča protiv Mihaila Gorbačova u avgustu 1991.

"Dvadeset dugih godina čekamo balet", glasio je subverzivni grafit koji referiše na dvadeset godina vlasti Vladimira Putina, piše u analizi šefa moskovskog biroa CNN-a Nejtana Hodža pod naslovom "Da li će Putin ikada sići sa vlasti?". Simbolika tog baleta na televiziji traje dugo: televizija u Moskvi je nekoliko dana emitovala samo *Labudovo jezero* i 10. novembra 1982. kada je umro Leonid Brežnjev, pa 1984. kada je umro Andropov, a i 1985. kad je umro Černjenko.

MALADJEC

Kada ga je Boris Jeljcin 5. avgusta 1999. na iznenađenje mnogih izabrao za naslednika, Putin je u svojoj 47. godini bio najmlađi pretendent na mesto predsednika u ruskoj političkoj i u međunarodnoj areni: Jeljcin je postao predsednik u šezdesetoj godini života, Gorbačov je došao na čelo KPSS-a u pedeset četvrtoj, Brežnjev u pedeset sedmoj, Hruščov u pedeset devetoj.

Tadašnji važan čovek u Moskvi Jurij Luškov imao je 63 godine, bivši premijer Jevgenij Primakov 70, a lider komunista Genadij Zjuganov 55. Predsednik Kine Đijang Cemin imao je tada 74 godine, francuski predsednik Žak Širak 67, premijer Kanade Žan Kretjen 65, njegov japanski kolega Keizo Obući 62, predsedavajući Evropske komisije Romano Prodi 60, tadašnji novi nemački kancelar Gerhard Šreder 55, američki predsednik Bil Klinton 53, a italijanski premijer Masimo d' Alema 50.

Od kolega iz G8 samo je britanski premijer Toni Bler bio nekoliko meseci mlađi od Putina, koji je ostao na sceni i kad su sa nje otišli svi pomenuti i njihovi naslednici.

TEŠKA KAPA MONOMARHA

Psiholog Mark van Vugt u blogu na sajtu "Psychology Today" pisao je 2014. da istražuje da li Putin kao čovek niskog rasta pati od takozvanog Napoleonovog kompleksa po kome niski ljudi traže kompenzaciju u vlasti. Nije lako novim kremljolozima, pogotovu kad ne mogu ni da izgovore reč "Đeržinski", niti imaju dovoljan uvid u složenu strukturu i dinamiku ruskog društva. Nije lako ni objektu kremljoloških analiza. Putin je u nekim prilikama izjavljivao da je teška kapa Monomarha.

On drži ključnu poziciju u političkom sistemu Rusije, koji se sada među novim kremljolozima opisuje kao neliberalan, autoritaran, kao kontrolisana demokratija, kremaljska kleptokratija itd. Treba u tom kontekstu imati u vidu da su mediji i politička javnost na Zapadu gledali kroz prste Jeljcinu kada je 1992. pozivajući se na reforme jačao predsedničku vlast u odnosu na parlament, čak uz vojnu intervenciju i granatiranje sedišta Kongresa narodnih deputata i njegovog Vrhovnog sovjeta Belog doma (i TV stanice Ostankino). Nakon što je Jeljcin raspustio deputatski parlament, na izborima 1993. reformisti su ostali na vlasti zahvaljujući

DOVO JEZERO

Jeljcinovim predsedničkim ovlašćenjima.

Na predsedničkim izborima 1996. Jeljcin je ušao u drugi izborni krug s veoma malim vođstvom u odnosu na komunistu Genadija Zjuganova, koga je pobedio tek uz nagodbu s trećeplasiranim kandidatom, veteranom iz Avganistana, sukoba u Gruziji, Nagorno Karabahu i u Moldaviji generalom Aleksandrom Lebedom, koga je zauzvrat imenovao za sekretara Saveta bezbednosti Rusije.

BANKROT REFORMISTA, ZAMOR JELJCINOM

Pre nego što će Putin na opšte iznenađenje stupiti na scenu, Rusija je u proleće 1998. bila zemlja u bankrotu koju je zapljusnuo talas štrajkova. Rudari su blokirali Transsibirsku magistralu i krupne železničke arterije, a na Gorbatom mostu u Moskvi ispred zgrade ruske vlade tražili su da im se isplate zaostale zarade. U decembru 1998. inflacija je iznosila 38 odsto, pretila je hiperinflacija. Finansijski cunami je po ocenama nekih eksperata razduvao gotovo 100 milijardi dolara.

Većina je bila sita i liberalnih reformatora, i šok terapije, i Jeljcina, koji je za osam meseci promenio četiri premijera. Kako zapaža španski "El Mundo", mandati premijera u Rusiji u to vreme su trajali kraće od roka trajanja hrane u frižideru.

Kad je kriza eskalirala, Jeljcin nije uspevao da ubedi poslanike Dume da i dalje podržavaju predsednika vlade Viktora Černomirdina iz Gasproma, predsednika partije Naš dom Rusija. Onda je na mesto premijera postavio mladog Sergeja Kirijenka čija je vlada faktički objavila defolt i devalvaciju. Jeljcin je nekako progurao bivšeg šefa kontraobaveštajne službe Jevgenija Primakova sa zadatkom da snizi nivo inflacije i popravi poreski sistem (zbog čega su bile uvećane akcize na duvan i alkohol), te da obuzda ludi kurs rublje i popuni devizne rezerve centralne banke.

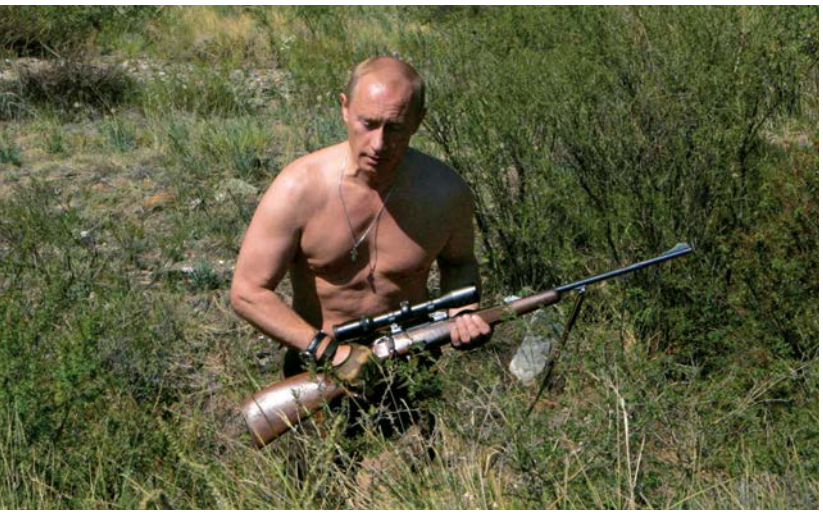
On je lavirao između reformista i komunista. Prvi su tvrdili da on ruši reforme (šok terapija) i da podstiče komunizam, drugi da ignoriše tegobe naroda. Primakov je kao premijer tražio da mu se Kremlj ne meša u posao i gajio ambicije da se na sledećim izborima kandiduje za predsednika Rusije, ali on, po oceni Kremlja, nije imao šanse na za Rusiju veoma važnim predsedničkim izborima 2000. i održao se na premijerskom mestu samo osam meseci i jedan dan.

Jeljcin mu je 12. maja 1999. naložio da podnese ostavku i na njegovo mesto postavio ministra unutrašnjih poslova Sergeja Vladimoviča Stepašina, koji je početkom decembra 1991. bio imenovan u državno povereništvo za istraživanje aktivnosti KGB-a za vreme avgustovskog puča. Na neko provokativno pitanje o tome šta raditi u Dagestanu gde su bili provalili čečenski separatisti, rekao je: "Ja nisam Pinoče, ja sam Stepašin..."

Jeljcin je zaključio da ni Stepašin ne može biti lider na predstojećim predsedničkim izborima i odlučio se za tada nepoznatog Vladimira Putina, koji je po jednoj sociološkoj studiji među 100 vodećih ruskih političara 1999. bio na 16. mestu, mada ga je Jeljcin pre toga brzim tempom unapredio u sekretara ruskog Saveta bezbednosti i direktora FSB-a.

Prema istraživaču Instituta društvenih nauka RANEPA Sergeju Bespalovu, mora da je to postavljanje na dve veoma važne funkcije bilo znak da je Jeljcin izgradio veliko poverenje u Putina s obzirom na to da je posebno pazio da ne dopusti da bilo koji od silovika postane preterano jak. Jeljcin je u to vreme bio izgubio poverenje u intelektualce reformatore i tražio rešenje među "silovicima", a kada bi nekoga predložio, niko nije bio spreman da se ni u flašu votke kladi da bi ta figura mogla da se održi na tabli. Neki su razočarano govorili "Putin, Rasputin, svejedno", ili "Čekali Pinočea, a dočekali Putina".

Važan faktor Putinovog uspeha je bio ruski umor od Jeljcina, kome je Putin bio sušta suprotnost. "On ne pije, ljudi ga poštuju. Izgleda pristojno, hoda, govori, i sam se bori na tepihu bez pomoći telohranitelja", opisao je Putina jedan popularni satiričar.

... i dve decenije na čelu Rusije

Fotografije: AP

Putin je Jeljcinu bio lojalan. Prva njegova predsednička odluka bila je da Borisa Jeljcina i njegovu porodicu dekretom zaštiti od svakog progona. Lojalan je bio i prema svom mentoru Sobčaku kada mu je omogućio da ode u Francusku.

OBRAZ ŠTIRLICA

Politički tehnolog Gleb Pavlovski, koji je tada radio u Jeljcinovom štabu, ispričao je da su u to vreme sproveli anketu o tome kakav bi filmski lik Rusi voleli da vide kao svog budućeg predsednika. "Izgubivši veru u liberale, zemlja je tražila svog Štirlica", piše urednik časopisa "Ekonomist" za Rusiju i istočnu Evropu Arkadij Ostrovski u svojoj knjizi *Izum Rusije*.

Prema anketi VCIOM-a, prvo mesto su zauzeli Petar I, Gleb Žeglov (lik koji je tumačio alternativni junak mladih iz šezdesetih, glumac i pevač Vladimir Visocki u televizijskom filmu *Na dogovorenom mestu*) i maršal Žukov. Četvrto mesto pripalo je u nacističku uniformu maskiranom tajnom agentu Štirlicu iz ruskog filma *Sedamnaest trenutaka proleća*, ruskoj verziji tajnog agenta 007 Džejmsa Bonda, koji ne pije i ne juri ženske. Film je bio veoma popularan, na televiziji ga je gledalo 80 miliona gledalaca. Verujući da je reč o autentičnoj ličnosti, Brežnjev je navodno predlagao da drugu obaveštajcu Maksimu Maksimoviču Isajevu da orden, ali mu je šef KGB-a Jurij Andropov objasnio da je lik fiktivan i smišljen radi privlačenja mladih u službu bezbednosti. U prvom gledanju predstavnici vojske su protestovali što se ne vide tenkovi i pešadija, pa je rediteljka dodala i neke dokumentarne snimke.

U anketi agencije ROMIR redosled je bio Žukov, Štirlic i Žeglov (kandidatura Petra Velikog nije bila ponuđena ispitanicima u ovoj anketi). U tom trenutku premijer je još bio Jevgenij Primakov, Sergej Stepašin upravo je postao njegov prvi zamenik, a Vladimir Putin još je bio šef FSB-a. Niko tada nije ni pomislio da će Putin za četiri meseca postati premijer, a za još četiri meseca – glavni i gotovo jedini kandidat za predsednika. Analitičari ROMIR-a su ovako komentarisali nalaze: "Dakle, većina Rusa spremna je da ima agresivnog, a ne brižnog vođu. Ljudi više vole snagu i okrutnost, očekujući da će im to pomoći da uspostave red u Rusiji." Neki sada veruju da su i te ankete bile od uticaja na Jeljcinov izbor Putina.

U finišu kampanje u martu 2000. "Komersant" je ponovo objavio te nalaze, ovog puta i uz komentar koji povezuje favorita na izborima Putina sa osobinama filmskih junaka. Isprva, sve što je dalo makar malo sočnosti prilično bledoj slici Putina bila je njegova špijunska prošlost. Rad u Nemačkoj, predanost domovini, suza za sovjetske praznike, ali samo to. Putin se približava maršalu Žukovu sa svakim danom rata u Čečeniji.

Ali, pisao je dalje "Komersant", prvo mesto u preferencijama građana zauzeo je Petar I. I upravo je ta slika kojoj Putin teži – ne bez razloga u njegovom kremaljskom kabinetu visi portret Petra I.

Izbor je sasvim logičan. S gledišta mnogih građana, Rusija je bila prilično divlji kamp koji je trebalo civilizovati. "Komersant" tada piše: "Putin će morati da učini ono što je učinio i Petar I. Nedavno je već počeo probijati prozor u toaletu prema Zapadu – sugerisao je da bi se Rusija mogla pridružiti NATO-u (iako se odmah distancirao da je previše bukvalno shvaćen)."

U Državnoj dumi, u kojoj su provladini poslanici tada zauzimali jedva šestinu mandata, za izbor Putina su 16. avgusta 1999. glasala 233 poslanika, a bilo je potrebno 226. Većina nije želela da destabilizuje situaciju, posebno u kontekstu početka antiterorističke operacije na Severnom Kavkazu i uoči jesenjih izbora za državnu Dumu te godine. Pre glasanja o njegovoj kandidaturi Putin je uveravao poslanike da teritorijalna celovitost Rusije ne može biti predmet razmatranja, a naročito ne trgovine ili ucene. Kad su federalne snage uz pomoć lokalnih milicija počele da isteruju pobunjenike iz pograničnih područja Dagestana, što je bio prolog Druge čečenske kampanje i cementiranja utiska da je država povratila svoj teritorijalni integritet u slučaju Čečenije.

Do kraja avgusta 1999. rejting novog premijera Putina premašio je 30 odsto. Podrška je nastavila da raste i od kraja 1999. godine u Rusiji nije bilo popularnijeg političara od njega. Pobedio je na svojim prvim predsedničkim izborima sa gotovo 52 odsto glasova.

RUSKIH "JEDAN ODSTO"

Čelnik moskovske tink-tenk organizacije "Političke ekspertske grupe" Konstantin Kalačev napominje da je Putin bio u

stanju da obavi glavne zadatke koje su u to vreme birači očekivali od predsednika, a to su bili borba protiv separatističkih tendencija, održavanje jedinstva zemlje i osiguravanje privrednog rasta, a zatim odvajanje politike i biznisa i otklanjanje oligarha od vlasti.

"Ljudi su počeli da žive bolje, a sve do krize 2008. zemlja je doživela uspon i ekonomski rast", smatra Kalačev. Prvi mandat predsednika Putina, slažu se stručnjaci koje je anketirala agencija RIAN, bio je najuspješniji.

Rusija je održala uspešnu Olimpijadu u Sočiju i Svetsko fudbalsko prvenstvo. Poslednjih pet godina Rusija živi pod sankcijama, ali u tom periodu je inflacija dostigla najniže stope u istoriji, a ekonomija, iako sporim tempom, raste. Prema izveštaju Svetske banke, realan rast BDP-a u Rusiji nadmašio je očekivanja u 2018. godini i dostigao 2,3 procenta (u odnosu na 1,6 procenata u 2017), najviše zbog jednokratnih efekata izgradnje energetskih postrojenja, većom cenom nafte i organizovanjem Svetskog fudbalskog prvenstva. Svetska banka prognozira skromniji rast ruske privrede od 1,2 odsto u 2019. godini i 1,8 odsto u 2020. i 2021. godini. Ruski makrofiskalni fondovi ostaju snažni, s fiskalnim suficitom po svim nivoima vlasti i niskim nivoom javnog duga.

Ključni rizici za srednjoročni rast uključuju širenje ekonomskih sankcija, obnovljena finansijska previranja, dramatičan pad cena nafte ili pogoršanje globalnog trgovinskog okruženja, kao i nedavno dvocifreno povećanje kredita domaćinstvima.

Po nekim pitanjima u Rusiji se dešavaju slične makrosocijalne tendencije kao na Zapadu – raste broj najbogatijih jedan odsto. Nakon što je malo popustila, stopa siromaštva ostaje dvocifrena. U mnogim domaćinstvima koja su blizu granice siromaštva i nema formalno zaposlenih. Neformalna zaposlenost se povećava. Razlike u zaradama se uvećavaju. Mada je u zvaničnom diskursu reč "oligarh" nestala iz političkog života u skladu s Putinovim sloganima o jačanju države i uklanjanju "oligarha" sa vlasti, o zaštiti državnih interesa od onih koji su ilegalno stekli imovinu ili utajili poreze, ili o borbi protiv korupcije.

Profesor Odseka za političke nauke Univerziteta prijateljstva naroda (bivši Univerzitet "Patris Lumumba") Julij Anatolijevič Nisnevič ipak piše u jednoj studiji da se dolaskom na vlast tima predsednika Putina broj nomenklaturno-oligarhijskih grupa koje vladaju državom nije smanjivao, već da je znatno povećan.

Da oni postaju sve bogatiji svedoče i godišnji podaci u časopisu "Forbs" o broju ruskih milijardera. Godine 1997. bila su je četvorica (B. Berezovski, M. Hodorkovski, V. Alekperov, R. Vahirev); 2001. godine bilo ih je sedam (M. Hodorkovski, V. Potanjin, V. Bogdanov, R. Vjahirev, R. Abramovič, V. Alekperov, M. Fridman).

U 2013. broj milijardera porastao je na 111. Među njima ima i novih lica: G. Timčenko, Kovalčuk, A. Rotenberg i drugi. Ima mnogo aktera poznatih iz devedesetih godina: A. Usmanov, M. Fridman, V. Vekselberg, V. Alekperov, V. Potanin, V. Lisin, A. Mordašev, R. Abramovič, O. Deripaska itd.

U osnovi Putinova ekonomska doktrina je zasnovana na podršci krupnim konglomeracijama. Kritičari tvrde da ti mastodonti zbog inercije i teškoće upravljanja predstavljaju kočnicu brzom inovacijskom razvoju. Putin je 1997. na ekonomskom fakultetu branio tezu "Strateško planiranje reprodukcije baze mineralnih sirovina u regionu Sankt Peterburg u kontekstu tržišnih odnosa". Bilo je sumnji da neki delovi tog rada predstavljaju nenamerni plagijat, ali to je u Rusiji ignorisano.

STARA NOVA NOMENKLATURA

Julij Anatolijevič Nisnevič piše da u državno-birokratskom aparatu ima oko 77 odsto urođenika "stare" nomenklature, a u ekonomskoj strukturi 41 procenat. Među 59 procenata preduzetnika koji nisu nomenklatura, značajan je procenat predstavnika bivših sovjetskih specijalnih službi (KGB, GRU itd.) i ljudi povezanih sa njima u svim strukturama državne vlasti na saveznom i na regionalnom nivou.

Tokom Putinove vladavine prisustvo stare nomenklature u biznisu je povećano. Pod Gorbačovom udeo ovih ljudi bio je 3,7 procenata; pod Jeljcinom je do 1999. godine porastao na 17,4 odsto; u prvim godinama vladavine sadašnjeg predsednika Putina ovaj pokazatelj dostigao je skoro 25 procenata. Uprkos svim Putinovim javnim izjavama o "neophodnosti odvajanja vlasti od biznisa", udeo predstavnika finansijskih i industrijskih grupa u državnim telima povećan je sedam puta, piše Nisnevič. Zastupljenost »

zemljaka, saradnika i kolega šefa države u vlasti povećao se sa 1,6 procenata pod predsednikom Jeljcinom (1993) na 11,3 procenta pod predsednikom Putinom (2002).

Čelnici bivših sovjetskih specijalnih službi, koji su dobro poznavali pravila igre i posedovali mehanizme vitalnih funkcija nomenklature, ali koji nisu mogli da učestvuju u početnoj podeli vlasti i imovine, prirodno su doveli do intenziviranja borbe između nomenklaturno-oligarhijskih grupa. Najupečatljiviji i javno poznati primeri takve nomenklaturne preraspodele su afera "Gusinski" i afera "Jukos", a stotine u osnovi sličnih, ali manje ambicioznih i stoga manje poznatih procesa odvijalo se u celoj zemlji.

Politikolog Bespalov pak procenjuje da je u poslednjih 20 godina pretrpela promene i Putinova kadrovska politika. Putin se oslanja na ljude od poverenja, često na ljude iz bezbednosnih snaga, ali istovremeno vidimo da se oslanjao na mlade tehnokrate, procenjuje Bespalov za RIAN.

"Forbs" u naslovu teksta piše da skoro 38 odsto Rusa ne želi da vidi Putina na vlasti nakon 2024. godine, a u samom tekstu da više od polovine (54 odsto) ispitanika želi da vidi Putina u Kremlju i posle 2024. godine.

JELJCINOVE GODINE

Direktor centra "Levada" Lev Gutkov ocenjuje da su najkritičniji prema Putinu ljudi između 25. i 30. godine života, imućniji i obrazovaniji – grupa koja će posle nekog vremena određivati ton u društvu.

Zapadni mediji su dugo u takozvanoj nesistemskoj šarenoj opoziciji pokušavali da vide rađanje novog opozicionog lidera (Navaljni, Gutkov, Sobčak, Kasparov), dok je ona postajala kolateralna žrtva možda i paranoičnog zaziranja Kremlja da Zapad namerava da organizuje obojenu revoluciju i u Moskvi. Putin ih hapsi tokom svakog mitinga prilično masovno, ali ih ne tuče onako kako Makronova policija tuče "žute prsluke".

Zapadni mediji su Putina do sada optužili za više grehova nego što ih ima u Bokačovom *Dekameronu*. Okrivljavali su ga da je odgovoran za ubistvo novinarke Ane Politkovske, opozicionara Borisa Nemcova, advokata Sergeja Magnickog, za samoubistvo Borisa Berezovskog, za ubistvo polonijumom u čaju bivšeg agenta Litvinjenka i otrovom novičokom Sergeja Skripalja, pa na osnovu iscurelih Panamskih papira za enormno bogatstvo fiktivno upisano na imena njegovih prijatelja Genadija Timočenka, Arkadija Rotenberga ili muzičara Sergeja Rodulgina – koji je u odgovor kritičarima posle pozvan da diriguje ruskim vojnim orkestrom u od Islamske države oslobođenoj drevnoj Palmiri.

U poslednje dve godine na Zapadu kao da su poverovali u sopstvenu propagandu pa su od Putina napravili nešto više od globalnog čudotvorca, a od sebe zagrižene rusofobe – optuživali su ga da je režirao američke izbore, potpirio britanski Bregzit, pobunu "žutih prsluka" u Francuskoj, separatizam Katalonaca, povampirenje desnice u Nemačkoj, da razjedinjuje Evropsku uniju, potkopava zapadno savezništvo, američke vrednosti i liberalni poredak, koji je on zaista i počeo da osporava. Sad kao da dižu ruke i od toga, mnogi čekajući Labudovo jezero kao Godoa analiziraju da li će Putin jednog dana otići s vlasti.

Ni Putin ne postaje mlađi, piše nemački nedeljnik "Špigel" – iduće godine imaće 68 godina, kao Jeljcin kada je napustio dužnost, i iako živi daleko zdravije od svog prethodnika, moraće da odustane od predsedničke funkcije 2024. ako želi da poštuje ustav. Koga će izabrati za svog naslednika? Apolitičnog birokratu i vernog administratora, kao što je Jeljcin jednom učinio sa njim?

Na dvadesetu godišnjicu stupanja na vlast Putin je javio da je hvala bogu živ i zdrav, dovezao se u kožnoj jakni motorom "Ural" s "Noćnim vukovima" na bajkerski šou na Krimu, u jednoj od onih svojih predstava kao što su letenje na paraglajderu sa ždralovima, stavljanje ogrlice očito omamljenom belom medvedu za vrat, puštanje tigra u tajgu, hokejaški meč nakon intervjua s američkom TV novinarkom, džudo duel ili spuštanje bakistafom na dno Crnog mora.

Kada mu je 5. avgusta 1999. Jeljcin rekao da će ga 9. avgusta predložiti za premijersko mesto i najavio da će ga proglasiti za naslednika, Putin je navodno rekao da ne voli izborne kampanje. Ne voli kampanje, ali je tokom dvadeset godina "kontrolisane demokratije" Vladimir Putin dokazao da zna kako da radi sa biračima, primećuje se u tekstu španskog lista "El mundo".

Lev Gutkov nalazi da Putinov kredibilitet počiva na nedostatku alternative. "Niko od verovatnih naslednika ne može izaći na političku scenu, tako da je predsednikova vlast danas u velikoj meri inertna, nema novih dostignuća..." Putin doduše nema protivnika, ali ima jedno ograničenje – ne može da pobedi sebe od pre dvadeset godina, glasi jedna utešna dijagnoza. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Makro od poverenja

Tajnom nagodbom uz olakšavajuće okolnosti optužen za podvođenje i seksualno zlostavljanje, američki privatni bankar i biznismen Džefri Epstajn se 10. avgusta u svojoj zatvorskoj ćeliji obesio o čaršav. Za njim ostaju otvorena mnoga pitanja, pa i pitanje korumpiranosti američkog pravosudnog sistema

SUMNJE I NAKON SAMOUBISTVA: **Dž. Epstajn**
Foto: AP

U subotu 10. avgusta 2019. godine nešto pre sedam ujutro Džefri Epstajn je pronađen mrtav na podu zatvorske ćelije. Američko Ministarstvo pravde i mediji odmah su pokrenuli pitanja o okolnostima njegovog samoubistva, s obzirom na to da je prethodno bio stavljen pod specijalan nadzor nakon što je osamnaest dana ranije pokušao da se ubije.

Epstajn je pod optužbom za seksualno zlostavljanje i podvođenje maloletnica uhapšen 6. jula ove godine na aerodromu u Nju Džersiju kada se jednim od svoja dva privatna aviona vratio iz Francuske. Odmah je bio pritvoren u federalni zatvor Metropoliten na Menhetnu bez prava na kauciju.

"Ja sam šokiran i ljut što federalni zatvor Metropoliten nije uspeo da adekvatno obezbedi zatvorenika", ocenio državni javni tužilac Vilijam Bar na specijalnoj konferenciji za medije nakon Epstajnovog samoubistva. Bar je takođe naveo da su, prema saznanjima američkog Ministarstva pravde, postojale ozbiljne nepravilnosti u vezi sa čuvanjem zatvorenika u ovom zatvoru koje "zahtevaju detaljnu istragu".

Transhumanista

Epstajn oko sebe nije okupljao samo biznismene već i naučnike. Među njima su i dobitnik Nobelove nagrade za fiziku Marej Gel-Men (za doprinos klasifikaciji elementarnih delova, 1969), fizičar Stiven Hoking i biolog Stiven Gold, neurolog Oliver Saks i nekoliko istaknutih profesora sa Harvarda. Prema izvorima iz NASA, Epstajn je bio zainteresovan za ideju da osnuje "ranč za bebe" u Novom Meksiku, na kojem bi Epstajnov genetski materijal bio korišćen za oplodnju mladih žena. Ideja nikada nije zaživela.

OTVORENA PITANJA

Kao, na primer, zašto je Epstajn u ćeliji bio sam, a prema pravilima je trebalo da sa nekim deli ćeliju? Ili, zašto je u ćeliji imao čaršav nakon što je već jednom pokušao samoubistvo vešanjem? Zašto nije bio pod nadzorom? Pravilnik zatvora predviđa da je za ukidanje specijalnog nadzora potrebno odobrenje nekoliko visokih službenika i potvrda psihijatra, ali za sada nije poznato da li su ova odobrenja blagovremeno prikupljena. Iz Metropolitena navode da je javni tužilac Bar i sam bio obavešten o ukidanju nadzora. "Istraga je u toku, a doći ćemo »

do istine i neko će odgovarati", ljutito je saopštio Bar.

Prema istraživanju "Njujork tajmsa" od prošle godine, federalni zatvori u Americi nemaju dovoljno čuvara, pa njihov posao često preuzima nekvalifikovano osoblje. Razmere ovog problema, navodi njujorški list, povećale su se pre dve godine kada je Trampova administracija donela odluku o smanjenju broja zaposlenih koji rade sa zatvorenicima. Predstavnici Centralne uprave državnih zatvora naveli su da je jedan od čuvara u zatvorskoj jedinici gde je Epstajn počinio samoubistvo tog dana odrađivao petu prekovremenu smenu zaredom, dok je drugi čuvar takođe radio prekovremeno.

Rezultati autopsije, koje je u nedelju objavio glavni patolog za državu Njujork, pokazuju da se "najverovatnije radi o samoubistvu", ali definitivni uzrok smrti "još uvek nije utvrđen". U toku je nezavisna ekspertiza.

Nije utvrđen ni konačan broj Epstajnovih žrtava, niti je raskrinkana mreža njegovih saučesnika i klijenata.

SJAJAN TIP

Na dan Epstajnovog samoubistva predsednik SAD Donald Tramp oglasio se na Tviteru sa optužbom da su Bil i Hilari Klinton odgovorni za "ubistvo" Epstajna. Zašto i kako, to nije objasnio. Iz Klintonove kancelarije za odnose sa javnošću odbacili su ove optužbe kao smešne. "Naravno da to nije tačno i Donald Tramp to zna", napisala je Klintonova portparolka na Tviteru. I federalni istražni organi su odbacili Trampove optužbe.

Tramp i Epstajn bili su prijatelji. U intervjuu za "Njujork magazine" iz 2002. godine Tramp je opisao Epstajna kao "sjajnog tipa, koji voli lepe žene isto koliko i ja, samo što Epstajn više voli mlađe". Njih dvojicu spaja i zajednička tužba za zlostavljanje, koja nikada nije dobila sudski epilog. U jeku izborne kampanje za predsednika SAD 2016. godine jedna anonimna žena tužila je Epstajna i Trampa pred sudom u Kaliforniji. Tvrdila je da su je njih dvojica 1994, kada je imala trinaest godina, zlostavljali u Epstajnovoj vili na Menhetnu. Tužba je dvaput odbačena kao neosnovana. Prilikom treće apelacije, anonimna žena je objavila da će se pojaviti na konferenciji za medije u Los Anđelesu šest dana pred izbore koji su Trampa doveli na vlast. Konferencija je na kraju otkazana, a njena advokatica je tvrdila da je žena odustala zbog zastrašivanja. Trampov advokat Alan Garten tada je odbacio sve optužbe. Epstajn se nije oglasio.

IGRE MOĆI

Džefri Epstajn nikada se nije ženio i zvanično nije imao dece. U krugu svojih poslovnih saradnika važio je za osobu od poverenja. Bogatstvo je stekao kao investicioni bankar. Osim toga, Epstajn je tvrdio da su mu mnogi klijenti poveravali svoje tajne. Kolumnista "Njujork tajmsa" Džejms Stjuart, koji je 2018. posetio Epstajna u njegovoj vili na Menhetnu, koja se sa sedam spratova proteže na 1950 kvadratnih metara, zapisao je da mu je Epstajn ispričao kako u fiokama svog uma "drži prljav veš mnogih moćnih ljudi". "Najopasnija stvar u vezi sa mnom je što sam uspeo da privolim toliko ljudi da mi se poveravaju", rekao je navodno Epstajn Stjuartu ne bi li ga zainteresovao da piše njegovu biografiju. Stjuart je to zgrožen odbio.

Epstajn je rođeni Njujorčanin iz jevrejske porodice. Sa pet godina je učio da svira klavir, u srednjoj školi je preskočio dva razreda kao izuzetno nadaren đak. Pred kraj studija matematike odustao je od školovanja i posvetio se karijeri u investicionom bankarstvu. Održavao je sliku uzornog građanina: nije preterano pio, nije pušio, nije se drogirao niti kockao.

Do 2008. godine, kada je osuđen prvi i jedini put, Epstajn je već uveliko bio multimilioner. Prema sopstvenim tvrdnjama iz jula ove godine, bio je težak 559 miliona dolara. Bio je vlasnik dva privatna aviona, najveće vile na Menhetnu, jednog ostrva u Karipskom moru, a takođe je imao i ranč u Novom Meksiku, kao i imanja na Floridi.

Epstajn je takođe imao i debeo telefonski imenik. Upravo taj imenik je trenutno jedan od predmeta u istrazi kojom FBI pokušava da utvrdi kako okolnosti samoubistva, tako i razmere zločina koje je Epstajn počinio.

CRNA KNJIGA

Epstajnov bivši kućepazitelj Alfredo Rodrigez ukrao je iz vile tzv. crnu knjigu – taj telefonski imenik, sada zaveden kao dokazni materijal u istražnom postupku. Prema podacima koje je objavila istraživačka grupa novinara "Majami Heralda" koja je imala uvid u deo dokumentacije, u imeniku se, pored broja Donalda Trampa, nalaze i brojevi bivšeg predsednika SAD Bila Klintona, zatim bivšeg federalnog tužioca Džona Mičela, princa Endrua, vojvode od Jorka, kao i desetine brojeva telefona devojčica i mladih žena iz raznih delova sveta.

Rodrigez je 2010. godine osuđen na 18 meseci zatvora zbog pokušaja da proda taj imenik. Tokom suđenja je ispričao da bi devojčice često sedele u vili i pile mleko. Rodrigez im je na ruke isplaćivao između 200 i 2.000 dolara, a ponekad bi kao napojnicu dobijale iPod ili komad nakita.

Na listi usluga za bogate i moćne klijente bili su erotska masaža i druge usluge. Epstajn nije radio sam. Žizlejn Maksvel, ćerka pokojnog britanskog medijskog magnata Roberta Maksvela, bila je dugogodišnja Epstajnova saučesnica. Njih dvoje upoznali su se devedesetih kada je Maksvelova nakon očeve smrti emigrirala iz Britanije u Ameriku. Uskoro su postali i par.

VRBUJ ME NEŽNO

"Masaža je bila kodna reč za seks. Modeling takođe", ispričala je tokom svedočenja Amerikanka Virdžinija Žifre, iz čijeg se svedočenja najviše saznalo o detaljima šema koje su organizovali Epstajn i Maksvelova. "Čitav moj život vrteo se oko toga da zadovoljavam muškarce kako bi Žizlejn i Džefri bili srećni". V. Žifre, po profesiji maserka, na sudu je ispričala da joj je Žizlejn Maksvel prišla u salonu gde je radila.

"Sedela sam i čitala knjigu posle masaže kada je Maskvelova došla do mene i rekla da traži maserku koja može da putuje. 'Ako mu se dopadneš, biće ti super. Putovaćeš. Odlično ćeš zarađivati. Obrazovaćeš se'", navodno joj je rekla Maksvel. Virdžinija Žifre je prihvatila i uskoro je počela da radi u Epstajnovoj vili na Floridi. Putovala je i zadovoljavala klijente i u Epstajnovom privatnom avionu.

Advokati Džefrija Epstajna opisali su Virdžiniju Žifre kao problematičnu ženu, bivšu zavisnicu od narkotika koja vero-

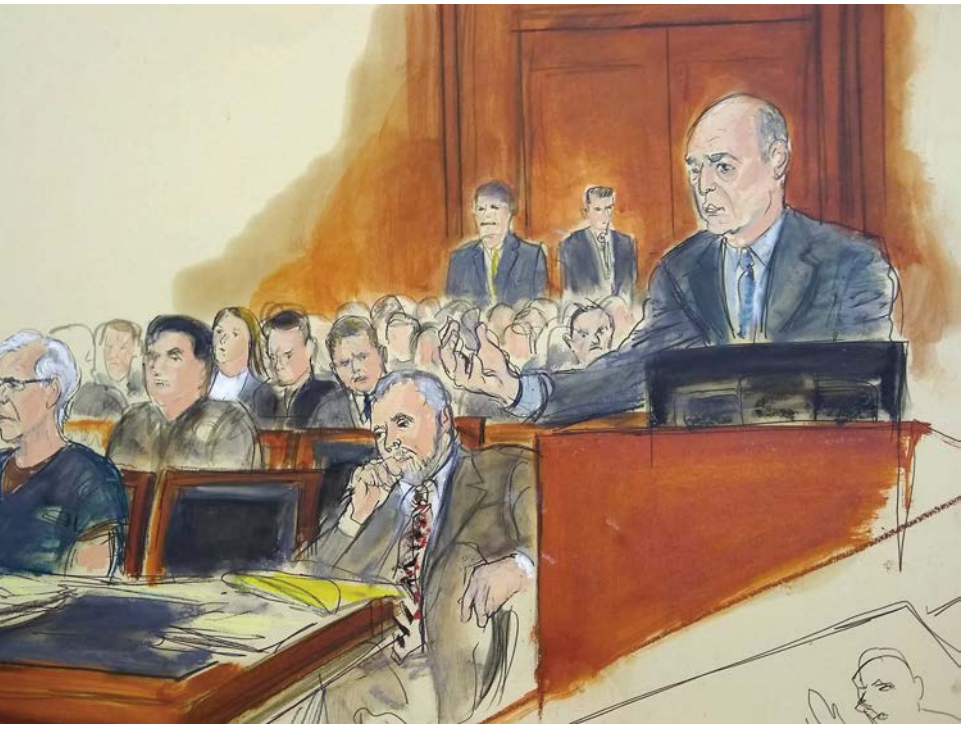
vatno pokušava da "proda svoju priču medijima i izdavačima". Međutim, tokom poslednjih petnaestak godina na površinu je isplivalo desetine sličnih priča.

DESETINE LOLITA

Prema optužbama, Epstajn je između 2002. i 2005. godine uz pomoć saučesnika organizovao mrežu prostitucije u koju je bilo upleteno na desetine devojčica. Najmlađe među njima imale su samo 14 godina.

"Imala sam bukvalno četrnaest godina. Nosila sam zubnu protezu", izjavila tridesetogodišnja Mišel Likata. Ona smatra da je Epstajn upropastio njen život i živote mnogih devojčica. "Javnost mora da zna šta je uradio i zašto nije procesuiran, da se tako nešto više nikada ne bi ponovilo. Zaista sam želela da bude u zatvoru, da sedi tamo i da razmišlja o onome što je uradio", prokomentarisala je Likata za "ABC Njuz".

Šezdeset šestogodišnjem Epstajnu je pretila kazna do 45 godina zatvora. Setimo se slučaja Bila Krozbija ("Vreme" br. 1488), protiv kojeg je svedočilo više od 60 žena i koji je u osamdeset i prvoj godini osuđen na deset godina zatvora, sa mogućnošću da izađe nakon tri godine uz dobro vladanje. Mnoge žrtve smatraju da se Epstajn izvukao. I to ne prvi put.

SKICA IZ SUDNICE: Pitanja za američki pravosudni sistem
Foto: AP

je povodom vesti o samoubistvu za "ABC njuz" Kortni Vajld, jedna od Epstajnovih registrovanih žrtava. Epstajn je, prema nekim navodima, plaćao devojčicama i da podvode nove žrtve. Tužilac u procesu protiv Epstajna izneo je podatke da je multimilioner u obe svoje vile – na Menhetnu i Floridi – angažovao devojčice za erotsku masažu tokom koje ih je dodirivao. Plaćao im je za to po nekoliko stotina dolara. U tekstu optužbe navodi se i da je Epstajn stupao u seksualne odnose sa maloletnicama. Neke od njih posećivale su ga po više puta, a novac im je za to isplaćivan u kešu.

"Mislim da niko još uvek ne zna istinu o tome za šta je Džefri Epstajn sve odgovoran", rekla je komentarišući njegovo samoubistvo jedna od njegovih žrtava,

PRVO SUĐENJE

Prljavština o Epstajnovim mračnim hobijima prvi put je isplivala na videlo kada su roditelji jedne devojčice prijavili zlostavljanje policiji. Od tada je protiv Epstajna podignuto na desetine optužbi koje su uglavnom rešavane vansudskim poravnanjem.

Međutim, pod pritiskom velikog broja optužbi za zlostavljanje i podvođenje (tužioci na Floridi su 2008. pripremili optužnicu na 53 strane) biznismen je sklopio nagodbu čiji tekst do danas ostaje tajna. Nagodbu je omogućio tadašnji javni tužilac u Majamiju, a sadašnji sekretar za pitanja rada u Trampovoj administraciji, advokat Aleksandar Akosta. "Majami Herald" piše da je sastanak Epstajnovih advokata sa Akostom trajao čitavih jedanaest sati.

Epstajn je stekao federalni imunitet pod uslovom da dobrovoljno prizna kako je kriv za dve optužbe za podvođenje. Na ovaj način je izbegao federalni zatvor, pa je proveo 13 meseci u zatvoru u Palm Biču (Florida), sa dozvolom da 6 dana nedeljno provede van zatvora da bi radio. Takođe, Epstajn je tada morao da se registruje kao seksualni prestupnik. Predstavnica demokrata u Predstavničkom domu SAD u ponedeljak je pozvala Akostu da podnese ostavku zbog "suludog sporazuma" koji je zaključio sa Epstajnom 2008. godine. Akosta se na Tviteru branio kako je još pre deset godina insistirao da Epstajn mora u zatvor, te da je zahvaljujući njemu registrovan kao seksualni prestupnik.

ISTRAGA U TOKU

Tokom pretresa Epstajnove kuće na Menhetnu istražitelji su pronašli na stotine pornografskih fotografija. Neke od njih pronađene su u sefu, neke na diskovima sa oznakama poput "fotke devojčica – gole". Iz Tužilaštva takođe kažu da im se, nakon što je Epstajn uhapšen u julu, obratilo nekoliko žena kojih do tada nije bilo na spisku žrtava.

Američki mediji su prošlog meseca preneli više svedočanstava žena koje su prvi put prijavile da ih je Epstajn zlostavljao tek nakon njegovog poslednjeg hapšenja i ohrabrene uspesima kampanje #MeToo.

Federalni istražitelji za sada su identifikovali 36 maloletnih žrtava koje nisu bile deo procesa protiv Epstajna 2008. godine. "Majami Herald" je sakupio svedočanstva više od 80 žena koje tvrde da ih je Epstajn zlostavljao u periodu od 2001. do 2006. godine. Konačan broj žrtava nije poznat.

Državni tužilac Bar istakao je da ni Epstajnovi saučesnici neće biti pošteđeni, da neće moći mirno da spavaju jer žrtve zaslužuju pravdu, te da će pravdu dobiti. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Borba za moć

Šta se krije iza povratka Rodžera Federera i Rafaela Nadala u tenisku "visoku politiku" i da li će njihov neočekivani potez da se pridruže ATP Savetu igrača na čijem čelu se nalazi Novak Đoković smanjiti nesuglasice i razmimoilaženja vodećih igrača o budućnosti muškog tenisa

"Ako ne možeš da ga pobediš, pridruži mu se". Ova narodna izreka dobro bi se uklopila u aktuelni trenutak u kojem se nalazi svetski tenis. Naime, višemesečna politička previranja u "belom sportu" dobila su dodatno na ubrzanju nakon neočekivane vesti da su se dvojica globalno najprepoznatljivijih tenisera u svetu Rodžer Federer i Rafael Nadal pridružili Savetu igrača organizacije ATP čiji je predsednik prvi reket sveta Novak Đoković.

U ovom "intrigantnom zaokretu u borbi za vlast na vrhu muškog tenisa", kako navodi britanski "Gardijan", indikativno je da je švajcarsko-španski tandem donedavno odbijao svaku pomisao da ponovo bude aktivan u poslovima teniske politike. Federer je predsednik Saveta igrača bio od 2008. do 2014. i uz najbolju volju teško se mogu pronaći neki vidljivi rezultati njegovog višegodišnjeg predsednikovanja. Nadal je bio potpredsednik tog tela sve do 2012. kada je podneo ostavku jer nije uspeo da "progura" jednu od svojih ključnih ideja o dvogodišnjem sistemu bodovanja na Turu.

NESAGLASJE O REFORMAMA

Dva ključna povoda za razmimoilaženje unutar organizacije ATP i vodećih igrača bila su smena predsednika Asocijacije teniskih profesionalaca (ATP) Krisa Kermoda, kao i želja struje "reformista" u organizaciji ATP – a čiji je neformalni predvodnik najbolji svetski teniser – da se pravednije preraspodeli ogroman novac od turnira i nagrada ("Klasna borba", "Vreme" br. 1472). I Federer i Nadal su Đokovića mesecima unazad optuživali da je bio ključna figura u odluci da se Englezu ne produži mandat predsednika ATP, a žalili su se i medijima da ih Novak nikada ne konsultuje povodom dešavanja "iza zavese" u ovoj sportskoj organizaciji.

Čini se, međutim, da je sada već čuvena kafa u Federerovoj kući u Indijan Velsu, kada su drugi i treći reket sveta razgovarali o perspektivama tenisa, bila ključna za njihov novi dil – da se vrate u igru i da vide šta im je činiti sa Đokovićevim sve većim uticajem u svetskom tenisu.

Neposredno pred početak ovogodišnjeg Vimbldona sedmočasovni sastanak Saveta igrača bio je ključan za razvoj aktuelne situacije u ovom formalno savetodavnom, ali veoma uticajnom telu u Asocijaciji teniskih profesionalaca. Na njemu su ostavke demonstrativno podneli teniseri Robin Has, Džejmi Marej i Sergej Stahovski, smatrajući da "način na koji radimo nije na nivou koji bi mogao da pomogne tenisu da napreduje". Upražnjena mesta popunili su Rodžer Federer i Rafael Nadal, zajedno sa Austrijancem Jirgenom Melcerom.

Zanimljivo je da su svi članovi Saveta, uključujući Đokovića, glasali za njihov izbor u ovo telo, što samo pokazuje da srpski teniser nije imao ambiciju da sprovodi nekakvu samovolju zašta je često bivao optužen u zapadnoj, a posebno britanskoj štampi. Na tom sastanku je i predstavnik trenera Dani Valverdu, koji je radio i sa Endijem Marejem i Grigorom Dimitrovom, saopštio da napušta Savet. Njegova pozicija je i dalje upražnjena.

Rođeni brat Endija Mareja, Džejmi, inače specijalista za dubl, pošto je napustio savet igrača, oštro je kritikovao rad ovog tela žaleći se kako na dugačke sastanke tako i na pojedince "na raznim pozicijama, ili koji nisu na pozicijama, a koji pokušavaju da steknu moć i izguraju svoju agendu". Nije teško zaključiti na koga je mislio, imajući u vidu da je skoro pa oduševljeno na svom Tviter profilu komentarisao to što su se svetski broj dva i tri ponovo uključili u rad Saveta: "Masovna podrška za Rafaela Nadala i Rodžera Federera što su se priključili ATP Savetu igrača. Uprkos trenutnim uspesima sporta, živimo u haotičnim vremenima. Moje najveće dostignuće u tom Savetu moglo bi da se ispostavi da je bila tâ ostavka koja je stvorila priliku da se nešto

POLITIKA I SPORT: Federer, Nadal i Đoković na drugoj vrsti turnira
Fotografije: AP

ovakvo dogodi. Srećno.", poručio je Džejmi Marej.

PROMENE ILI STATUS KVO

I sâm Đoković, koji je prošlog oktobra započeo drugi dvogodišnji mandat na mestu predsednika, priznao je kako je razmišljao da napusti savet igrača. Osim konstantnih pritisaka medija na njega, on je posebno apostrofirao i da su upravljačka struktura i način odlučivanja u ATP-u sprečavali igrače da naprave "značajne promene". Jedan od razloga njegovog nezadovoljstva bila je i činjenica da su informacije sa sastanaka isuviše često "curele" u javnost. Poslovično dobro obaveštena teniska čaršija – reagujući na Marejeve kritike Saveta i njegovu izjavu o ostavci kao "najvećem dostignuću" koje je omogućilo dolazak Federera i Nadala – opravdano se zapitala nije li možda upravo on bio taj koji je osetljive informacije iz Saveta prenosio britanskoj štampi.

Svakako se nameće pitanje da li ovaj preokret znači da će se Federer i Nadal svom snagom suprotstaviti Novakovom uticaju, kako bi se na teniskim borilištima, a posebno izvan njih, zadržao status kvo koji više odgovara interesima korporativnog, finansijskog, sponzorskog i medijskog establišmenta u tenisu. Rafa je možda i nehotice otkrio da će sa Švajcarcem očito imati sopstvenu agendu u Savetu, mimo Đokovićevih planova: "Novak je već duže vreme u Savetu. Mi smo bili tu pre", rekao je španski as. "Odlučili smo da zajedno dođemo ovde (u Savet). Neću biti sam u ovome, kao što neće ni Rodžer", rekao je Nadal dodavši da "ako smo tamo obojica, to može biti dobra snaga, dobra pomoć za sport".

Kada je u pitanju izbor novog prvog čoveka ATP organizacije, mediji već spekulišu da bi Đoković na toj poziciji najradije video mladog i ambicioznog Danca Marka Lešlija, izvršnog direktora Juniverzal tenis rejtinga (UTR), sistema koji se smatra najpreciznijim načinom teniskog rangiranja, ali i rivalom postojećeg ATP sistema bodovanja. Britanski "Rojters" prenosi navode kako je Asocijacija teniskih profesionalaca "daleko odmakla u pregovorima sa mnoštvom eksperata iz sporta i izvan njega" koji bi mogli da čine budući liderski tim organizacije, a koji će imati prevashodan zadatak da "pomognu u zaceljivanju raskola u elitnom muškom tenisu i dovede ga u novu eru rasta i mogućnosti". A da se samo Federer i Nadal pitaju, verovatno bi ponovo izabrali odlazećeg predsednika ATP-a Krisa Kermoda, kojeg su zdušno podržavali.

DI SU NAŠI NOVCI

Iako oformljen kao telo koje ima za cilj da štiti interese igrača na profesionalnim turnirima, Savet ATP je već decenijama pokazivao svojevrsnu impotentnost kada treba da se suprotstavi korporativnoj teniskoj administraciji oličenoj u vlasnicima i predstavnicima turnira. Na to je ukazivao i najmlađi član Saveta igrača Kanađanin Vasek Pospišil, koji je nedavno u intervjuu za tamošnje medije izjavio da "ništa nije transparentno" kada su u pitanju finansijski tokovi na turnirima. "Niko ne želi da govori o tim brojkama. Čine sve kako bi nas držali u magli. Ništa nije transparentno. Predložio sam čak i bojkot, štrajk. Predsednik ATP-a i advokati su pokušali da me zastraše. Ali kada sam video koliko su nervozni, znao sam da moramo nešto da uradimo." Pospišil je istakao i da izuzetno poštuje Novaka Đokovića zbog svega što čini kao predsednik Saveta igrača "iako ima mnogo obaveza, prvi je teniser sveta, želi da obori rekorde, da osvaja gren slemove". Uprkos tome, dodaje kanadski teniser, "(Novak) je stalno na sastancima, koji traju i po sedam sati. Malo je onih na vrhu koji bi bili spremni na tako nešto".

Zbog političkih previranja na Turu prethodnih nedelja gotovo da je u senci ostala i zahuktala borba na teniskim borilištima i sada već legendarna trka za naslov *GOAT*-a, odnosno najboljeg tenisera svih vremena. Nakon pobede na Vimbldonu trideset dvogodišnji srpski teniser osvojio je svoj 16. gren slem trofej i ukupno 54. "veliku titulu" (*Big title)* u belom sportu. Ove titule predstavljaju zbir gren slemova, završnih turnira sezone, kao i takmičenja iz Masters 1000 serije.

OSVAJAČI VELIKIH TITULA

O neverovatnoj izjednačenosti velike trojke govori i to da je Rodžer Federer tokom karijere takođe osvojio 54 velike titule, a Rafa Nadal je odmah iza njih sa 53 osvojena najznačajnija teniska trofeja. Ovo pokazuje da, osim što se već godinama gladijatorski nadmeću jedni protiv drugih za najveće trofeje, velika trojka svetskog tenisa podjednako se međusobno motiviše ka još većim rezultatima. Poređenja radi, Amerikanac Pit Sampras imao je 30 takvih naslova, Agasi 26, Endi Marej "tek" 18 itd.

Sve u svemu, aktuelni Savet igrača koji u svom sastavu osim trojice najbolje rangiranih igrača ima još dvojicu koji su u top 15 u singlu (Kevin Anderson i Džon Izner), morao bi da ima posebnu težinu u budućim pregovorima sa predstavnicima turnira. Prvi sastanak novog saziva ATP Saveta igrača biće upriličen u Njujorku neposredno pred poslednji gren slem sezone Ju Es Open koji se održava od 26. avgusta do 8. septembra. Srpski as će braniti trofej, a ovogodišnji nagradni fond iznosiće rekordnih 57 miliona dolara. ¶

UROŠ MITROVIĆ

PUT DO SEBE ZA Č

O vremeplovu kroz Sibir, o mom kazahstanskom prijatelju i o tome kako sam delio bolničku postelju sa jednim pakistanskim dedom

Svet bi postao mnogo veći ako bi ljudi prestali da se kreću. Njihove rute prave orbitu i zatežu ga sa svih strana. Železničke pruge i avionski tragovi na nebu su sajle koje ga obavijaju, dave, i primoravaju da bude manji i pristupačniji za lepe stvari. Iste te sajle pomažu i da pobegnemo od ružnih stvari, makar problemi ostali zakačeni odmah iza nas, tako da uvek mogu da nas prate.

Dugo nisam putovao, a ni pisao. Obe stvari podjednako su mi nedostajale dok ih nisam započeo, a kada jesam, osećao sam se

izgubljen i nesnađen, kao da samo tako tumaram bez cilja, bez plana i rute, dogovarajući se u hodu sa svojim mislima, svaki dan gledajući mapu sveta na ekranu telefona. Najveći neprijatelj onoga ko putuje jesu granice i vize, a zatim i novac i vreme. Zbog toga sam odustao od Tibeta, a njegova alternativa je postao Pakistan.

SIBIRSKI BESKRAJ

Putovanje je trajalo četrdeset i sedam dana. Započelo je sletanjem u Moskvu, odakle sam preko Rusije, Kazahstana, Kirgistana i zapadne Kine krenuo put Pakistana. Pakistansku vizu sam izvadio onlajn bez ikakvih komplikacija, što je koštalo trideset pet dolara.

Nakon nekoliko dana provedenih u Moskvi usledilo je trodnevno putovanje Transsibirskom železnicom do Omska. Stotinama putnika, uključujući i mene, kompozicija od dvadesetak vagona je postala dom na nekoliko dana. Ljudi su se smenjivali od grada do grada, nameštajući posteljine na svoje krevete dok se sat svakoga dana vraćao unazad za jedan čas.

Kroz prozore vagona ređaju se beskrajne ravnice i brda prekrivena maglom, šume koje su skroz osušene kao da ih je uništila kisela kiša. Iako je juni osećam se kao da je septembar ili

ETRDESET DANA

Fotografije: Bojan Stekić

PAKISTANSKE DOMAĆICE: Priprema doručka (levo, gore)
SIBIR: Pogled kroz prozor vagona (levo , dole)

VOZOM KROZ VREME: Izlazak i zalazak sunca (levo i desno, gore)
SVOJ NA SVOME: Jirlan (dole)

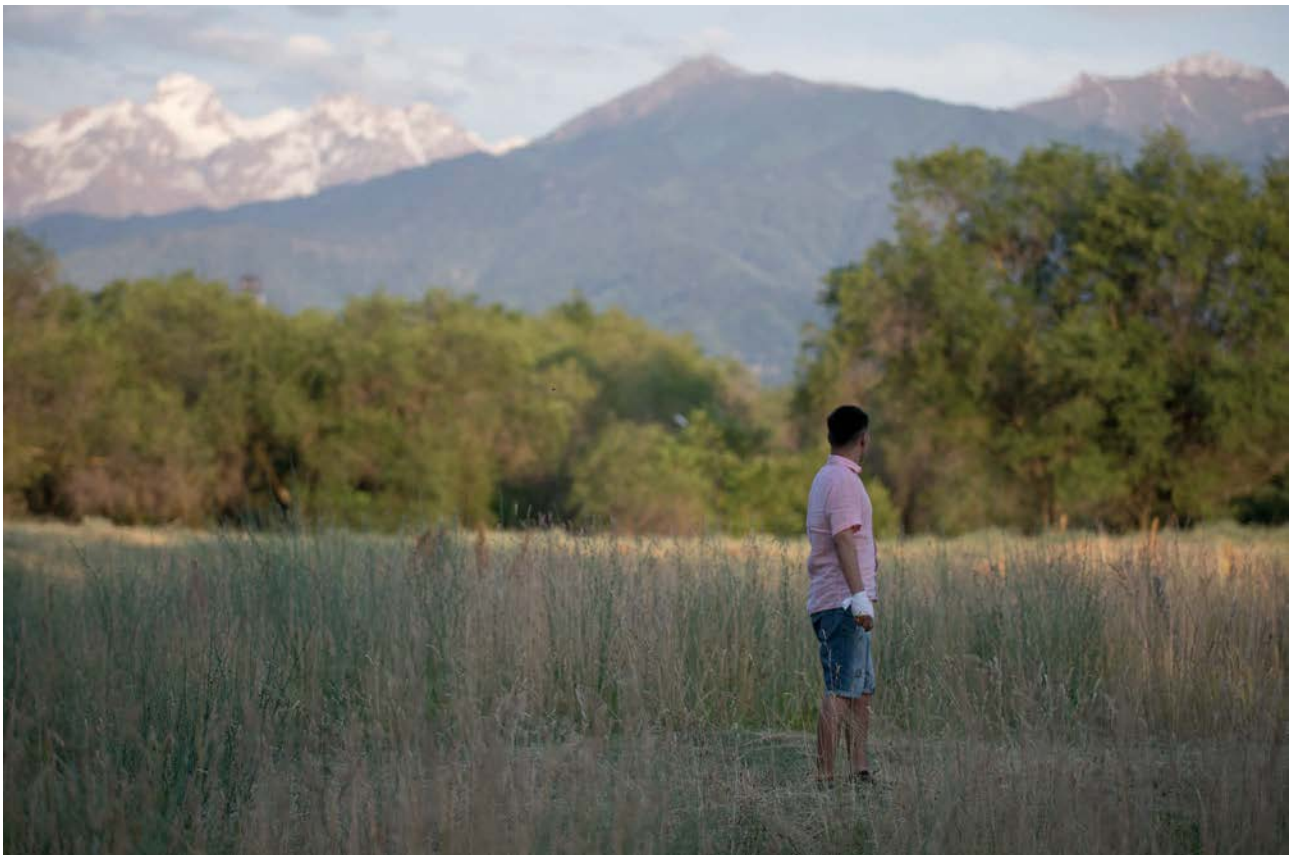
oktobar. Jedino što unutar vagona ne mogu da osetim nikakav miris svega onoga što vidim napolju.

Temperatura u vozu je sve vreme 22 stepena, osećam se kao da sam zarobljen u kapsuli koja putuje kroz svemir. Jedini kontakt sa celim svemirom izvan vagona se dešava na železničkim stanicama, ali to traje dosta kratko, taman dovoljno za cigaru ili dve. Nakon toga se nastavlja sporo ljuljanje voza, zatim zvižduk otpremnika vozova i uvek nanovo huktanje lokomotive. Ljudi ponovo hrle ka samovaru ne bi li sebi napravili čaj i seli pokraj prozora gledajući u sibirski beskraj.

JIRLAN

Nakon nekoliko hiljada kilometara – Kazahstan. Kazahstanci me neprestano obasipaju pitanjima šta mislim o njihovoj zemlji. Nipošto nemojte iskazivati impresije pominjući da ste gledali *Borata*. Jako se iznerviraju na sam pomen ovog filma. Mislim da za ovu zemlju mnogi ne bi ni znali da ne postoji ovaj film. Zbog njega zemlja se nosi sa prokletstvom pokvarenog imidža.

Kazahstan nudi različite stvari. Neki gradovi podsećaju na Šabac. Zato Astana nalikuje Njujorku. Tu se pored prostranih bulevara smenjuju nizovi luksuznih oblakodera. Najzanimlji-

DRUŠTVENI ŽIVOT DRUGA JIRLANA: Svakodnevica

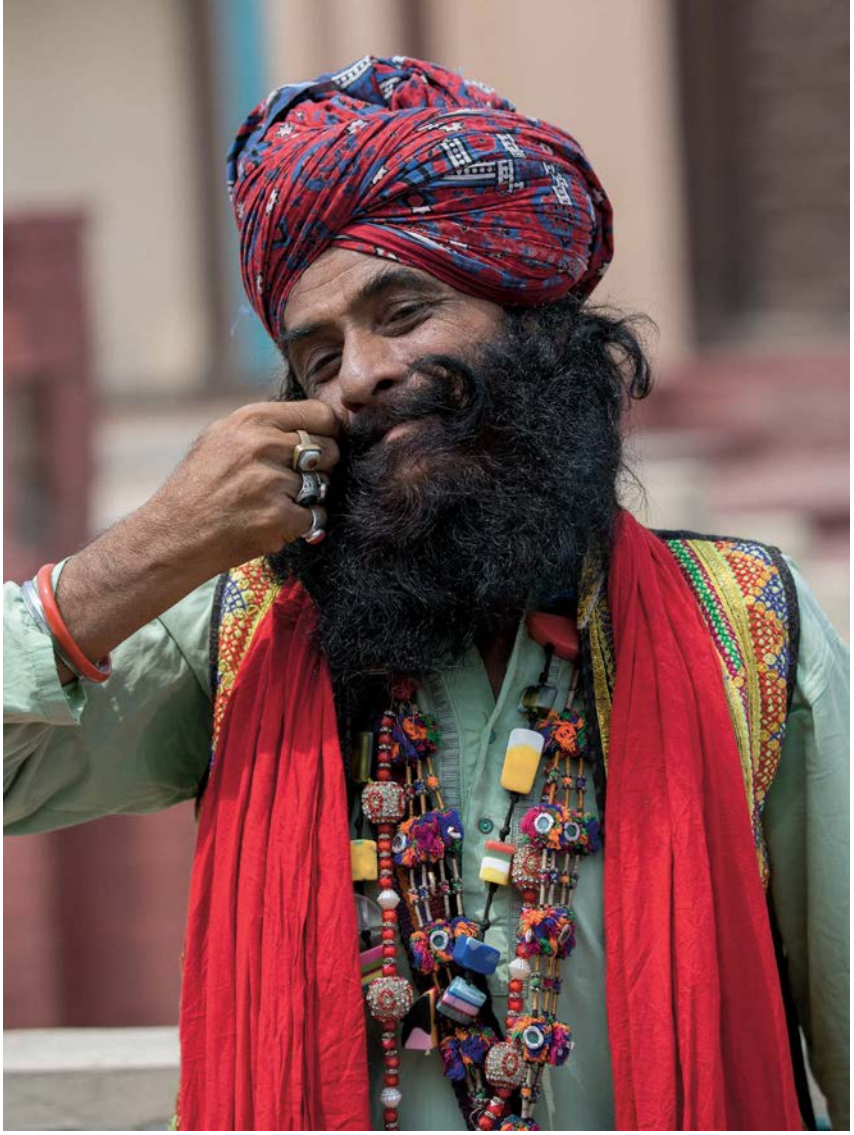

vije mi je bilo u Almatiju, na jugu zemlje, odnosno nedaleko od granice sa Kirgistanom. Tamo sam na jednoj pauzi tokom dvadesetosatnog putovanja autobusom upoznao Jirlana. Naredna tri dana smo proveli zajedno zezajući se sa njegovim društvom.

Jirlan je dvadesetpetogodišnjak rođen u postkomunističkom dobu, ljut na predsednika, policiju, državu i sistem u kome živi. Sve svoje slobodno vreme trudi se da potroši na alkohol i lake droge, zbog čega ga supruga često napušta. Međutim, uvek mu se posle tog vrati, a on je toga svestan pa to zloupotrebljava.

Pomalo buntovno se ponašao i prema imigracionoj policiji koja me je proterala iz zemlje. S obzirom da je kazahstanska birokratija i dalje slična sovjetskoj, svaki turista mora da se po dolasku prijavi u policijsku stanicu. Ja sam to uradio u Astani (novi naziv Nur-Sultan) i dobio dozvolu za boravak od osam dana u tom gradu uz napomenu da u sledećem gradu ponovim postupak i produžim boravak za sledeći grad. Osmog dana u Almatiju policija je odbila da mi izda novu potvrdu o boravku, rekli su mi da do ponoći moram da napustim zemlju. Uspeo sam da pređem granicu do ponoći, ali im Jirlan to nije oprostio: usledilo je na desetine njegovih poziva migracionoj policiji u naredna tri dana. Optuživao ih je da su prevaranti koji očekuju mito. Nakon tri dana je dobio obećanje da ću, ukoliko se vratim u Kazahstan, dobiti lično izvinjenje službenice koja je vodila moj slučaj. Zvuči suludo, ali to je Kazahstan.

PAKISTAN:
Ulični muzičar (gore);
planinski pejzaž (dole, levo);
prodavci banana (dole, desno)

pi, a ne na autobuskoj stanici. I stvarno je bio u pravu.

Pakistan je zemlja u kojoj sam rastojanje od 300 kilometara prelazio za 23 sata; u kojoj struja nestaje desetak puta dnevno, baš kao i internet; gde je temperatura mnogo viša nego u Srbiji, ali je klima-uređaj luksuz; u kojoj sam završio u bolnici deleći isti krevet sa nekim dedom jer nije bilo dovoljno kapaciteta za bolesnike; mesto gde se jede najviše piletine na svetu, i to rukama.

S druge strane, Pakistan je država neverovatne prirode i još neverovatnijih ljudi. Pričajući sa lokalcima, naslušao sam se turističkih saga o Pakistanu koji je pre Jedanaestog septembra bio tražena zanimljiva svetska destinacija. Nakon tog događaja sve se promenilo pod uticajem medija koji su ga demonizovali i proglasili terorističkom državom.

Bez teksta me je ostavila sva ta prljavština koju Pakistanci tako uspešno ignorišu da je malo falilo da poverujem da ona zapravo ne postoji. Ni escajg ne koriste. Verujem da je njihov imuni sistem upravo zbog toga toliko jak. Ja sam se otrovao, verovatno nikada neću saznati čime. Najverovatnije svime. Ali u bolnici su bili dobri prema meni. Bar svi pričaju dobro engleski, jer su studirali na fakultetima na engleskom. Pakistan me je i bukvalno oborio s nogu. Ipak, kao da sam na ovom putu od četrdeset dana ponovo pronašao sebe. ¶

BOJAN STEKIĆ

MOGUĆE I NEMOGUĆE

Poslednja destinacija mi je bio Pakistan, država mnogo luđa od prethodnih u kojoj je sve i moguće i nemoguće. Dok čekate autobus za 1300 kilometara dugo putovanje držeći kartu u ruci, može vas pokupiti čovek na motoru ubeđujući vas da morate da pođete s njim na auto-put jer će bus tamo da vas poku-

Crni ljudi, žene za v u suknjama

Prosečan srpski vojnik imao je 26 godina, ali je zbog teškog života na selu, a naročito usled ratnih okolnosti, delovao starije od svojih savezničkih vršnjaka. Poreklom je bio iz manjeg mesta u unutrašnjosti koje je retko napuštao čak i radi odlazaka u obližnja sela. Nakon tri rata obreo se na Solunskom frontu. Koga je sve tamo video i upoznao

Srpski vojnik se nakon Albanske golgote i Krfa našao na Solunskom frontu gde je najznačajnije događaje beležio u svom dnevniku. Svedočanstva iz rova, a naročito pozadine fronta, pružaju saznanja o njegovoj percepciji okoline, ali i o uglu posmatranja kada je reč o multinarodnoj "braći po oružju". Proučavanjem srpskih dnevnika, nailazimo na opise Saveznika koji su često podlegali stereotipima, generalizovanju i mitologizaciji, ali i pored toga predstavljaju vredna istorijska svedočanstva. Kako bismo jasnije razumeli sliku koju je ostavio o svojim saborcima, morali bismo najpre da odgovorimo na pitanje ko je bio srpski vojnik u godinama 1914–1918.

SUJEVERAN, POBOŽAN I ODBIJA ANESTEZIJU

Prosečan srpski vojnik imao je 26 godina, ali je zbog teškog života na selu, a naročito usled ratnih okolnosti, delovao starije od svojih savezničkih vršnjaka. Poreklom je bio iz manjeg mesta u unutrašnjosti koje je retko napuštao čak i radi odlazaka u obližnja sela. Bio je izuzetno ponosan na svoje seljačko poreklo i često ga je isticao. Ovo je zapravo jedna karakterizacija srpskog vojnika na koju često nailazimo i u savezničkim ratnim dnevnicima.

"Bio je sin seljaka i nije se trudio da liči ni na šta drugo", zapisao je britanski ratni novinar na Solunskom frontu Hari Kolinson Oven.

Celog života bavio se zemljoradnjom i bio je samo jedan od sinova koje su njegovi roditelji poslali u rat. U kući su pored roditelja na njegov povratak čekali supruga i dvoje do troje dece mlađe dobi, jer se srpski vojnik već u svojim ranim dvadesetim ostvario u ulozi supruga i oca. Živeo je u porodičnoj zadruzi sa tri generacije i sam je proizvodio većinu stvari neophodnih za život. Posedovao je osnovno ili najčešće nikakvo obrazovanje.

Srpski vojnik je sujeveran i tradicionalista. Posebno je sujeverje bilo njegov snažan pokretač, duboko ukorenjeno u svakodnevnom životu jednostavnih ljudi sa sela. Tako ne uzima dragocenosti sa tela ubijenog bugarskog vojnika, nosi amajliju koju mu je majka dala ili komad tisovine od kojeg je napravio krstić, veruje u snove i tumači ih, slavi slavu čak i tokom povlačenja, kao i velike hrišćanske praznike dok je u rovovima. Osim toga, izbegava žene tokom rata, čvrsto verujući da one donose nesreću i da na frontu ginu oni koji "imaju novaca ili pred borbu opšte sa ženama". Zasigurno je bio jedini Evropljanin na Solunskom frontu koji se – i pored svog bola koji je osećao prilikom operacije – protivio primanju anestezije (čak i kada je postojala u zalihama, što nije uvek bio slučaj), verujući kako ona može da mu skrati život za nekoliko godina.

Srpski vojnik je pobožan i veruje u božju pravdu; veruje da će kazna stići neprijatelje za zločine koje čini u okupiranoj Srbiji, kao i jevrejske trgovce u Solunu koji profitiraju na ratnoj nesreći. Doživeo je tri mobilizacije, gotovo neprekidno ratuje od 1912. Zna za koga se bori, nosi sliku svoje porodice koju rado pokazuje svojim saborcima. Iskusan je i hrabar borac, odlično se snalazi u bliskoj borbi. Pokazuje veliku izdržljivost i, baš kao što i Cvijić opisuje dinarski tip čoveka, srođen je sa prirodom u kojoj se oseća kao na svom terenu, izložen je kiši, snegu i velikim vrućinama, dok leti najviše voli da spava pod vedrim nebom.

RUSKA BRAĆA I FRANCUSKA MAJKA

I upravo ovaj prosečan vojnik beleži najznačajnije događaje na frontu, kao i svoje viđenje rata. Srpska spoljna politika mogla je u izvesnoj meri da utiče na sliku koju je usvojio o svojim saveznicima. Ipak, osim mitološkog – gotovo ontološkog – prikaza Rusa kao starije slovenske "braće", sporno je koliko su srpski vojnici, mahom seljaci sa osnovnim ili najčešće nikakvim obrazovanjem, bili upućeni u spoljnu politiku koju je vodila njihova zemlja. Jedino je sigurno da je u trenutku sarajevskog atentata većina Srba smatrala Ruse braćom, iako je broj onih koji su u životu upoznali makar jednog predstavnika ruskog naroda bio gotovo ravan nuli. Osim Rusa, nisu poznavali ni predstavnike drugih savezničkih vojski. Nepoznavanje drugih naroda i kultura vidljivo je i u dnevnicima, dok su neki od prvih utisaka veoma interesantni, sudeći i po samom stilu pisanja ili načinu na koji srpski vojnik izražava svoje čuđenje.

Škoti su opisani kao "žene u suknjama" koje su davale naredbe u britanskoj vojsci. "Sve žene zapovedaju, komandiri žene, komandanti žene", zapisao je jedan vojnik. Škoti su sa svojim tradicionalnim kiltovima ostavili snažan utisak »

volanom i muškarci

RATNI DRUGOVI: Srpski i francuski kolonijalni vojnik

SOLUNSKI FRONT: Srpska pešadija, žena vozač ambulantnih kola, srpski i francuski komordžija, škotski vojnici u kiltovima

na srpske vojnike, koji su poticali iz patrijarhalne sredine u kojoj nije moglo ni da se zamisli da jedan muškarac – koji je po njihovim merilima bio "u potpunosti normalan" – može da nosi suknju.

Još veće je bilo njihovo iznenađenje kada su videli žene kako voze automobile. Uglavnom je bila reč o britanskim lekarkama, ali i o članicama posebnih lekarskih misija iz Australije i sa Novog Zelanda koje su prenosile lekove i naoružanje na front. Kako bi se savremenom čitaocu bliže dočaralo duševno stanje srpskog vojnika u trenutku kada je ugledao ženu za volanom, treba imati na umu da su retki bili vojnici koji su pre rata imali priliku da vide automobil. Prvi, tokom mnogo godina i jedini u Srbiji, pojavio se na ulicama Beograda 1903. Ova "đavolja mašina" izazvala je strah i čuđenje čak i među Beograđanima, koji su u većoj meri posedovali viši nivo obrazovanja od običnih vojnika. I upravo su vojnici koji su većinom vodili poreklo iz unutrašnjosti izražavali čuđenje što bolničarke na frontu "kao i mladići – voze auta". Verovatno zbog toga što su obavljale, po njihovim merilima, "muške poslove", nisu ih smatrali preterano privlačnim ni ženstvenim.

Engleska lekarka Alis Askju pribeležila je reakciju jednog srpskog vojnika koji je u razgovoru s njom izneo sumnju o engleskom poreklu jedne bolničarke. Na pitanje lekarke zašto ne veruje da je reč o Engleskinji, odgovorio je: "Ma nije moguće da je ova gospođica Engleskinja. Ona je lepa!"

Pored izražavanja čuđenja prilikom upoznavanja sa pojedinim Saveznicima, u ratnim dnevnicima se u opštim crtama može uočiti da su Srbi najpozitivniju sliku imali o Francuzima, dok su se Italijani nalazili na poslednjem mestu srpskog uvažavanja. U francuskom slučaju to nije iznenađujuće, s obzirom na to da su francuske trupe bile jedine savezničke sa kojima su srpski vojnici bili u svakodnevnom dodiru na frontu. Pored suživota u rovu, srpska naklonost prema Francuzima može se objasniti i drugim činiocima. Francuzi su u svemu bili dominantniji od Britanaca na balkanskom ratištu – od evakuacije vojnika i civila sa jadranske obale do prihvatanja srpske dece i preuzimanja akcije za proboj fronta.

Izrazi hvale Francuskoj i njenim vojnicima su prisutni u većini dnevnika. U želji da iskažu duboku zahvalnost, srpski vojnici su koristili izraze koji ukazuju na svetost, poštovanje, ali i bliskost. Tako se Francuzi vrlo često porede sa majkom, koja za vojnike predstavlja svetinju i lik izuzetno poštovan u srpskoj kulturi. Čak su i slavnog francuskog admirala Geprata, koga su dobro upoznali tokom oporavka u Bizerti, nazivali "srpskom majkom", "našom dobrom dušom" a od milošte i "čika Gepratom". "Privatiše nas Francuzi, ma kakva braća, ono su majke naše i – ne znam da opišem koliko su nas spasli"; "Francuzima skidam kapu i danas i kažem: neka Bog poživi Francuza!"; "Francuskoj mi da se odužimo ne možemo nikada!... Francuzi su bili najbolji prema nama. Voleli su nas, i mi njih smo voleli", samo su neka od opažanja srpskih vojnika.

Bitno je da se napomene da su i britanski vojnici, ali i stav zvaničnog Londona, svojim držanjem doprineli približavanju srpskih i francuskih trupa. Britanija je od početka otvoreno pokazivala neraspoloženje zbog premeštanja svojih snaga na Balkan i stvaranja jedne ratne pozornice koju je smatrala sekundarnom. Bila je ipak primorana da uputi svoje trupe kako bi predupredila mogućnost da Pariz ojača svoj uticaj u ovom delu Evrope, koji je od izuzetnog strateškog značaja. I u srpskim svedočanstvima je vidljivo britansko neprijateljsko držanje prema Solunskom frontu, pa ne iznenađuje činjenica da su Britanci u velikoj meri okarakterisani kao "hladni i nadobudni", "gordi", "pasivni... dok su se jedino Francuzi zalagali za nas" i kao ljudi koji su se uvek "držali po strani".

Iako se istraživanjem dnevnika najčešće uočava pozitivno mišljenje o francuskim prijateljima iz rova, uočeno je i postojanje onih u kojima je izražavan manje pozitivan stav, a čiji su autori bili vojna lica sa višim činom ili predstavnici srpske inteligencije. Tako se u pojedinim dnevnicima oficira i učenih ljudi Francuzima pripisuje arogancija, jer su na potcenjivački način posmatrali svog balkanskog saveznika. Jedan kapetan se u svom dnevniku osvrnuo na nadobudnost francuskih vojnika:

Francuz prilazi našem vojniku. Pokaže na šlem: "Franse." Bluza, čakšire, cipele itd. Sve "franse". Naš vojnik uvređen, ima samo košulju iz Srbije, i pokaže mu: "A ovo serb!" Vajka se posle što mu ne pokaza k..., da je srpski...

"TAKAV SE RODIO"

Prema mišljenju učenih Srba, još jedna loša strana Francuza bila je što su u

prve redove, u smrt, gurali one koje su smatrali "nižim" od sebe. Ovo se prvenstveno odnosi na tamnoputе vojnike iz afričkih kolonija, a kada je reč o njima, interesantni su prvi utisci srpskih vojnika, koji nikada ranije nisu videli crnog čoveka. Svi koji su ostavili svedočanstva o tom prvom susretu, zapisali su da je njihovo prvo osećanje bio strah. Jedan vojnik je zabeležio kako je na njega ostavila snažan utisak njihova boja kože, kao i da nije mogao da shvati kako je koža mogla da bude tako crna. U pokušaju da opiše pravu nijansu, srpski vojnik i seljak, znajući samo da je trešnja crnica iz njegove bašte bila tako tamna, uporedio je boju njihove kože sa ovim voćem. Jedan drugi vojnik, koji je bio upućen u Bizertu na oporavak, sa čovekom tamne kože prvi put se susreo na brodu. Pošto je prvi put putovao brodom, želeo je da vidi kotlarnicu ili, kao što je sam zapisao, "šta lađu goni". Zakoračivši u prostoriju, ugledao je crnca golog do pojasa kako ubacuje ugalj u kotao. Njegova pojava i jedno "No-o-o!" koje je izustio u znak upozorenja toliko su uplašili srpskog vojnika da je brzo istrčao iz kotlarnice. Verovatno najzanimljiviji opis prvog susreta sa vojnicima iz Afrike ostavio je kaplar Jerotije Pavlović, zabeleživ komičnu situaciju o tome kako je njegov prijatelj iz rova i seljački sin Joksa doživeo "crnog čoveka":

– Jerotije, ajde 'vamo brzo. Brzo! Da vidiš... Vidi, Jerotije, brate slatki – pokazuje jedinicu francuske armije što u punoj ratnoj opremi maršuje drumom... Kako li postadoše ovako crni?

– Takvi se rodili.

– Gde se rodili?

– Pa tamo, u toj Africi.

– I oni došli da nam pomognu?

– Došli.

– Joj, al' će Bugari da se prepadnu kad ih vide!

– Da znaš da hoće.

Francuski vojnik primeti da ih gledamo i o njima pričamo, ustade i pođe ka nama.

– Evo ga! Ide pravo ovamo – uspaniči se Joksa.

– Neka. Samo ti stoj i ćuti. Ja ću da pričam.

Kad priđe, vojnik salutira i osmehnu se:

– Bon žur.

– Žur i tebi.

Stoji. Gleda nas. Ćutimo i osmehujemo se: mi njemu, on nama. Izvadim tabakeru i ponudim cigaretom. Prihvati.

– Ž sui Serb – nabadam francuski, a onda prstom pokazujem u njegove grudi.

– Ž sui Moroko [...]

– Koman sava? – ohrabrio se i Joksa.

– Bjen, bjen – smeje se vojnik.

– Bože, Jerotije, da li se on sad ne čudi što smo mi ovako beli?

– Sigurno da se čudi. Koliko mi crne ljude nismo viđali, valjda ni oni nisu bele. Rat nas sastavio da se razgledamo. Vidiš kako se smeje. Isto kao mi. I oni tamo što su zaseli, i oni sede kao mi. Sve isto, samo oni crni, a mi beli.

Ovaj opis vredno je svedočanstvo o prvom susretu sa vojnicima iz Afrike i verno prikazuje karakter prosečnog srpskog vojnika, koji je neobrazovan i lakoveran i tamnoputom vojniku prilazi sa predrasudama, ali bez nipodaštavanja ili rasizma koji su bili svojstveniji savezničkim vojnicima sa Zapada. I sam autor ovog dnevnika na kraju konstatuje da su svi ljudi isti, koje god vere ili boje kože bili. U liku Jokse može se prepoznati prosečan srpski vojnik, koji je u biti bio vesele prirode i lako je stupao u komunikaciju sa drugim vojnicima, čak i kada nije dovoljno dobro poznavao druge jezike. Prvi susret sa ovim francuskim trupama u Joksi je probudio strah, dok je pokušavao da nasluti kakav će utisak ovi vojnici ostaviti na neprijatelja.

Upravo zato što je strah bio glavno osećanje koje ih je prožimalo, srpski vojnici počeli su da beleže glasine koje su kružile o njihovim tamnoputim kolegama. Najpopularnije su zasigurno bile one da su crnci ljudožderi. Jedan vojnik je zapisao kako su tamnoputi vojnici najčešće ubijali Bugare i to tako što su ih obezglavljivali, dok su glave stavljali u torbe. Iako nije lično prisustvovao nekom takvom događaju, iz "sigurnog izvora" je čuo da su Senegalci potom "pili mozak" svojih protivnika. Jedan drugi vojnik osvrnuo se na događaj u selu Konopište, čiji su meštani navodno videli jednog vojnika crnca koji Bugarima seče uši, a da je nisku ušiju nosio oko vrata. Oficir koji je zabeležio ovu priču makedonskih seljaka, nije isključio mogućnost njene verodostojnosti. Osim čestog poređenja sa kanibalima, u dnevnicima su vojnici iz afričkih kolonija okarakterisani kao "snažni", "izdržljivi", "hrabri" i "neustrašivi ratnici", koje su Srbi cenili zbog njihove hrabrosti i ratnih sposobnosti.

Srpski vojnici koji su se prvi put susreli sa Senegalcima, Marokancima i francuskom lakom pešadijom Zuavima, morali su da ulože dosta truda kako bi ove vojnike međusobno razlikovali. »

S druge strane, nisu imali poteškoća da u ovom moru saveznika prepoznaju Anamite, koji su na njih ostavili snažan utisak svojom pojavom, a naročito načinom ishrane. Jedan oficir je zapisao da su se njegovi vojnici pitali kako je moguće da uopšte ne jedu hleb – koji je bio osnova svakog srpskog obroka (srpski vojnici su jeli neuporedivo veće količine hleba u odnosu na savezničke trupe) – i da im je pirinač jedina namirnica koju su konzumirali, podjednako za doručak, ručak i večeru.

BRAĆA PO PIĆU

Što se tiče ruskih vojnika, njihova slika u srpskim ratnim dnevnicima je bez izuzetka pozitivna. Opisani su kao snažni i hrabri ratnici, "prosti" i "pristupačni" kao i njihovi srpski saborci: "Odmah prilaze našim vojnicima, sedaju do njih i pričaju nešto." Iako su bili "sinovi velike Rusije", jedan oficir je uočio da se u odnosu na druge saveznike koji su pokazivali aroganciju, ruski vojnici nisu "razmetali, hvalisali i galamili". Njihov karakter je sažeto dočarao u nekoliko reči, zabeležvši kako su Rusi bili ljudi "prosti, otvoreni, srdačni, bratski". Slično viđenje ruskih karakternih crta ostavio je još jedan vojnik: "Vojnici naši i njihovi odmah su se sprijateljili i za celo vreme živeli kao braća. Sve su delili što su za jelo i piće imali i to pozivajući u goste jedni druge."

U ratnim dnevnicima je takođe prisutna uobličena slika Rusa kao velikih ljubitelja dobre kapljice. Prema jednom svedočenju, nisu pili samo tokom izlaska u Solunu, već i po povratku iz uspešne borbe u čast svakog ruskog borca koji je poginuo za svoju zemlju. I književnik Stanislav Krakov, koji se tokom 1917. na frontu nalazio u neposrednoj blizini jedne ruske jedinice, zabeležio je kako je najčešći i najvažniji "posao" sa Rusima bio da dolaze jedni kod drugih "na pijančenje". Jedan drugi vojnik zabeležio je zabavnu zgodu o tome kako je neki ruski vojnik dobio mnogo novca na kartama u jednom od improvizovanih kazina u Solunu. U razgovoru sa konobarom, vojnik je saznao da je Rus osvojenu svotu gotovo u potpunosti potrošio samo za nekoliko sati, ispijajući velike količine vina.

Nisu samo ruski vojnici, već i britanski, postali poznati po učestalom i prekomernom opijanju. Često se u Solunu mogao videti sledeći komičan prizor: nakon velike količine pića, Britanci su postajali žrtve lokalnih lopova i lutali su ulicama polugoli, sve dok ih vojne patrole ne bi pokupile i odvele u kasarne. Na meti lokalnih lopova bile su i same kasarne, zbog obilja ratnog materijala i životnih namirnica. Jednom prilikom su četvorica lopova pokušali da ukradu jedan vojni šator. Kada su ga podigli, nisu mogli da shvate zašto je toliko težak, sve dok nisu uvideli da su zajedno sa šatorom "podigli" i engleskog vojnika, koji je – vrativši se iz noćnog provoda – unutra čvrsto spavao. Ovakve uobičajene krađe, prepirke među vojnicima i njihova često neumerena noćna zabava rasplamsavali su maštu kako među stanovnicima Soluna tako i među savezničkim trupama. Tako su, osim uloge "pijanica" Solunskog fronta koju su uspešno obavljali britanski i ruski vojnici, Škoti privlačili poglede upravo zbog svojih impresivnih kiltova, a pratio ih je glas kako ispod svojih "suknjica" ne nose donji veš. Francuzi su bili na glasu kao ženskaroši, što i nije bilo daleko od istine, sudeći makar po njihovim pokušajima da se približe ženskom društvu. Afrički vojnici su svakako bili okarakterisani kao ljudožderi, dok je Italijane bio glas da su nenadmašni u krađi.

Ako bismo i izveli zaključak o tome ko su bili omiljeni saveznici srpskih vojnika, reč bi bila o nijansama između Francuza i Rusa, s tim što su prvi bili omiljeni prema zaslugama, a drugi najviše zahvaljujući stereotipnoj slici starije slovenske "braće". Iako postoje dnevnici srpskih učenih ljudi u kojima nije izraženo dobro mišljenje o Francuzima, sudeći po broju opisa običnih vojnika, oni su se ipak, u najvećoj meri, pokazali kao najveći prijatelji Srba na Solunskom frontu. S druge strane, Srbi su Ruse doživljavali kao stariju braću prema kojoj su gajili izuzetne simpatije, iako na frontu nisu dolazili u dodir niti su imali prilike da se bolje upoznaju. Britanci, treći najbrojniji predstavnici Istočne armije, nalazili su se na sredini srpske skale, najviše zbog svog hladnog, gordog i rezervisanog držanja i karaktera. Iako su tamnoputi ratnici iz afričkih kolonija prvo izazivali strah zbog boje svoje kože, ubrzo su pridobili simpatije srpske strane, koja je često izražavala nezadovoljstvo što su u prvim redovima ginuli za tuđe interese. Konačno, ispitivanjem savezničke slike u srpskim ratnim dnevnicima, kroz taj subjektivni odraz shvatanja stvarnosti možemo da dokučimo i sam mentalni sklop srpskog vojnika, onakvog kakav je on zapravo i bio. ¶

JASMINA TOMAŠEVIĆ

Zlatna ribica za ljude sa govornom manom

U maju ove godine osamdesetogodišnji Luiđi Rimonti krenuo je na svoje tradicionalno godišnje putovanje automobilom iz Engleske u rodni Rim. Sinovi su ga ubedili da prvi put u životu umesto u kartu gleda u navigaciju koju su mu kupili. Već na trajektu preko Lamanša navigacija je krenula da pravi probleme, pa je stao na prvoj pumpi da zamoli nekoga da mu ponovo ukuca destinaciju (Rome). Da skratimo priču, dobri čovek ukucao je "Rom" izostavivši poslednje slovo, te se nesretni Luiđi zaputio u Nemačku gde taj grad zaista postoji. Kada je "stigao na svoje odredište", nije mogao da se opasulji, izašao je iz kola ne ubacivši u ručnu i na kraju još završio u bolnici.

Ovo je samo jedan od primera iz teksta objavljenog u "Gardijanu" gde se novinar bavio slovnim greškama koje su posle ukucavanja u kompjuter nekome zagorčale život. Jedna medicinska sestra trenutno je u pritvoru jer je greškom pri kucanju umesto leka pacijentu dala otrov za osuđenike na smrt. Jedan uspešan biznis osnovan 1870. je propao jer je službenik u poreskom pogrešio jedno slovo u nameri da likvidira firmu koja je proglasila bankrotstvo. Računi su firmi momentalno zatvoreni što je izazvalo paniku kod radnika i partnera, takvih razmera da im uskoro spasa stvarno nije bilo.

Najgore je prošao jedan Englez kojem je život uništen jer je neko u policiji pogrešio jedan broj u IP adresi na kojoj je otkriven pedofil, te je potraga dovela do njegovog laptopa. Nedužni čovek je priveden, momentalno mu je zabranjen povratak kući i viđanje sa ženom i detetom, otpušten je s posla zbog ovih sumnji. Tri nedelje je prošlo dok je utvrđeno da je u pitanju omaška, a njegov život već je bio u slobodnom padu i ništa nije moglo to da ublaži. Uključujući i okolinu koja je sada već bila sigurna da "gde ima dima ima i vatre".

Sve ovo navodi na jedan zaključak: korišćenje "pametne" tehnologije može da ima vrlo neprijatne posledice ako istovremeno ne koristite veštačku inteligenciju. Nije reč o naučnoj fantastici već o balansiranju između vaših želja i rutina. Pametna tehnologija ispunjava vaše želje bez pogovora, ako ste ukucali Rom (Nemačka), tamo će vas i odvesti. Veštačka inteligencija prati vaše ponašanje i uočava odstupanja. Kada vidi da ste krenuli u Rom, upitaće vas šta ćete tamo i da li, zapravo, želite u Rim. Kao što bi to učinila majka, žena, baka ili već neko drugi ko vas odlično poznaje, a s kim komunicirate sve manje jer su ih zamenile ćutljive i krotke sprave.

Problem je što većina nas lako hvata smart uzde i izdaje naređenja, dok istovremeno strahuje od "praćenja" i "prisluškivanja", jer kako bi inače Gugl znao da želimo da kupimo mikser, pa nas najednom zatrpava reklamama za isti. Međutim, praćenje može biti i od ogromne koristi jer može da upozori na opasnu nepravilnost u našem ponašanju (crvena čarapa u bubnju sa skupim, belim košuljama u nekoj "smart" veš-mašini). Samo je potrebno da nad tim "praćenjem" mi imamo kontrolu, to jest da se podaci ne odlivaju gde ne treba.

Osim kada sistem policiji treba da ukaže da proveri još jednom svoje podatke jer gospodin taj i taj svakako nije daunlodovao dečiju pornografiju na svoj kompjuter. Kada imate dva kompjutera koji po definiciji ne greše, ali daju različite odgovore, znate da je vreme da uključite sopstveni mozak. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

TURSKI TOK

ALEKSANDAR ZOGRAF.

TURSKI TOK JE NAZIV GASOVODA KOJI BI (NAKON ŠTO SU ZAPADNE ZEMLJE ZAUSTAVILE IZGRADNJU RUSKOG **JUŽNOG TOKA**), TREBALO DA OMOGUĆI PROTOK PRIRODNOG GASA OD RUSIJE (PREKO TURSKE) DO POTENCIJALNIH POTROŠAČA U EVROPI. OD BUGARSKE DO MAĐARSKE GRANICE, NEKIH 400KM, **TURSKI TOK** PROLAZI KROZ SRBIJU –TOKOM LETA 2019, SREO SAM ARHEOLOGE KOJI, SARADNJOM **ZAVODA ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE** U NIŠU, I **NARODNOG MUZEJA** IZ ZAJEČARA, VRŠE ZAŠTITNA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA... PRE NEGO ŠTO SU ARHEOLOZI KRENULI DA PREGLEDAJU TEREN, NA TRASI JE NAJPRE POSEČENO RASTINJE, A ZATIM SU BULDOŽERI SKINULI OKO POLA METRA ZEMLJE, NEGDE JE UPOTREBLJEN I DINAMIT KAKO BI BIO RAZBIJEN KAMEN...

ZADATAK ARHEOLOGA JE DA IZVRŠE PREGLED TERENA, PRE NEGO ŠTO CEVI BUDU UKOPANE NA DVA ILI TRI METRA DUBINE. TO ZNAČI DA TREBA ISPITATI TRASU DUŽINE 66 KM (U OPŠTINAMA **ZAJEČAR** I **BOLJEVAC**). KOD SELA **LESKOVAC** KRAJ ZAJEČARA, PRILIKOM PREGLEDANJA TERENA, PRONAĐEN JE BODEŽ IZ BRONZANOG DOBA, NA MESTU GDE DO TADA NIJE BIO ZABELEŽEN LOKALITET. IAKO TO MOŽDA NE IZGLEDA NAROČITO SPEKTAKULARNO ŠIROKOJ PUBLICI, METALNI NALAZI IZ PRAISTORIJE SU PRILIČNO RETKI, IZ RAZLOGA ŠTO SU LJUDI U DALEKOJ PROŠLOSTI SMATRALI METALNE PREDMETE ZA DRAGOCENOSTI (POŠTO JE NJIHOVA IZRADA BILA SLOŽENA), TRAGALI SU ZA TAKVIM PREDMETIMA I PRETAPALI IH U NOVE FORME...

KOD SELA **GRLIŠTE**, U BLIZINI I NA SAMOJ TRASI GASOVODA, NA LOKALITETU **OSINJE**, NALAZE SE OSTACI IZ NEOLITA, ENEOLITA I BRONZANOG DOBA. ANALIZA MATERIJALA KOJI JE TU PRONAĐEN BIĆE DUGOTRAJNA, ALI ĆE ČITAV TAJ PROSTOR POSTAVITI U ŠIRI KONTEKST RAZVOJA KULTURA KOJE SU TU OBITAVALE... ANALIZIRAJUĆI DELIĆE I KRHOTINE, ISTRAŽIVAČI ĆE TEK NAKON VREMENA IZUČAVANJA DOĆI DO UTEMELJENIH ZAKLJUČAKA, JOŠ JEDNA ČINJENICA KOJA NAJVEĆEM BROJU LJUDI IZGLEDA KRAJNJE NEZANIMLJIVO...

...S DRUGE STRANE, POSTOJI I FANTAZMA O "PRONALAŽENJU BLAGA", KOJA ČINI VELIKU ŠTETU, ZATO ŠTO DIVLJI KOPAČI ČESTO UNIŠTAVAJU ORIGINALNI KONTEKST NALAZIŠTA U SRBIJI. OBEZBEĐENJE NA TRASI **TURSKOG TOKA** JE PRESRELO ČOVEKA KOJI JE, PREMA PODACIMA U LIČNOJ KARTI, 90 GODINA STAR, I KOJI JE IZ 60 KM UDALJENOG **ZLOTA** DOŠAO NA BICIKLU, KAKO BI UZ POMOĆ RUČNO IZRAĐENOG METAL-DETEKTORA ROVAŠIO PO MESTU ZA KOJE JE NAČUO DA SKRIVA "SILNO ZLATO"... JEDAN OD ARHEOLOGA MI JE OBJASNIO DA JE TO NEŠTO POPUT KOCKARSKE GROZNICE, KOJA TE LJUDE ČINI NALIK NA OVISNIKE, ČAK IAKO "ZLATO" ZAPRAVO NIKADA NE PRONAĐU, S OBZIROM DA SU ZLATNI NALAZI VELIKA RETKOST ČAK I TOKOM VEOMA OBIMNIH I DETALJNIH ISTRAŽIVANJA...

Gašenje

"Hoću još nešto da doživim". To je rekla.

Dugo je Agata pokušavala da pronađe reči koje će je, najzad, bolje od bilo čega drugog, razvezati od njega, bolje od svih muškaraca koje bi, kada joj se prohte, rutinski kupila po klubovima, svirkama, književnim večerima, žurkama, jazbinama, bolje od svih odlazaka i bolje od svih samoća, bolje od svih pijanstava i sveg tog đubreta što je unosila u sebe da bi danima posle toga, možda i nedeljama, živela u svetovima nestalnih oblika, ne imajući pojma kuda otiče vreme i kome pripadaju tela kraj kojih se budila ("I to treba doživeti", rekla bi kada bi izronila iz svojih fantazmagorija; "Šta *tačno* treba doživeti, Agata?", pitao bi je, slomljen i miran). Bilo je potrebno pronaći reči koje će preseći čvor, koje će opozvati mrtvu stražu njihove ljubavi, reči koje će ga, ovoga puta, oterati bez povratka, jer ona nije umela da ode niti je to želela, htela je da ga ima zajedno sa svima ostalima, na mestu posebnom, izdvojenom, izvan svih drugih muškaraca i, zapravo, izvan svih ljudi, ali nije umela da ga sačuva od sebe, nije znala kako da napravi sklonište za njega, zato je kidisala, terala ga nadajući se da će, ako već ona ne može da ode, otići on, da će ga bol savladati i da će nestati, umoran, iscrpljen, razočaran, nadala se da će tada i nju prestati da boli njegov bol, da će krivica najzad da ispari, ali on nije odlazio. "Ne mogu sada da odem", prošaptao je, "tek sam te pronašao", i zatvarao za sobom ista ona vrata koja će otvoriti nekoliko dana, nekoliko nedelja ili nekoliko meseci kasnije. Kada je te noći izašao, već šest godina bili su zajedno.

Foto: *rf123.com*

Rekao mi je jednom da se njene oči pune crnilom kao da neko u njoj, iznutra, gasi sveće, ne žureći, jednu po jednu.

Otišla je na njegovo predavanje zainteresovana pričama o drugačijem glasu, na početku je srušio čašu i voda se razlila po papirima (beleške mu ionako nisu bile potrebne), potom je oborio mikrofon, a ona je, kako mi je rekla, bila potpuno očarana tom trapavošću, zatim su reči počele da dopiru do nje, da je dotiču ("potpuno čulno", rekla je), da prodiru u nju, "kao da je govorio o meni, meni o meni", i da bekstvo nije kukavičluk nego aktivnost, i da naši životi, zapravo, nisu drugo do kartografija bekstva, arhiva svih naših odlazaka ("ali ne i povrataka", dodao je), da je paradoks strast filozofije jer istrajati u paradoksu znači deliti dva suprotstavljena sveta u isto vreme ("To nemojte ni pokušavati kod kuće", dobacio je) i sve vreme, kaže, kao da se obraćao samo njoj ("I jesam se obraćao njoj", rekao mi je, "uvek sam se obraćao samo njoj iako nisam znao da li će me ikada čuti"). Potom ga je sačekala na izlasku iz sale, predstavila se, promucala nešto o paradoksu, tutnula mu u ruke papirić sa kratkom porukom i elektronskom adresom i, uznemirena kao da ga je upravo opljačkala, šmugnula u gomilu. "On misli da je pronašao mene", rekla mi je jednom, "ali sam, u stvari, pronašla je njega", i sada je bio tu, rekla je, "čvrst i miran, kao živa osuda, kao osvetljen mesecom usred dana, prisutan kako nikada niko nije bio prisutan u mom životu. I nisam to mogla da izdržim. Nisam umela." Zato je sada tražila reči koje će da rašiju ono što su neke druge reči zašile, jer samo je on umeo da pronađe reči za nju, njegove reči koje su bile njene reči, od njih bi ozdravila ili se razbolela, od njih bi joj (tako je rekla) klitoris utrnuo, zbog njegovih bi reči zaćutala, naglo, kao da se ljuti, a onda bi mu vratila njegove reči odmah, posle dva dana ili posle nekoliko nedelja, upakovane u zaobljene i meke rečenice, ili polupane kao aluminijumski lavor, reči bi sunule iz nje, njene njegove reči, ("Nisam ni znala da znam te reči", rekla je), a kada bi se vazduh zasitio tih reči, kada više ni on ne bi uspevao da ih pokupi, uzimala je olovku i počinjala da piše, ili bi mu govorila a on ih, te reči, svojim lakim prstima zapisivao. Ponekad su se rasipale unaokolo, skakutale kao odbegli zečevi, a oni bi jurili za njima, hvatali ih za uši i gurali u kaveze svojih očekivanja. A onda je rekla, dok joj se tama uvlačila u oči, iznutra, kao da neko u dubinama njenih zenica neužurbano gasi svetlo: "Hoću još nešto da doživim" i odmah je (kaže) znala, odmah je čula kako su te reči, baš te reči ("kao da su od betona") pale na njega i nešto je prslo u tom čoveku, znala je to kao što je znala kada je srećan zbog nje ili kada pati, znala je to kao što je znala da uzvrati zainteresovani pogled u nekoj jazbini, pogled uhvaćen kroz duvansku izmaglicu, oslobođena u tom času ("Oslobođena čega, Agata?", pitao ju je. "Tebe", odgovorila je). Izgovorila je to – "želim još nešto da doživim" – i znala da je najzad uspela, da je polomila sebe u njemu. Godinama je, kaže, pokušavala da napiše tu scenu, da je uhvati onako kako je hvatala poglede u svim tim jazbinama, a potom, kao ženka leoparda, izlazila otud s plenom u zubima, sa svim tim mesom, mišićima, kostima i nervima, ali nije uspevala, reči su se migoljile ispod njene olovke kao da kašičicom pokušava da pokupi žumance.

Te je noći odustala i od njega i od sebe. Nije pitao: "Šta to želiš da doživiš?", ovoga puta ne. Znao je da ne zna i da, ovoga puta, umorna od sebe, neće ni pokušati da odgovori. Tonule su te oči u sopstveni mrak, iznutra, kao da neko gasi sveće, jednu po jednu, neužurbano, neopozivo. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

1961. BRILIJANTNI RUDOLF NUREJEV
DOLAZI U PARIZ I DONOSI ODLUKE
KOJE ĆE ZAUVEK PROMENITI NJEGOV ŽIVOT.
BELA
VRANA
REŽIJA
RALPH FIENNES
U BIOSKOPIMA OD 15. AVGUSTA

INFORMACIJE I REZERVACIJE:
T. + 381 11 2204 004, E. begcp.reservations@ihg.com, A. Vladimira Popovića 10. 11070 Beograd, Srbija
www.crowneplaza.com

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec